

**T.C.
ORDU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**KARAÇAY MALKAR TÜRKÇESİNDE HAYVAN (KUŞ) İSİMLERİNİN KURULUŞU
VE TÜRKİYE TÜRKÇESİYLE KARŞILAŞTIRILMASI**

EDA BİNDAŞ

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI**

**AKADEMİK DANIŞMAN
Prof. Dr. İsmail DOĞAN**

ORDU – 2016

T.C.
ORDU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Bu çalışma jürimiz tarafından 28/06/2016 tarihinde yapılan sınav ile Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı'nda YÜKSEK LİSANS tezi olarak kabul edilmiştir.

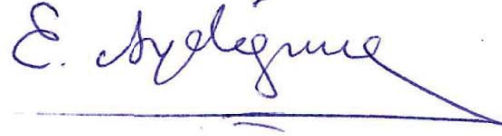
Başkan : Prof. Dr. İsmail DOĞAN

Üye : Doç. Dr. Abdullah EREN

Üye : Yrd. Doç. Dr. Erdal AYDOĞMUŞ

ONAY :

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylıyorum.

18.07/2016

Doç. Dr. Gökhan ÖZSOY

Sosyal Bilimleri Enstitüsü Müdürü

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya, kullandığım başka yazarlara ait her özgün fikre kaynak gösterdiğimi bildiririm.

28/06/2016

Eda BİNDAŞ

ÖZET

[BİNDAS Eda]. [*Karaçay Malkar Türkçesinde Hayvan (Kuş) İsimlerinin Kuruluşu ve Türkiye Türkçesiyle Karşılaştırılması*], [Yüksek Lisans], Ordu, [2016].

Bir dilin söz varlığı aynı zamanda o dilin zenginliğinin önemli bir göstergesidir. Söz varlığı içerisinde o dilin sahibi olan milletin de hayat tarzları, yaşadıkları coğrafya, geçim kaynakları v.b unsurların kelimeleri bulunur. Diğer bir deyişle dilin söz varlığından o milletin hayat tarzı ortaya çıkar.

Dildeki hayvan isimleri aynı zamanda o milletin sosyal hayatının göstergesidir. Yabani hayvan isimleri yaşadıkları coğrafyayı, iklimi gösterdiği gibi ehil hayvan isimleri de yerleşik hayatın göstergesi olabilir.

Türk Dünyasının Kuzey Kafkasya'daki en önemli temsilcisi olan Karaçay Malkarlar hem yabani hayat içerisinde hem de yerleşik hayat içerisinde içiçe yaşamaktadırlar. Türk Dünyası içerisinde İslamiyeti en geç kabul eden bir boy olmaları sebebiyle dillerinde Arapça ve Farsça gibi unsurlar da oldukça azdır.

Karaçay Malkar Türkçesi Kıpçak grubu içerisinde ve Eski Türkçenin de bir çok özelliğini hala yansıtan bir lehçedir.

Tezimizde bu lehçedeki hayvan (kuş) isimlerinin veriliş, kuruluş ve anlamlandırmaları üzerinde durduk. Öncelikle daha önce yapılan çalışmalar dikkate alınmış, sonra başta Karaçay Malkar Türkçesi sözlükleri ile diğer Türk lehçelerinin sözlüklerinden yararlanılmıştır. Daha sonra saha çalışması sırasında derlediğimiz kelimeler de çalışma metnine eklenerek değerlendirme içerisine alınmıştır.

Anahtar Kelimeler : Karaçay Malkar, Kumuk, Tatar, Kuş adları, kuş renkleri.

[BİNDAS Eda]. *[Foundation of animal birdş)names and comparing with Turkey Turkish in Karachay Malkar Turkic]*, [Master's Degree Study], Ordu, [2016].

ABSTRACT

The vocabulary in a language is a significant evidence for how circumstance and valuable that language is as well. This vocabulary includes in words reflecting lifestyle, region and economical source which a nation has. In other words, we can figure out a nations lifestyle via this existence of words.

Names of animal also show what sort of social life this nation has. For instance, wild animal names indicate the region where a nation live and climate just as domesticated animal names can become indication of settlement.

Karachay Malkar which is one of the most important representors live at North Caucasia of worlds of Turks, live togetgor both in a wild and enviroment. Due to the fact that they are the latest ones among all of Turkish nation that accept İslam, there are very little elements belonging Persian, and Arabic.

Karachay Malkar Turkic dialect is in the group of Kipchak and Old Turkic which stil reflect a lot of characteristics.

In this survey, we have pointed out that how animal (bird) names had been given, formed and gained meanings. Firstly, the surveys which we done before we taken into account then, Karachay Malkar Turkic and dictionary of the other Turkish dialect were used. Afterwards, results have been evaluated by adding the words which we obtained during the research in this field.

Key Words: Karachay Malkar, Kumuk, Tatar, names of birds, colours of birds.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler	
Adı Soyadı :	Eda BİNDAS
Doğum Yeri ve Tarihi :	Ordu / 22.04.1992
Eğitim Durumu	
Lisans Öğrenimi :	Ordu Üni. Fen-Edebiyat Fak. Türk Dili ve Edebiyatı Böl.
Yüksek Lisans Öğrenimi :	Ordu Üni. Sosyal Bil. Ens. Türk Dili ve Edebiyatı ABD.
Bildiği Yabancı Diller :	İngilizce
İletişim	
E-Posta Adresi :	edabindas052@gmail.com
Telefon:	0542 782 32 48
Tarih ve İmza:	28.06.2016

SÖZ BAŞI

Bir dilin kelime hazinesindeki zenginlik göstergeleri arasında olan kuş isimleri, aynı zamanda o dilin sahibi olan milletin sosyal hayatının, coğrafyasının, kültür çevresinin de göstergelerindedir.

Karaçay-Malkar Türkçesinin halkın yaşayış coğrafyası ve hayat tarzları sebebiyle leksikolojik açıdan zengin olduğunu gördüğümüz hayvan (kanatlı) adlandırmalarını tespit ederek bu adların kuruluş yapılarını incelemeye gayret ettik. Bu inceleme yapılırken Karaçay Malkar Türkçesinin içinde bulunduğu Kıpçak diyalektlerinden Kumuk, Tatar ve Başkurt Türkçelerindeki karşılıkları ile özellikle Tuva Türkçesi ve Türkiye Türkçesindeki kullanılışları verilmeye çalışılmıştır. Bu karşılaştırma iki halk arasında dil mantığı ve adlandırma yollarının ortaklığı ya da farklılıkları tespit edilmeye çalışılmıştır.

Anavatanları Kuzey Kafkasya olan Karaçay-Malkar Türkleri aynı zamanda sürgün ve kaçgınlık sebebiyle dünyanın muhtelif yerlerinde de yaşamaktadırlar. Türk Dünyasının nüfus olarak az olan bu halkın kelime zenginliği ve Türkiye Türkçesi ile dil kuruluş mantığı gramer özelliklerinin aynılığı Türkoloji açısından oldukça önemlidir.

Bu konunun incelenerek okuyucunun hizmetine sunmak Türklük Bilimi açısından da önem taşımaktadır.

Karaçay Malkar Türkçesi kuş isimleri üzerinde Türkiye’de bir inceleme ya da bilimsel bir çalışmaya rastlamadık. Aslında Karaçay Malkar Türkçesi kuş isimleriyle isimleriyle ilgili Fatma Ebzeyeva’nın ‘Karaçeyova Balkarskaya Zoominiya (Stravnitelno – İstoriçeskoe İssledovanie, Nalçik 2011)’ adlı Doktora çalışması dışında Kafkasya’da pek fazla inceleme yapılmamıştır. Çalışmamızda bu çalışma esas alınmış olmakla birlikte sözlüklerden yararlandık.

Tez çalışması için bölgeye de giderek bizzat halk ağzından derlemelerde de bulduk. Elde ettiğimiz malzemeyi mukayese yoluyla diğer Türk Lehçeleri ile karşılaştırıp daha sonra bir değerlendirme yaptık.

Çalışmamızın Giriş bölümünde önce Türkiye’deki kuş isimleri ve adlandırmaları hakkında bilgi verdik. Ayrıca Karaçay Malkar Türkçesi kuş adlarının veriliş ve kuruluşları hususunda da bilgiler verdik.

İnceleme ve değerlendirme bölümünde kuş adlarının verilişlerine göre sıralayıp inceleme ve yorumlarda bulunduk.

Sonuç Bölümünde, çalışmanın geneli hakkında bir değerlendirmede bulunduk.

Kuş İsimleri Listesi, bölümünde tespit edip değerlendirmeye aldığımız kuş isimleri alfabetik sıra ile verdik.

Kısaltma ve Kaynakça, bölümünde çalışmamızda kullandığımız eserlerin kısaltmaları ile açık künyeleri alfabetik sıra ile verilmiştir.

Bu çalışma sırasında kaynak temini ve değerlendirilmesi husunda yardımlar aldık. Özellikle Dr. Fatima Ebizayeva, Hanımefendi kendi çalışmaları başta olmak üzere özel arşiv ve kütüphanesinden yararlanmamıza izin verdi. Karaçay Malkar Devlet Üniversitesi Sayın Rektörü Prof. Dr. Burhan Tambiyev Nurçukoviç ile aynı üniversitenin Karaçay Malkar Bölümü Başkanı Prof. Dr. Tamara Aliyeva ve aynı bölümün saygıdeğer öğretim üyelerinden yakınlık ve yardımlar gördüm. Yine Karaçay Çerkesk özerk Bölgesi Nogay Araştırmaları Enstitüsü öğretim üyesi Doç. Dr. Maya Bulgarova bilimsel destekleri yanında dostluğu ile de saha çalışmalarında yardımcı olmuştur. Onlara buradan teşekkürlerimi bildiririm.

Ayrıca Karaçay Çerkesk Cumhuriyeti Özerk Bölgesinde kendi evimde gibi güvenli ve rahat olmamı sağlayan Ünal Sılpagar ile eşi Larisa Hanım ve kızları Elif Hanıma ayrıca teşekkürü borç bilirim.

Çalışmamın başından sonuna kadar destek verip denetleyen Prof. Dr. İsmail Doğan'a da burada teşekkür etmek benim için ayrı zevk olacaktır.

Eğitim hayatımda hiçbir zaman maddî ve manevî desteklerini esirgemeyen annem Ayşe Bindaş ile babam Olgun Bindaş'a borcumu teşekkürle de ödeyemeyeceğimi bilmekteyim.

Eserin Türklük Bilimi ve Türk Alemine faydalı olması dileği ile.

Ordu 2016

Eda BİNDAŞ

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
ABSTRACT	ii
ONAY SAYFASI.....	iii
BEYAN SAYFASI.....	iv
ÖZGEÇMİŞ.....	v
SÖZ BAŞI	vi
İÇİNDEKİLER	viii
KISALTMALAR	ix
ORTA TÜRKÇE'DE KUŞ İSİMLERİ	1
KARAÇAY MALKAR TÜRKÇESİNDE KUŞ İSİMLERİ ÜZERİNE.....	13
A. RENGE GÖRE ADLANDIRMALAR	16
I. 'Ak' (Beyaz) Renk Adı İle Kurulan İsimler	16
II. 'Ala' Renk Adı İle Kurulan İsimler	18
III. Altın Adının Renk Anlamında Kullanılarak Kurulan İsimler.....	19
IV. 'Boz' Renk Adı Kullanılarak Kurulan İsimler.....	20
V. 'Kök-Gök' Renk Adı Kullanılarak Kurulan İsimler	21
VI. 'Kara' Renk Adı Kullanılarak Kurulan İsimler	23
VII. 'Kızıl' Renk Adı İle Kurulan İsimler	26
VIII. 'Sarı' Renk Adı İle Kurulan İsimler.....	28
B. KUŞLARIN YAŞADIĞI YERLERE GÖRE ADLANDIRMALAR.....	30
C. KUŞLARA VERİLEN FARKLI ADLANDIRMALAR.....	36
D. KUŞ 'KUŞ, ÇIPÇIK VE TAVUK' KELİMESİYLE KURULAN İSİMLER	46
KARAÇAY MALKAR TÜRKÇESİ KUŞ İSİMLERİ LİSTESİ.....	47
SONUÇ.....	59
KAYNAKÇA	62

KISALTMALAR

a.g.m.	: adı geçen makale
Abayev 1949	: Abaev V.I. Osetinskiy yazık i folklor, Moskva-Leninkrad, 1949
Alt.	: Altay
Azr.	: Azerbaycan
Bşk.	: Başkurtça
in.	: ince
uv.	: uvaş
DLT	: Divan-ı Lügatit Türk
DTS	: Drevnetyurkskiy slovar. Leninkrad: Nauka, 1969
ET.	: Eski Türkçe
Hacilayev 1970	: Hacilayev N. M. Oçerki Karaçaevo-balkarskoe leksikologii, erkessk, 1971
Haz.	: Hazar
İşberdin 1986	: İşberdin E. F. Başkortstan koştarı. Ufa, 1986.
Kar.	: Karahanlı
KB	: Kutadgu Bilig
KBRS 1989	: Karaçaevo- balkarsko- russkiy slovar. Moskva:Russkiy yazık, 1989
Kıp.	: Kıpaka
KRE 2004	: Kratkaya Bolşaya Rossiyskaya ensiklopediya. Moskva:BRE, ONİKS 21 vek, 2004
KRMS 1973	: Kakauzsko- russko-moldavskiy slovar. Moskva, Sovetskaya Ensiklopediya , 1973
KRS	: Kumıksko-russkiy slovar. Moskva: Sovetskaya Ensiklopediya, 1969
Kurn.	: Kumuka
Makovskiy 1986	: Makovskiy M.M.Yazık – mif - kultura. Simvolı jizni i jizn simvolov. Moskva: 1996
Moğ.	: Moğolca
Moiseev 1974	: Moiseeva L. F. Nazvaniya ptits v russkom yazıke. Avtoref. diss. kand. filol.nauk.Kiev, 1974
Nog.	: Nogayca

- Olmesov 2006 : Olmesov R. N. Sravnitelno- istoričeskoe issledovanie hozyaystvennoy leksiki kumixskoko yazıka (Nazvaniya domaşnih jivotnih i ptits). Moħačkale, 2004
- Osm. : Osmanlıca
- Özb. : Özbekçe
- RKS : Russko-kazakskiy slovar. Alma-Ata, 1978
- RKSBS 1965 : Russko-karaçaevo-balkarskiy slovar. Moskva:Sovetskaya ensiklopediya, 1965
- ROS 1950 : Russko–osetinskiy slovar .Moskva: Kosudarstvennoe izdatelstvo inostrannih i natsionalnih slovarey. 1950.
- RS : Radlov V.V. Opıt slovarya tyurkskih nareçiy. SPb., 1893
- RTS : Russko- tatarskiy slovar. Kazan, 1995
- RKBS :Russko–karaçaevo-balkarskiy slovar. Moskva:Sovetskaya ensiklopediya, 1965
- s. : sayfa
- ŞKRS : Şkolniy russko –kumixskiy slovar . Moħačkala, 2008
- ŞRKS : Astemirova F.B., Kadjihmedov N.E. Şkolniy russko-kumixskiy slovar Moħačkale: İzd-vo “Lotos”, 2008
- Şukurov 1986 : Şukyurov E. D. Ptitsı Kirgizii. Frunze: Mektep, 1986
- Tat. : Tatarca
- Trkm. : Türkmence
- TSKBYa 2005 : Tolkoviy slovar karaçaevo-balkarskoko yazıka . (v treh tomah). Nałçik, 1996
- Tuv. : Tuvava
- Uyg. : Uygurca
- Zabelin 1999 : Zabelin V.İ. i dr. Şestiyaziçniy slovar nazvaniy ptits Tuvı i Zapadnoy Monkolii. Novosibirsk, 1999
- KPRS : Karaimsko – polsko – russkiy slovar. Moskva:Nauka, 1974
- KMTK : Karaçay- Malkar tilni grammatikası . Nałçik, 1966
- TRS : Turetsko -russkiy slovar Moskva: OKİZ, 1945
- TSKBYa : Tolkoviy slovar karaçaevo-balkarskoko yazıka . (v treh tomah). Nałçik, 1996

ORTA TÜRKÇE'DE KUŞ İSİMLERİ

Günümüz Türk lehçelerinin ayrışma dönemi de diyebileceğimiz Orta Türkçe'deki isimler bazı fonetik farklılıklarla devam etmektedir. Karaçay Malkar Türkçesiyle birlikte bugün Ortak Türkçe olarak adlandırılan Türkçenin temel özelliklerini Orta Türkçenin eserlerinde görebiliriz.

Bu sebeple biz öncelikle Türk dili yadigarlarından Divan-ı Lugat-it Türk ve Kutadgu Bilig'teki kuş isimlerini listeledik.

Türk dünyasının genelinin ortak kaynakları olan bu eserlerdeki kuş isimleri alfabetik sıra ile verilirken isimler hakkında mümkün olduğunca açıklamalarda bulunmaya gayret ettik.

Anıt ‘angut’: Ördeğe benzer kıvılcımlı renkli bir kuş.

Eski Uygurcada kullanılan anıt, iki farklı anlamı ifade eder. Budizmde hayvanlar dünyası kötü olarak kabul edilir. Canlılar günahları ve ihtirasları nedeniyle hayvanlar dünyasında doğar. Angut kuşu da bu kötü dünyada doğan hayvanlardan biri olarak kabul edilir (Tokyürek 2013: 221).

An (ang): “Yağı ile ilaç yapılan bir tür kuş” Clauson kelimenin kökeninin Çince olabileceğini belirtmiştir. Karahanlı Türkçesinden sonra kelime tespit edilmemiştir (Küçük 2013 :1237).

Aya yersgü: “yarasa” Clauson, kelimenin Çiğilce biçim olduğunu belirterek kelimenin kökenin yersi:- olduğunu belirtir. Gülensoy yersgü şeklinin < yarsgu biçiminden geldiğini belirtir (Küçük 2013 :1238).

Balaban: Kartal, şahin, av şahin. Hakaniye Türkçesinden itibaren Orta Türkçe eserlerindeki bala “ yavru kuş, yavru sözcüğünü ele almış; balaban’a temas etmiştir. Orta Türkçe metinlerinde şu şekildedir: Modern lehçelerde Trk. Balaban. Anadolu ağızlarında balaban, Kaz. Balaban, Kır. Balaban, Nog. Balaban, Kkp. Palaban, Bşk. Balapan şeklinde sözcük yaşamaktadır (Karahana 2013 :1839).

Bagırlak: “bağırtlak” denen bir kuş: Kelimenin kökeni ile ilgili Clauson, bagırla-fiilinden gelmiş olabileceğini; fakat bağırla fiili ile bagırlak kuş ismi arasında semantik

bağın bulunmadığını belirtir. Gülensoy, bağirtgan ‘‘ bir tür kuş’’ > ba=Kır-(t)=la-k biçiminde açıklamıştır. Yine derleme sözlüğünde bağirtlak, baartlük, bagartlak,bertlek biçimlerinde geçtiğini ve hepsinin de’ yabancı ördeğe benzeyen, geceleri çok öten, koyu kurşuni renkli bir av kuşu’ anlamında olduğunu belirtir (Küçük 2013 :1239).

Balıkçın: Balık > çın ‘balıkçıl kuşu’ (DLT 512). Bugün Türkiye Türkçesinde Balıkçıl biçiminin Karahanlı Türkçesindeki şeklidir.

Baybayuk, kelebek kuşu: Clauson, kelimenin Boybayuk > boyba:- biçiminden geldiğini belirtmektedir. Bu kuş ismi sadece DLT’de geçmektedir. Clauson’un dediği gibi boyba:- kökünden gelme olasılığının yanında bu ismin baykuş ismiyle aynı kökten geldiği düşünülmektedir (Küçük 2013 :1239).

Budursın: Clauson, kelimenin buldursun biçiminden geldiğini, -l- sesinin düşmesi sonucunda oluştuğunu, kelimenin sonundaki –sın ekinin tıpkı –çın, –çıl, –sıl eki gibi hayvan isimlerine gelen yapım eki olduğunu belirtir. Eren, bıldırcın biçiminin dar bir alanda kullanıldığını, çağdaş lehçelerde bödene biçiminin yaygın biçimde kullanıldığını, bu şeklin de Moğolca bödüne biçiminden geldiğini belirtir (Küçük 2013 :1239).

Bülbül: Latince ‘‘ rosignolus’’ karşılığı verilmektedir. Ross’un sözlüğüne göre; uzun ve sanki kalemle çizilmiş gibi kaşları vardır, rengi sarımsı gibidir, küçük küçük benekleri vardır (Karahana 2013:1842).

Bürgüt: Tavşancıl, kaya kartalı: Çağatay Türkçesi sözlüğünde verilen sözcük kartal cinsi kuşlar için genel bir ad, ya da kaya kartalı olarak bilinmektedir. Denison Ross Borgut şeklinde madde başı olarak aldığı sözcük için ‘‘Scully’e göre birkut= kaya kartalı, altın kartalın Doğu Türkçesindeki karşılığıdır.Bu kartal Kaşgar’da Karakuş olarak bilinmektedir (Toprak 2013:8).

Çavlı: Çav-lı ‘‘şahin’’ anlamındadır. Clauson, kelimenin kökeni ile ilgili etimoloji yapmamış, kelimenin Eski Türkçede çavlı biçiminde Malov’da tespit edildiğini belirtmiştir. Eren, çavlı ‘‘ava alıştırılmış doğan’’ olarak açıkladığı kelimenin ağızlarda da çavlı > cavlı biçiminde yaşadığını belirtir (Küçük 2013 :1237).

Çagrı: Çakır-ı > Çakır- ‘‘çağırmaq’’, ‘‘ doğan kuşu’’, kelime sadece Karahanlı Türkçesinde geçmektedir (Küçük 2013 :1239).

Çekik “ toygar kuşu, benekli kuş”: Irg bitig’de “ oğlan kekük tezekin bultı çekik etin kutlug bolsun tir.” Çocuk kartal tezeğini buldu. Tarla kuşu! Etin kutly olsun!, der.” Örneğiyle yer alan çekik, Eski Uygur Türkçesi metinlerinde yaygın olarak kullanılmaz (Tokyürek 2013 : 226)

Çıpçık, çipçic, çipzic: “Serçe” Tek veri olarak DLT’de geçen çıpçırğa “bülbül”, çıpçık’ın en eski biçimidir. G. Doerfer, köken açıklamasını çıpçuq<çıp= çuq şeklinde yapılmaktadır. 13. Yüzyıldan itibaren tarihi Kıpçak ve Çağatay sahalarında Çıpçuk / Çıpçık biçimlerinde görülmektedir. Tat. Çıpçık, Kum. Cımçık, Kkp. Şımşık, Özb. Çumçuk, Bşk. Sepsik, Kaz. Şımşık, Kar. Çıpçıh / Çıpcik (Karahan 2013:1842).

Çibek: “atmayacaya benzer kuş”, kelime sadece Karahanlı Türkçesinden vardır

Çil: Clauon, çil için iki farklı anlam vermiştir. İlki “ ben, çil, vücut izi vb.” diğeri “benekli kuş, tavuk vb.” Ross’un sözlüğüne göre; ayağı yabani tavşaninkine benzer. Kışın bu kuşlar sürü halinde bir araya gelir ve uçarken gıdıklama gibi bir ses çıkarırlar (Karahan 2013:1842).

Çulık: Çul >luk “çulluk, üveyük büyüklüğünde alacalı su kuşu”, Clauson, kelimenin kökeni ile ilgili olarak herhangi bir açıklama yapmamıştır, sadece Batı Türçesinde Osmanlıca, Türkiye Türkçesi ve Türkmencede kelimenin bulunduğunu belirtir. Gülensoy, kelimenin Çu >luk >çu yansıma kökenli bir kök. Karahanlı Türkçesinde çulık biçiminde tespit edilen bu kuş ismi Osmanlıca ve Türkiye Türkçesinde çulluk biçiminde bulunmaktadır (Küçük 2013: 1239).

Çumguk: Ayağı ve başı kızıl, kanadında ak tüy olan karga, ala karga.

‘Kara çumguk ötti sata tumşukın,

Üni oglagu kız üni teg yakın’.

Çura, “cura, av kuşu”: Latinedeki karşılığı “terzororius” şeklindedir. Hasan Eren cura için “ bir tür küçük atmaca” tanımını ve Anadolu Ağızlarındaki cure, cüre biçimlerini vermiş, sözcüğün Farsçada cura biçiminde olduğunu söyleyerek, Farsça kökenine vurgu yapmıştır (Karahan 2013:1842).

Garudı: “ garuda”, Çin. Garuda luo olarak ifade edilen kuş, kanatları altın olan mitolojik bir kuş olarak tanımlanır ve bu kuş tanrı Vişnu ya da Buddha ile ilişkilendirilir. Bu kuş tanrı Vişnu’nun taşıtı olarak da gösterilir. Bununla birlikte Eski

Uygurcada ‘garudı kölüklüg vişnu tenri Garuda taşıtlı Vişnu Tanrı’ örneğini verebiliriz. Ayrıca ‘ol tenriler luular yekler gandarvılar garudalar’ O tanrılar, ejderhalar, şeytanlar, gandharvalar, garudalar’ örneği de bu kuşun kutsal olduğunu gösterir (Tokyürek 2013: 221).

İtelgü: Ak doğan: Latince Falco sacer, İngilizce Saker Falcon. Ross itelgü hakkında şu açıklamalara yer vermektedir. ‘Scully’e göre itelgü, sungkar’ın dışısidir. Fakat Colonel Phillot’a göre Hindistan’da ‘charkh’ adı verilen F.sacer’dır. Bu atmacanın Doğu Türkçesi ismi bilhassa dışısinke aitalgu veya italgı’dur. Doğu Türkçesi italgı ile Mançuca itulhen arasındaki benzerlik tesadüfi olamaz (Toprak 2013: 119).

Kalavink: Hint guguk kuşu, Eski Uygurcada yaygın bir kullanıma sahip olmayan kalavink kuşu, genellikle doğa tasvirlerinde kullanılır. Eski Uygur metinlerinde Buddha’nın vücut özelliklerini ya da güzelliklerini göstermede çeşitli nesnelere faydalanılır. Bunlar arasında kalavinka sözü de vardır. Kalavink kuş teg etinlig, ‘Kalavinka kuşu gibi sesli’ örneği bunu kanıtlar (Tokyürek 2013 :227).

Karakuş: Tavşancıl kartal olarak, ‘il-kuş’, alacalı kartal veya akbaba gibi kulara verilen isimdir (Çoruhlu 1995: 63).

Karçığay, Çakırca kuşu: Ross, karçığa şeklinde aldığı kuşu İngilizce Goshawk ‘çakırca kuşu’ olarak vermekte Vambery’e göre ‘kara başlı’ anlamına geldiği açıklamasını yapmaktadır. Doerfer sözcüğün Eski Türkçeden Moğolcaya geçtiğini belirtmektedir: qarçagay mo.< ET qartıga > Eski Moğ (Toprak 2013: 120).

Karçığa, karçaga: Aynı hayvan için DLT 269’da boz kuş adı geçmektedir. Doerfer sözcüğün Eski Türkçeden Moğolcaya geçtiğini belirtmektedir: qarçagay mo. > ET qartıga > Eski Moğ. Tarihsel Türk dili sahasında sınırlı birkaç metinde karşılaşılmıştır (Karahana 2013: 1843).

Karga: Ka: yansıma kökten türemiştir. ‘karga’ Clauson, kelimenin karganın çıkardığı sestene türediğini ve Eski Türkçe, Orta Türkçe ve Çağdaş lehçelerde kelimenin karga ya da garga biçimlerinin bulunduğunu belirtir. Eren, kelimenin karganın çıkardığı sestene geldiğini, Eski Türkçe ve Çağdaş lehçelerde kelimenin halen daha yaşadığını, ayrıca Tibetçede kelimenin kaka > ka ka biçiminde bulunduğunu belirtir. Gülensoy da kelimenin –ka yansıma kökünden geldiğini, ifade eder. Uyg. Karga, Kar. karga, Har. Karga, Kıp. Karga, Çağ. Karğa, Osm. Karga şeklindedir (Küçük 2013: 1240).

Karlıgaç: > Kar-lı-aç, Eren kelimenin Orta Türkçede karlıgaç > Karlıgaç biçimlerinde geçtiğini, kelimenin karlık köküne –aç küçültme ekinin gelmesiyle oluştuğunu, karlık biçiminin saklandığını belirtir ve karlaguç > karlanguç > kırlangıç şeklinde açıklamanın doğru olmadığını belirtir. Gülensoy, kelimeyikarlıgaç > kar(1)lı-gaç biçiminde açıklamıştır. Uyg. Karlıgaç, Kar. karlıgaç, Har. Karlaguç, Kıp. Karla:ga:ç, Çağ. karluwaç, Osm. Karlangaç,karılgaç, karlangıç, karlankuş, karnakuş (Küçük 2013 : 1240).

Kayseri: Bir kuş çeşididir. Clauson ‘kalık’ sözünün Arapça’da ‘al-gufra’ demek olan, balkon, pencere, kule anlamına geldiğini belirtmiştir.

‘Esirdin keligli kalık kuşları,

Kayu ray-ı hindi, kayu kayseri.’

‘Esirden gelen sema kuşları, kimi ray-ı hindi, kimi kayseri’.

Keklik: keke >lik > keke ‘keklığın çıkardığı ses’ kelime Eski Uygur Türkçesinde kekelik biçiminde geçmektedir. Karahanlı Türkçesinde DLT’de keklik biçimine dönüşmüş ve diğer dönemlerde de keklik olarak devam etmiştir. Eren keklik kelimesinin Türkçeden Farsçaya, Tacikceye ve Moğolcaya da geçtiğini belirtmektedir. Uyg. Kekelik, Kar. keklik, Kıp. Keklik, Çağ. Keklik, bu kuş ismi Osmanlıca ve Türkiye Türkçesinde keklik biçimindedir (Küçük 2013:1240).

Kekük: Seksek kuşu, Kemiği büyü ve tılsım için kullanılır

Kırguy, atmaca: Kırguy’un kuzey-doğu lehçelerinde karçigay ile yer değiştirdiğini belirterek ses yansımali sözcük olabileceğini değinmiştir. Eren, kırguy ve kırguy biçimlerine ‘atmaca’ anlamını verirken Anadolu ağızlarında hala kırğı ‘şahin, atmaca’ biçiminde yaşadığını vurgular (Toprak 2013: 121).

Kılkudruk: Kıl > kurduk ‘kılkuş kuşu’. Bu biçim sadece DLT’de tespit edildi.

Kılkuş: Kıl >kuş ‘ördeğe benzer kuş’, kelime Karahanlı Türkçesinden sonra tespit edildi.

Kız kuş: Kıl kuş, ördeğe benzer bir kuş, ilkbaharda gelir. Beyler onu birbirine armağan ederler.

‘Kaz ördek kugu kılkalığık tudı

Kakılayu kaynar yoraku kodı’.

‘Kaz, ördek, kuğu ve kıl kuyruk kuşu fezayı doldurdu. Bağrışarak bir yukarı bir aşağı kaynaşırlar’.

Koburga: Bu sözcü, ‘baykuş’ anlamına gelmektedir. Bu kuş adı kuş kaburga şeklinde ikilemeli bir şekilde de kullanılmaktadır. Yine tarihi metinlerde kuzgun koburga biçimi de mevcuttur. DLT ‘de kuburga ‘baykuş’ olarak geçmektedir (Bozkaplan 2007: 1112).

Kordoy: ‘kuğu kuşu’ Karahanlı Türkçesinden sonra kelime tarihi lehçelerde tespit edilmedi. Çağdaş lehçelerde ise Altayca kordoy, Teleütçede korday, Tarançi lehçesinde kordoy biçiminde bulunmaktadır.

Kuş kurt: ‘kuş kurt’ 1 kere geçer.

‘kamug nengni kördüm öz ügrün yorır

Kişi yılki kuş kurt öz ügrin bilir.’

‘Nereye baktımsa, her mahlukun kendi hemcinsiyle gezdiğini gördüm, insan, hayvan, kuş kurt hemcinsini bilir (Bozkaplan 2007: 1111).

Kügürçin, Güvercin: Clauson, kögürçü: > kök ‘gri kuş’ köküne bağlanmaktadır İlk olarak Uygurcada kögürçgen biçimiyle görülen sözcük, diğer tarihi eserlerde şu şekildedir. DLT kökürçgün, Kİ kökerçin, TZ kögerçin, Orta Türkçede kögürçgün, Eski Kıpçak Türkçesinde kügürçin, Trk. Güvercin, Nog. Kögerşin, Kır. Kögüçkön Çuv. Kavakarçan

Kaz. Kögerşin, Kum. gögürçgün, gibi biçimleri kullanılmaktadır (Karahan 2013: 1842).

Kögşin: Kö-k isim köküne ‘gibilik, benzerlik’ anlamı katan ‘şin’ isimden isim yapan yapım ekiyle oluşmuş.

Kökgen: Kök-gen ‘kök renkli bir tür kuş’. Bu kelime sadece DLT’de geçmektedir.

Kögürçgen: ‘güvercin’ Gülensoy, kök-ür-ç-gen biçiminde açıklamıştır. Uyg. Kögürçgen, Kar. kögürçgün, Har. Kügerçin, Kıp. Köwercin, Çağ. Kögerçin, Osm. Güvercin.

Kök tupulgan: Kö-k tupul-gan ‘bir çeşit kuş’. Bu kul ismi sadece DLT’de geçmektedir.

Kuşgaç: Kuş-gaç ‘serçe kuşu’, kelime sadece DLT’de tespit edildi.

Kögüz: ‘yeşil başlı ördek’:Tekin, kögüz sözünü ‘eine Art Vogel’olarak açıklar. Eski Uygurcada yaygın bir kullanıma sahip olmayan kögüz, tabiat tasvirinde kullanılmıştır. ‘Yeşil başlı ördek, guguk kuşu, papağan’ örneği de verilebilir.

Köti kızlak: Kuyruğu kırmızı bir çeşit kaba kuş.

.Kugu kök: ‘kuğu’ Irk Bitig 35, Uyg. 225, Kar. kugu, kelime Eski Türkçe, tarihi lehçeler ve çağdaş lehçelerde kugu-kuğu biçimindedir.

Kuş: Bütün kuş türleri için kullanılan genel addır. Kök. Kuş, Uyg. Kuş, Kar. kuş, kelime Eski Türkçeden sonra bütün kuş türleri için kullanılan isim görevini Çağdaş lehçelerde de sürdürmektedir.

Kuşgaç: serçe, ‘sarig önlüg kuşkaçkayalar’, ‘sarı renkli serçecikler’ örneğinde belirtildiği üzere kuşgaç, serçe kuşunu ifade eder. Eski Uygurcada genellikle güzel tabiat tasvirlerinde kullanılmaktadır (Tokyürek 2013: 234).

Kuzgun: ‘Kuzgun’ kargagillerden olan kuzgun, Eski Uygurcada benzetme unsuru olarak kullanılır. ‘altı kaçıglık orunta kök kalıgta kuş kuzgun tıdıgsızın uçar teg’, ‘Altı hırsız yerinde gökyüzündeki kuş, kuzgun gibi engelsiz uçar gibi’, örneği altı duyu organına benzetilmiştir. Budizmde altı duyu organı insana günaha sevk eden unsurlar olarak kabul edilir.

Küzkünek: Hava yutmakla geçinen bir kuş: DLT’de tespit edildi.

Laçın: ‘şahin doğan’, Aç pars hikayesinde üç oğlu için kaygılanan annenin oğullarına zarar veren canlı için ‘laçın kaptı kiçigin’, küçüğünü şahin kuşu kaptı. Cümlesi örnek verilebilir. Böylece laçın, Eski Uygurlarda hem yırtıcı kuş hem de kötü varlıklar için gösterebilir. Bu durum Eski Uygurlarda laçın sözünün kötü adlandırmalar için kullanıldığını ortaya koyar (Tokyürek 2013: 245).

Laklak: Leklek, leylek, yaygın bir kullanıma sahip olmayan laklak / leklek kelimesi genellikle tabiat tasvirlerinde kullanılır.

Ray-ı hindi: ‘Bir kuş adı’ bir kez geçmektedir.

‘Esirdin keligli kalık kuşları kayu ray-ı hindi kayu kaysarı’

‘Esirden gelen sema kuşları kimi ray-ı hindi, kimi kayseri’ (Bozkaplan 2007: 1114).

Saka: ‘saka kuşu’ Eren, tanımını vermiş, kökeniyle ilgili bir şey söylememiştir. Trk. Saka / saka kuşu, TatK. Saka (Karahan 2013: 1843).

Sandvaç: ‘bülbul’ üç kez geçmektedir.

‘Bülbul çiçeklikte sandvaç ünün sumladı üdiklig eşitti köngül yalngudı’

‘Bahçede bülbul yabancı dilde bir şeyler söyledi, bunu duyan sevdalının gönlü tutuştu.’

Seçe: Seç-e ‘serçe’, Kaşgarlı seçe kelimesini Oğuzca olduğunu belirtir. Ancak Batı Türkçesinde kelime hep serçe şeklindedir.

Semürgük: ‘serçe’, Balasagun dilinde bülbulle benzer bir kuştur. Eski Uygurcada semürgek özü, kuşgaç kelimesiyle birlikte kullanılır. Bu ‘semürgek atlıg kuşgaçkayalar’, serçe adlı kuşlar örneğiyle kanıtlanabilir. Böylece semürgek için de serçe tanımını yapabiliriz.

Sıgırçuk: ‘sığır kuşu’ bir kez geçer.

‘sıgırçuknı kördüm uçar kak ara tengin baktım erse ikigü kara.

‘sığırçığı gördüm, kazlar arasında uçar; arkadaşlarına bakınca, gördüm ki ikisi de karadır (Bozkaplan 2007: 1117).

Simürgük: ‘bülbulle benzer kuş’, Kaşgarlı bu kelimenin Balasagun diyalektinde bulunduğunu belirtir. Kelime KB’de de geçer.

Songur: Sinkur, erken dönemde ilk hecesi sı >si olarak Moğolcaya alıntılanmıştır. Ross’un sözlüğüne göre; çevik ve hızlı uçar. Kuğu ve buna benzer kuşları yakalar. Eren’in sözlüğünde: sungur doğana benzeyen yırtıcı av kuş’. ET’de ilk olarak DLT 611 sinkur, sunkur olarak geçmektedir (Karahan 2013: 1846).

Sonkur: ,son-kur ‘sonkur kuşu’, kelime sadece Karahanlı Türkçesinde tespit edildi.

Sövlün: ‘sülün’ Sekizinci yüzyıl Uygur metinlerinden itibaren Türkçede görülmektedir. Krş. Süglin, süvlin DLT’de sülün, ‘uzun kuyruklu, eti beğenilen bir kuş’, süglün biçimi de vardır. Eren’e göre kökü bilinmemektedir (Karahan 2013: 1846).

Sungkur: ‘Sungur kuşu’ iki kez geçer.

‘saçım boldı sungkur tüsi teg şaşut

Sakal boldı yazkı gülef teg orut.’

‘Saçım, sungur rengi gibi kır oldu, sakalım, yazdan kalmış kuur ota döndü (Bozkaplan 2007: 1117).

Süglin: sügül>süg- ‘kızarmak’, ‘sülün kuşu’, kelimenin kökeni tartışmalıdır. Kelime Eski Uygur Türkçesinde süglü:n biçiminde, Kar. sügli:n ve süvli:n şeklindedir. Harezmi Türkçesinde süglün, Kıpçak Türkçesinde ise söwölün biçimindedir.

Ödrek: ördek, Eski Uygur metinlerinde genellikle tabiat tasviri olarak kullanılır.

Talwır: ‘keklik’, kelime sadece DLT’de tespit edildi.

Tartar: Tar > tar ‘kumruya benzer bir kuş’, kelime tarihi lehçelerde Kıpçak Türkçesinde tartar, Çağdaş Türk lehçelerinde ise tartar biçiminde Kazak, Kırgız ve Hakas Türkçelerinde bulunmaktadır.

Taus: ‘tavus kuşu’ DLT 167, 507’de ‘tavus kuşu’ için yün / yon kuş karşılığı verilmektedir. Tavus ‘erkeğin tüyleri uzun, kuyruğu parlak, güzel renkli, acı ve tiz sesli, süs hayvanı olarak beslenen bir kuş. Eren’e göre Türkçeden Farsçaya geçmiştir. Moğolcaya tağus olarak geçmiştir. Modern Türk lehçelerinde Trk. Tavus Trkm. ta:vus, Kkp. Tavus, Kırg. Toos, Özb. tustovuk, Tuv. Altın-toğus, Alt. Altın-tonus. Biçimindedir (Karahana 2013: 1846).

Tewi: ‘deve kuşu’, kelime Türkçede ‘deve anlamındadır, ‘deve kuşu’ anlamı sadece DLT’de vardır.

Teglüken: ‘akbaba’, Eski Uygurcada kullanılan teglüken, ‘vijir tumşuklug karga kuzgun kara kuş teglükendir kelip buza butarlayu etimizni yinimizni üzüp iskep tançu tançu yiyürler’. ‘Elmas gagalı karga, kuzgun, kartal ve akbabalar gelip tahrip ederek etimizi, derimizi parçalayıp parça parça yerler’, örneğinde belirtildiği gibi cehennem hayat şeklindeki canlılara işkence yapan hayvanlar arasında sayılmaktadır (Tokyürek 2013: 239).

Togan: Tog-an ‘doğan kuşu’ Kök. Togan kuşu, Eski kırg. Togan kuşu, Kar.togan, Har. togan, Kıp. Togan, Çağ. Togan, Osm. Doğan

Togrıl: ‘yırtıcı kuş’, kelime kuş adı olarak ilk defa DLT’de geçmektedir. Eren kelimenin kökeni ile ilgili olarak Nemeth’in togra- kökünden getirdiğini, Clauson’un da bu görüşe katıldığını belirtir.

Toh: ‘toy kuşu’ Kaşgarlı kelimenin Çiğilce olduğunu belirtir, kelime sadece DLT’de geçmektedir.

Torumbay: Küçük bir şahin türü. Clauson küçük bir şahin türü olarak verdiği turumtay için Latince Falco aescalon tanımını yapar ve belki bütün küçük avcı kuşlar için genel bir ad olabileceğini belirtir. Erken Moğol döneminde turumtay biçiminin varlığını gösterir. Kıpçak Türkçesi metinlerinde ve DLT’de tespit edilmiştir. DLT’de ‘yırtıcı kuşlardan birinin adı olarak geçmektedir (Toprak 2013: 9).

Tothar: ‘papağan’ anlamına gelmektedir. Tothar biçimi Farsçada Moğolcaya, Moğolcadan da tothar biçimiyle Kumancaya geçmiş olmalıdır.

Toy: ‘toy kuşu’ bir kez geçer.

‘kugu korday erse ya turna yugak

Ya toy tut ya yügdik ya todliç ya kak.

‘her cins kuğular, turna ve su kuşları yahut toy kuşu veya yügdik todliç ve kazlar (Bozkaplan 2007: 1115).

Turıga: ‘Turna’, turıga biçimi sadece DLT’de geçmektedir.

Turna: ‘turna kuşu’ iki kez geçer.

‘kökiş turna kökte ünin yangkular

Tizilmiş titir teg uçar yilkürer.

‘Kökiş ve turnalar gökye yüksek sesle bağışırlar; dizilmiş deve katarı gibi uçup kanat çalarlar.

Turna: Clauson kökeniyle ilgili bir açıklamada bulunmamaktadır. Turna, ‘sulak yerlerde ve bataklıklarda yaşayan, göçücü, iri bir kuş’ tanımında bulunan ve ağızlarında durna biçimine temas eden Eren, bu adın kuşun çıkardığı sestene geldiğini düşünür. Eski Türkçede IrgB’de turnya: kuş DLT’de turna ‘al-kurki’, KB 74’te kökiş. Orta Türkçede 175 turna, EAT’de turna biçimindedir. Az. Durna, Trkm. Durna, TatK. Torna, Bşk.

Torna Nog. Turna, Kkp. Tırna, Kaz. Tırna, Kırg. Turuna, Özb. Turna (Karahan 2013: 1846).

Tuti: ‘tuti kuşu’ bir kez geçer.

‘yori yalnguz işsiz ay yalngsuz uzı

Tuti kıldı yalngnuz tili kör sözi.’

‘Ey insanların mahiri, tek başına ve arkadaşsız yürü; bak, papağan konuşmadığı ve söz söylemediği kendi başına elde etti’(Bozkaplan 2007:1118).

Ubulgan: Bir kuş adı. Kanadında çelik vardır. DLT’de tespit edildi.

Ular: ‘erkek keklik’, kelimenin ilk olarak Eski Uygur Türkçesinde ula:r olarak geçmektedir. Karahanlı Türkçesinde sonra kelime tarihi lehçelerde bulunmamaktadır, çağdaş lehçelerde ise ula:r Tuvaca, Kırgız ve Kazak Türkçelerinde bulunmaktadır.

Us: ‘kerkes kuşu’ kelime sadece DLT’de geçmektedir.

Ügi: ‘Baykuş’ bir kez geçmektedir.

‘Baykuş ulug hamyet kör arslanlayu ügi teg usuz bolsa tünle sayu’

‘Arslan gibi hamiyeti yüksek tutmalı; baykuş gibi geceleri uykusuz geçirmelidir (Bozkaplan 2007: 1115).

Üpgük: Üp > Gük ‘ibibik kuşu’ Kök. Üpgük, Uyg. Üpüp, kelime Eski Uygurcadan beri übgük ve übüp şeklinde geçmektedir. Tarihi lehçelerde Karahanlı Türkçesinde übgük ve übüp, Kıpçak Türkçesinde übük, Çağataycada übük, Osmanlıcada ibik şeklindedir.

Yabalak: ‘baykuş’ yapakulak > (yapaku >lak eki) yapaku >lak ‘yün parçası,yapağı’ anlamındaki yapaku ve kuş adı yapan –lAk ekiyle oluşmuştur. Eski Türkçe döneminde ilk olarak DLT 468’de yapaqulak ‘baykuş’ biçimiyle görülmektedir. Orta Türkçede Senglah 325v/23 yapalak, ŞeyhS. 289 yapalak, EAT’de TTS 4294 yapalak ‘baykuş’, Kıpçakçada BM 12,2 japalag olarak geçmektedir. Modern Türk lehçelerinde Trk. Yapalak, And. Yapalah, Az. Yapalag, Aza. Qaraqulag, Kırg. Capalak, Nog. Yapalak, Kaz. Japalak, Tat. Yabalak, Kkp. Capalak, Kum. Yabalak, Bşk. Yabalak, Özb. Yapalaakkuş (Karahan 2013: 1846).

Yabakulak: Yaba > kulak ‘baykuş’, kelime sadece DLT’de geçmektedir.

Yangan: Yan > gan ‘alaca karga’ kelime sadece DLT’de geçmektedir.

Yugak: ‘su kuşu’ bu kelime sadece DLT’de geçmektedir.

Yuy: ‘Bir çeşit kuş’ kelime sadece Maitr. 32 ve 14. Satırında geçmektedir.

Yügdik: ‘ bir kuş cinsi’ bir kere geçer.

‘kuğu korday erse ya turna yugak

ya toy tut ya yügdik ya todliç ya kak’

‘Her cins kuğular, turna ve su kuşları yahut toy kuşu veya yügdik, todliç ve kazlar’.

Zanbı: ‘orak kuşu’, kelime sadece DLT’de geçmektedir.

KARAÇAY MALKAR TÜRKÇESİNDE KUŞ İSİMLERİ ÜZERİNE

Karaçay Malkar Türkçesinde ‘kuş ya da kuşlar’ şeklinde adlandırma daha çok ‘kanatlılar’ adı altında genel kategoride toplanmıştır. B.H.- M. İ. Hacılayev (Hacılayev 1970:105) bu terminolojinin sadece Karaçay Malkar Türkçesinde kullanıldığını ifade eder. Ancak, ‘kanatlı – Kmk’, ‘kanotlı – Özb.’, ‘kuanatlık – Uyg.’ Şekillerinde diğer Türk lehçelerinde kullanıldığı da görülmektedir.

Karaçay Malkar Türkçesinde evcil kuşlar için ‘yuy kanatlı’ uçan ev kanatlıları olarak, evcil olmayan kuşlar için de ‘kiik kanatlı’ yabani kuşlar olarak adlandırmaları bulunmaktadır. Olmesov, Kumuk Türkçesinde ‘guş-kıyş’ şeklinde kullanıldığını, evcil olanlar için ‘ıy janlar’, yabani kuşlar için ‘kıyır janlar’ (Olmesov 2006:109) şeklinde ifade edildiğini belirtir.

Başka Türk Lehçelerinde de ‘kuş’ kelimesi ve kavramı karşılığında bazı fonetik farklılıklar ile ‘guş – Azr.’, ‘kıyş – Kmk.’, ‘kus – Nog.’, ‘kuş – Özb., Uyg.’, ‘koş – Tat.’ Örneklerinde olduğu gibi kullanılmaktadır (PKSBS 1965:342).

Genel olarak Türkçenin yapısında kuş isimlerinin kuruluşunda görülen esaslar Karaçay Malkar Türkçesinde de geçerlidir.

Bunlar, kuşların seslerinin yankılanmasına, yapılarına (iriliklerine, gaga şekillerine, kanat yapılarına vb) alışkanlıklarına, tüyelerine, yaşadıkları yerlere, beslenme karakterlerine ve diğer özelliklere göredir. Bu özellikler kuşa verilen adın muhtevasını da oluşturmaktadır. Aynı zamanda yeni bir kelimenin oluşmasının ölçütleridir.

Kelimenin iç biçimi anlamlandırılması ile ses arasında da bir bağ görülür,

Karaçay Malkar Türkçesinde kuş adlandırmalarının temelinde ‘*kıyarga – karga*’, ‘*kukuk – guguk, guguli*’, ‘*kıyartçıgıy – şahin*’, ‘*gurt – gurk* (yumurta üzerinde yatan gurk tavuk)’ vb adlandırmalar gibi.

M.M. Makovskynin ve L. F. Moiseeva’nın incelemelerine göre bu adlandırma yöntemi ‘*graç – grak* ses taklidinden’, ‘*zağça – zağç* sözünden’, ‘*çibis – kızkuşu çibi* sesinin taklidinden’ örneklerinde olduğu gibi evrensel bir tutumdur (Makovskiy 1986,63; Moiseev 1974,54).

Dört yüzden fazla yabani kuş adının oluşumunun semantik analizi yapıldığında birkaç sözcük ve anlam grubu dâhilinde tasnif etmek mümkün olmaktadır. Bunlar yukarıda da belirttiğimiz gibi daha çok kuşun rengi, karakteri, yaşadıkları yerler, alışkanlıklar vb unsurlardır.

En çok tür kuş adlandırması grubu kuşların tüylerinin renklerinin esas alınmasıyla oluşmaktadır. Buna şu örnekleri verebiliriz: *akbalıkçı* (ak+balık+çı) renk+alışkanlık+meslek ekinden oluşur. *ak gotman tayuk*(ak+gotman+tavuk) renk+ses taklidi+tavuk birleşik ismi oluşur (KBPS 1989:188). *ak kıaz* (ak+kaz) renk+kaz şeklinde (TSKBYA 2002:547).

Türkçede bazı kuş adlandırmaları tarihi Türk lehçelerinde devam ettiği gibi bunların farklı adlandırmaları da olmaktadır. Mesela, Karaçay Malkar Türkçesinde *kyuu* kelimesi eski bir adlandırma olan ‘kuğu’ (Orda: 727) kelimesinin ifadesidir. Bu kelime Kumuk Türkçesinde *kuuv* (ŞKPS: 213) biçiminde kullanılmaktadır. Radlof’ta da *kogu* şeklinde (RS1 II. I:516) geçen bu kelime Tatar Türkçesinde *akkoş* ‘akkuş’ (TPS:29) biçiminde kullanılmaktadır.

Türk dünyasında hayvan isimlerinin (yabani, evcil, kuş, börtü böcek vb) ortak adlandırma sıklık oranı oldukça yüksektir. Bu adlandırma eski Türk toplumunun diğer bir deyişle arkaik ana kültür kaynağının temel göstergelerinden biridir. Aralarındaki farklılıklar genellikle morfolojik ve fonetiktir: tilki – tülkü, kukuk – kükük, uku – eku, at – ot, ögüz – öküz, ayuv – ayu, buzağı – buzoy – buzov – buzok, karga – garga, et – it örneklerinde olduğu gibi.

Karaçay Malkar Türkçesi ile diğer Türk lehçeleri arasında hayvan isimleri arasında bazı farklılıklar da görülür ancak bu farklılıklar daha çok ana lehçelerin (Kıpçak, Oğuz, Karluk) kullanım tercihleridir. Mesela Türkiye Türkçesi – Azerbaycan Türkçesi *serçe*, *sıçan*, *simurg* Karaçay Malkar *çipçik*, *sıçgan*, *altın kuş* gibi.

Benzer farklılıklar Kıpçak ve Karluk grupları arasında da görülür. Mesela *agaz – sassig kuzan* ‘dağ gelinciği’, *inek – sığır* ‘inek’, *bedene – tullak* ‘bildircin’ gibi.

Türk lehçeleri sözlüklerinde adlandırmaların taklide dayalı ses yansımaları kelimeler olarak verildiği semantik olarak benzerlikleri görülmektedir. Bu kelimeler arasında lehçelerin fonetik farklılıkları adlandırmalardaki farklılık olarak karşımıza çıkar. Mesela Karaçay Malkar *gura* ‘hindi’ Kumuk *gürgür*, Tatar – Başkurt *kurke*, Kırgız *kurp* ; Karaçay Malkar *çipçik*, Karaim *çipçih*, Özbek *çumçuk* ; Karaçay Malkar *buga*, Özbek *buka*, Azeri *buza*, Karaim *buga*, Kırgız *buka* gibi.

Karaçay Malkar Türkçesi kelime hazinesinde kuş isimleri geniş bir yer tutar. Kuşların adlandırmaları farklı temellere dayanır. Ancak bugün etimolojik olarak izah edilemeyen *apka* ‘anka kuşu’, *bajır* ‘çil’, *bazdik* ‘kukumavcık’, *gotan* ‘kaşıkçı kuşu’, *jamaruk* ‘yabani kafkasya tavuğu’, *karşak* ‘çaylak’ gibi isimler de bulunmaktadır.

Kuş isimlerinin çoğunluğunun *guguk*, *gura* ‘erkek hindi’, *bakbak* ‘yaban ördeği’, *bödene* ‘bıldırcın’, *butbildik* ‘çulluk’, *zurnuk* ‘turna’, *keygergen* ‘boz findıkkıran’, *lekelek* ‘balıkçıl kuşu’, *popuk* ‘ibibik’, *uku* ‘baykuş’ gibi ses yankılamalarına göre verildiği de görülmektedir.

Önemli bir kısmı da kuşların yaşadıkları yere göre *taş tavuk* ‘taş yaban horozu’, *tüz tavuk* ‘bozkır kekliği’, *çalı kuş* ‘orman çalı horozu’, *biçen kuş* ‘sarı kuş, baykuş’, *oba kuş* ‘mezarlık kuşu’ verilmiştir.

Kuş adlarının bir kısmının da kuşların vücudunun yapısına göre verilmiştir. Kuşun baş, boyun, göğüs, ayak, sırt, kanat, kuyruk ve kulaklarının şekline göre verildiği görülür. Mesela *uku* ‘kulaklı baykuş’, *sene kuyruk* ‘çatal kuyruk çaylak’, *saltabaş* ‘şişman başlı’, *tüklü kırgıy* ‘sarı tüylü’, *çokay baş çıpçık* ‘toygar’, *bizburun* ‘kılıç burun gaga’ gibi.

Mecazi anlamları esas alınarak adlandırmaların da yapıldığı görülmektedir. Mesela *tüye kuşu* ‘deve kuşu’, *urguy çıpçık* ‘sinek tutan’ gibi.

Kuşların bazılarının da yaşadıkları ağaçların, yedikleri meyveler ya da yemişlere göre adlandırıldıkları görülmektedir. *kendir çıpçık* ‘keten kuşu’, *nazı çıpçık* ‘munta kuşu’, *tukuzgu çıpçık* ‘ardıç kuşu’, *çertleyukçu* ‘findıkkıran kuş’ örneklerinde olduğu gibi.

Karaçay Malkar Türkçesinde evcil ve yabani kuşların adlandırmalarında da *yuy kanatlı* ve *kiyik kuşlar* şeklinde ayırt edilmektedir. *yuy kanatlı* olarak adlandırılan kuşlar evcil olanlardır. Sözlük anlamı yabani olan *kiyik* kelimesi ile yabani kuşlar adlandırılmıştır. *kiyik babuş* ‘gürlü kuşu’, *kiyik kögörçün* ‘boynu halkalı güvercin’, *kiyik kaz* ‘yaban kazı’ örneklerinde olduğu gibi.

Bir kısım kuş adı ise kuşların sürekli yaptığı, uzmanlaştığı işler üzerine *jilkıcı* – *eçkici* ‘kartal’, *jırçı dordunkul* ‘şarkı söyleyen pamukçuk’, *balıkçı* ‘yalı çapkını’, *sızgıruvçu* ‘kaval kuşu’ örneklerinde olduğu gibi verilmiştir.

A. RENGE GÖRE ADLANDIRMALAR

I. 'AK' (BEYAZ) RENK ADI İLE KURULAN İSİMLER

1. *ak torgay* (mavi baştankara-beyaz baştankara) bu isim Karaçay Malkar Türkçesinde 'çayır kuşu' karşılığında ifade edilmektedir (TSKB Ya 2005:561). Bu kelime Kumuk Türkçesinde de bulunmaktadır (ŞKPS :136)

2. *ak uku* Karaçay Malkar Türkçesinde sadece *uku* 'baykuş' olarak geçmektedir (TSKB Ya 2005:682). Ancak, KBRs'de sadece Malkar diyalektinde bulunduğu ifade edilmesine rağmen RKBS'de *gılın kuş* şeklinde Karaçay diyalektinde bulunduğu gösterilmiştir (RKBS:558). Kumuk Türkçesinde *kikimov yabalak* şeklinde olan bu kelime (ŞKRS:541), Tatar Türkçesinde *yabalak* 'baykuş' olarak kullanılmaktadır (RTS:587).

Eski Türkçe Sözlükte (DTS) *yabagulag* olarak geçen kelimenin etimolojisi *yaba* 'kapalı' + *gulag* 'kapalı kulak' şeklinde verilmiş karşılığı ise 'çalıhorozu' gösterilmiştir. Kumuk Türkçesinde kelime kısa 'uku' biçiminde geçmektedir. Karaçay diyalektinde *baykuş* kelimesinin karşılığı *gılın (gılın)* 'şası' kavramında geçmektedir (KBRs:193).

3. *akyaba* 'akbaba (erkek) Karaçay Malkar Türkçesinde *jırtıcı kuş* adı altında geçmektedir (KBRs:269). Tatar Türkçesinde de aynı biçimde geçmesine rağmen ufak bir fonetik farklılıkla *ertkiç koş* biçimi de bulunmaktadır (RTS:117). *Akyaba* kelimesinin etimolojisi Eski Türkçe Sözlükte (DTS) *ak+aba* (anne, baba, ayı) şeklinde (DTS:19) gösterilmektedir.

4. *akbaş saurushan* 'beyaz başlı saksagan' Karaçay diyalektinde *çakyınjik* biçiminde (KBRs:723) Malkar diyalektinde ise diğer Türk lehçelerinde olduğu gibi *saurushan* biçimi kullanılmaktadır. Kumuk Türkçesinde *savushan*, Tatar Türkçesinde *saeksan* (RTS:595), Radlof'ta *sakizgan – sauskan* biçimleri (RS1 IV:215) gösterilmektedir. Ancak, hiçbir Türk lehçesinde müstakil olarak 'beyaz saksagan' adı kullanılmamıştır.

5. *akbiyçe* ‘şakrak kuşu’ Karaçay Malkar Türkçesinde kuşun adı renk ve davranışı esasına göre verilmiş ak+biyçe-biyke (bayan-hanımefendi) birleşik isim olarak kurulmuş. Bu kuşun adı Tatar Türkçesinde *karaburek* ve *balan çipçığı* olarak iki ayrı şekilde kullanılmaktadır (RTS:585). Birincisi *kara+burek* (şapka) kara şapkalı anlamında, ikincisi *balan* (kartopu çiçeği)+*çipçık* (kuş) birleşik isimdir.

6. *akboyun* bu isim yalnızca Karaçay Malkar Türkçesi konuşma dilinde geçer sözlüklerde yazılmamıştır.

7. *akdörden* ‘beyaz göğüslü kerkenez’ Karaçay Malkar Türkçesinde *akbaba* ‘kerkeniz’ anlamında kullanılmaktadır. Türkçe ak+Osetince ‘*dordon*’ (taşlık yer) (Abayev 1949:280) birleşik isim olarak kurulmuştur.

8. *akköz* ‘beyaz gözlü’ serçegillerden olan bu kuşun gözünün etrafında beyaz tüylerden oluşan bir halka bulunmaktadır. Karaçay Malkar Türkçesindeki adlandırmanın benzeri Rusça’da bulunması dikkat çekicidir (KRE 2004:260). Akköz isimlendirmesi Tatar Türkçesinde de bulunur ancak bu adlandırma köpek içindir (TRS:28).

9. *akyakyaş golungkıyıldı* ‘beyaz kaşlı ardıç’ ak+kyaş (kaş)+*golung* (el)+*kıyıldı* (yapıldı) ‘elle yapılmış beyaz kaşlı’ anlamında (TSKBYa 1996:663). Kumuk Türkçesinde *kyaratovuk kıyuş* biçiminde (ŞKRS:131), Tatar Türkçesinde ise mileş çipçığı şeklinde ardıç kuşları arasında tasnif edilir (RTS:143).

10. *akkuyruk çipçık* ‘beyaz kuyruklu kız kuşu, tavusçuk kuşu’. Çipçık özellikle Karaçay Malkar Türkçesinde serçegillere verilen bir adlandırmadır. *Akkuyruk* burada kuşun tefriki için esas olmaktadır. Kumuk Türkçesinde bulunmayan bu kuş adı Tatar Türkçesinde *tekerlek koş* ‘çıtırtı çıkartan kuş’ (sesi taklit eden kuş) olarak geçer.

11. *aktöş çibil* ‘beyaz döşlü cıvıldağan’ anlamında kullanılan bu isim ak+töş (döş-göğüs)+çibil (cıvıl) birleşik isim olarak kurulmuştur. Karaçay Malkar Türkçesinde sadece *aktöş* (TSKBYa 1996:104) biçiminde geçmektedir. Diğer Türk lehçelerinde bu isme rastlamadık.

II. 'ALA' RENK ADI İLE KURULAN İSİMLER

Ala 'rengârenk, karışık renkli' anlamlarına gelen bu kelime ile de (TSKBYa 1996:410) Karaçay Malkar Türkçesinde kuş isimlerinin kurulduğu görülmektedir.

1. *ala kögürçün* 'alabahta (erkek güvercin)' Karaçay Malkar Türkçesinde doğrudan bir güvercin adı belirtilmemekle beraber genel bir adlandırma olarak kullanılır (TSKBYa 2002:248). Bu rengarenk ya da beyaz karşılığını da anlam olarak karşılar. Kumuk Türkçesinde bulunmayan bu kelime Tatar Türkçesinde *göverçin-eberçen, urman, kugerçene* (orman güvercini) şekillerinde geçmektedir (TRS:102).

2. *ala karga* Karaçay Malkar Türkçesinde ayrı bir türe işaret etmemesine rağmen genel olarak boz ve siyah renklerde olan kargaların genel adlandırmasıdır (TSKBYa 2002:58199).

3. *ala kuş* 'kırmızı sırtlı (yanar) kuyruk' bu kelime de karaçay Malkar Türkçesinde doğrudan bir kuş türünü ifade etmez. Rengârenk kuyruklu kuşlara verilen genel bir adlandırmadır. Kumuk Türkçesinde bulunmayan bu ifade Tatar Türkçesinde *utkoyrık koş* 'ateş kuyruklu, renkli kuyruklu' olarak geçmektedir (RTS:114). Kuyruğu genellikle altın renginde olmasından dolayı bu adlandırma verilmiştir. Bu tür kuşların yaklaşık on türü bulunmakta ve Avrasya ile Kuzey Afrika coğrafyasında yaşamaktadırlar. Bu türler genellikle kayalıklar, dağ yamaçları, çayırıklar ve kokulu ağaçların çevrelerinde yuva kurarlar (KRE I:690).

4. *ala kırgıy* 'bozkı kuşu' adıyla bilinir. Karaçay Malkar Türkçesinde 'güzel, renkli, alacalı, ince' anlamlarına gelen bu adlandırma doğrudan bir kuş cinsini göstermez. *kırgıy* kelimesi Karaçay Malkar Türkçesinde 'kartal, atmaca' gibi yırtıcı kuşları ifade etmektedir (TSKBYa 2002:784).

5. *ala çıpçık* doğrudan bir kuş cinsini göstermemekle birlikte genel adlandırma olarak kullanılır.

6. *ala boyun* bu da *ala çıpçık* gibi doğrudan bir kuş cinsini göstermeyen genel adlandırma ifade eden sözdür. Boynu farklı renklerden oluşan kuşların ifadesidir.

7. *ala kyanat* ‘beyaz göğüslü kız kuşu’ bu kuş adı tatar Türkçesinde *bibek*, biçiminde geçer Karaçay Malkar Türkçesi ve Kumuk Türkçesinde bulunmamaktadır.

8. *alakanat çıpçık* ‘kral makara kuşu’ Tatar Türkçesinde *tav çıpçığı* ‘dağ serçesi’ biçiminde kullanılır (TPS:102). Karaçay Malkar Türkçesi sözlüklerinde bulunmamasına rağmen halk ağzında kullanılır. Avrasya’nın ormanlık bölgelerinde yaşayan göçmen kuşlardandır.

III. ALTIN ADININ RENK ANLAMINDA KULLANILARAK KURULAN İSİMLER

Karaçay Malkar Türkçesinde bazı kuş isimlerinin kuruluşunda ‘altın’ kelimesi bulunmaktadır. Elbette bu kuşların tüyelerinin rengini anlatmaktadır.

1. *altın (jandet) çıpçık* ‘sarıasma kuşu’ Karaçay Malkar Türkçesi konuşma dilinde kullanılan bu adlandırma Kumuk Türkçesinde *çekirgeler kuşu* biçimindedir. Tatar Türkçesinde de bu kuşun ismi temel anlamda ‘parlak, altın’ olarak adlandırılır (TRS:669).

2. *altın küverçin* ‘tavus güvercin’ Karaçay Malkar Türkçesinde renkli tüylü güvercinleri ifade eden bu söz diğer Türk lehçelerinde kullanılmamaktadır.

3. *Altın kuş* ‘zümrütü anka kuşu’ masallarda tüyelerinin altın renkte olduğu söylenen kuşun adlandırması da buna göre yapılmıştır (TSKBYa 1996:136). Kumuk Türkçesinde bulunmayan bu adlandırma Tatar Türkçesinde *yanar koş –behem koşu* biçimleri bulunmaktadır (RTS:149)

4. *altın tavuk (tayuuk)* ‘tavus kuşu’ bu kelime Karaçay Malkar Türkçesinde güzel tüylü hindi karşılığında ifade edilmektedir (TSKBYa 1996:136). Kumuk Türkçesinde *totukuş (toturkuş)* biçiminde (ŞKRS:304), Tatar Türkçesinde ise tavis şeklinde (RTS:377) geçmektedir.

5. *altın cabderci* ‘altın cavdar’ (yağmur kuşu). Karaçay Malkar Türkçesinde bulunmayan bu kelime Tatar Türkçesinde *arış çıpçığı* (yağmur kuşu) şeklinde kullanılmaktadır.

IV. ‘BOZ’ RENK ADI KULLANILARAK KURULAN İSİMLER

Kuş isimleri arasında tüyleri açık siyah, gri, açık kahverengi olan kuşlar boz kelimesi ile ifade edilerek kuruluşları görülmektedir.

1. *boz zurnuk turna* ‘boz turna’. Karaçay Malkar Türkçesinde bulunmamakla birlikte diğer Türk lehçelerinde geçmektedir. Kumuk Türkçesinde genel olarak *turna* şeklinde adlandırılmaktadır (TSKBYa 2005:590;ŞKRS:140). Karaçay Malkar Türkçesinde turna kuşunun iki ismi bulunmaktadır. Karaçay diyalektinde *turna*, Malkar diyalektinde ise *zurnuk* biçimlerindedir. *turnaisimlendirilmesi* Türk lehçelerinde Türkiye Türkçesi başta olmak üzere Tatar, Kırgız, Gagauz, Türkmen ve Altay Türkçeleri gibi genel bir adlandırmadır. Radlof’ta *turna* (turna) biçiminde geçen kelimenin anlamı ‘yüzmek, küreklemek, tırmalamak, kaşımak’ anlamları karşılık olarak gösterilmektedir (RS1 III.II:1326). Bunu gökyüzünde küreklemek olarak yorumlayabiliriz. Muhtemelen *zurnuk* biçimi ödünçleme olabilir. Nitekim *turna* karşılığında Osetince’de *zirnoye* kelimesi kullanılmaktadır (ROS 1950:140).

2. *boz kaz* Karaçay Malkar Türkçesi sözlüklerde olmamasına rağmen konuşma dilinde bulunmaktadır. *kaz* ismi genel adlandırma olarak Türk lehçelerinde kullanılmaktadır. Türkiye, Kumuk, Kazak, Tatar Türkçelerinde *kaz* Özbek Türkçesinde *koz* (ŞKRS:116) biçiminde kullanılmaktadır. Radlof’ta *kaz* hallı, ala-bula, ak, sar ala, ala gibi ön adlandırılmalı olarak (RS1 II.I;360) çeşitleri de verilmiştir.

3. *boz çille ayak* ‘boz balıkçı’ Karaçay diyalektinde *çilleayak* biçiminde olan kelime karşılığı Malkar diyalektinde *yalın, sıvık, uzun bacaklı* biçiminde kullanılmaktadır (KBRS:724;TSKBYa 2005:771). Ancak bu adlandırma diğer Türk lehçelerinde bazı farklılıklar gösterir.

4. *boz turgay* bu şekilde birleşik olarak Karaçay Malkar Türkçesinde bulunmamakla birlikte ayrı ayrı *boz* ve *torgay* (kafasında şapka görünümü olan kuş) olarak bulunur (TSKBYa 1996;TSKBYa 2005). Kırgız Türkçesinde *moldo torgay* (molla torgay), *soku torgay* (temkinli torgay), *boz torgay* (boz torgay) gibi türleri de belirtilmektedir (KRSIII:254). Kumuk Türkçesinde *torgay* (KRSII:320) biçiminde bulunan bu adlandırma Radlof'ta mülver-torgay biçiminde geçmektedir (RS1 III.II:1571).

5. *boz ürgüyük* 'boz sinek tutan' Karaçay Malkar Türkçesinde birleşik olarak kullanılmamasına rağmen *boz* ve *urguy* kelimeleri ayrı ayrı bulunmaktadır. *Urguy* müstakil olarak sivrisinek anlamı karşılığında *ur* 'vurmak'+*guy* 'sinek' birleşik biçimindedir.

6. *bozyutkan* 'boz balıkçıl' Karaçay Malkar Türkçesi sözlüklerinde bulunmamasına rağmen halk ağzında kullanılmaktadır.

7. *Bozcuk* 'şahin yavrusu' Karaçay Malkar Türkçesi ağızlarında kullanılan bu kelime Tatar ve Kumuk ve Türkçesi gibi yakın diyalektlerde kullanılmamaktadır. *boz+cuk* biçiminde kurulmuştur. Bu aileden olan kuşlara Karaçay Malkar Türkçesinde

V. 'KÖK-GÖK' RENK ADI KULLANILARAK KURULAN İSİMLER

Karaçay Malkar Türkçesinde bir grup kuş adı kök (gök) 'mavi' renk adı kullanılarak kurulmuştur (TSKBYa 2002:205).

1. *gök çıpçık* Karaçay Malkar Türkçesi ve Kumuk Türkçesinde bulunmayan bu kelime Tatar Türkçesinde *pesnek* 'baştankara' biçiminde kullanılmaktadır (RTS:569). Kırgız Türkçesinde *uzun* 'uzun'+ *kuyruk* 'kuyruk'+*kaşka* 'işaret' (alnında beyaz işaret)+*cımcık* 'serçe' (büyük baştankara) biçiminde bulunmaktadır (Şukurov 1986:63).

2. *kögizek* ‘büyük baştankara’ bu kelime Karaçay Malkar Türkçesi ve Kumuk Türkçesinde bulunmamasına rağmen Başkır Türkçesinde *kukbaşturgay* biçiminde ‘mavi baştankara’ karşılığında geçmektedir (KREIII:190). Kırgız Türkçesinde *uzun kuyruk kaşka cimcik* ve *muruttuu kaşka cimcik* biçimleri (Şukurov 1986:63) bulunmaktadır.

3. *gökürçün* ‘güvercin’ bu kelime bütün Karaçay Malkar sözlüklerinde bulunmaktadır. Kumuk Türkçesinde *gögürçün* (ŞKRS:108), Tatar Türkçesinde *kugerçen* (TRS:112), Başkır Türkçesinde *kuk kugerçen* ‘kaya (renkli) güvercin (İşberdin 1986:120) biçimlerinde kullanılmaktadır. Radlof’ta *kögörşün/kögörçün* biçimlerinde (RS1 II:1232) verilen kelime *kögör-* (göğermek – güvermek - mavileşmek) +**çün** birleşmesiyle kurulmuştur.

4. *kök kuzgun* “gökkarga”.Karaçay Malkar Türkçesinde kuzgunlar farklı simgelerle ifade edilir. 'kuzgun' şekli ‘erkek karga’ karşılığında kullanılırken ‘karga’ biçimi genel tanım olarak verilmektedir (TSKBYa 2002:581,685). Kumuk Türkçesinde ‘karga’ (ŞKRS:82, Tatar Türkçesinde ‘karga’ biçimlerinde geçer (TRS:234). Kırgız Türkçesinde hem ‘kuzgun’ hem de ‘karga’ biçimleri kullanılmaktadır (KRS:318). Radloff’ta ‘karagan’ biçiminde (RS1 II.I:161) yazılan bu isim Gagauz Türkçesinde ‘kuzgun’ yabani, yırtıcı kuş anlamında geçmektedir (GRMS 1973:292). Başkurt Türkçesinde *kuk karga* biçiminde geçmektedir (İşberdin 1986:120). Kelimenin oluşumunun iki farklı şekilde düşünüldüğü görülmektedir. Birincisi ses taklidi ve yapım eki **kar+ga**, ikinci izah ise Radlof’un izahına göre renk adı ve yapım eki **kara+ga** biçiminde (RS1 II.I:161) yapıldığı ifade edilmektedir.

5. *köksül bülbül* Karaçay Malkar Türkçesinde bülbül genel adlandırma olmasına rağmen renk adı *kök* ‘mavi, yeşil’ ayırt edici olarak kullanılmaktadır.

6. *kökçar* ‘benekli balıkçıl’ Karaçay Malkar Türkçesinde bu biçim bir bütün haliyle bulunmamakla beraber balıkçılın *cıl*, *çille* gibi farklı adlandırmaları kullanılmaktadır. Tatar Türkçesinde aynı kuş için çelen, Kırgız Türkçesinde çil şekillerinde geçmektedir.

VI. 'KARA' RENK ADI KULLANILARAK KURULAN İSİMLER

Karaçay Malkar Türkçesinde 'kara' siyah renk adı ile de kuş isimlerinin kurulduğu görülmektedir.

1. *kara aylak kuş* ^bozkır kartalı'. Karaçay Malkar Türkçesinde daha çok *kuş* adı altında kartal cinsi olanlar genel adlandırma olarak kullanılır (TSKBYa 2002:741). *kuş* biçimi Türkçe'de kuş cinsinin genel adlandırması olarak görülür. Kumuk Türkçesinde *kuş* (ŞKRS :266), Tatar Türkçesinde *koş* (TRS:288), Gagauz Türkçesinde *kuş* (GRMS :300), Kırgız Türkçesinde *kuş* (yırtıcı, avcı, şahin) (KRS I:450), Türkmen Türkçesinde *kuz*'kuş'(TRS :872), Başkurt Türkçesinde *kuşı* 'uzun burun ördek' anlamında (İşberdin 1985: 151) bulunmaktadır. Radloff'ta *kus* 'kuş' (RS1 II.I:1012) biçiminde geçmektedir.

2. *kara gotman* Karaçay Malkar Türkçesinde *caz tavuk* (TSKBTa 2002.761) biçiminde bilinen bu adlandırma Kumuk Türkçesinde renk ve yuvalanma belirtilerek kullanılmaktadır. Tatar Türkçesinde *baba koşı* birleşik ismiyle geçmektedir.

3. *kara kögürçün* 'kara güvercin' Karaçay Malkar ve Kumuk Türkçelerinde renk ayrımı yapılmadan *kögürçün* ortak ismiyle (TSKBYa 2002:248; ŞKRS : 108) kullanılmaktadır. Tatar Türkçesinde *kugerçen*, Başkurt Türkçesinde *kuk kugercen* (İşberdin 1986 :120) biçimleri geçmektedir. Tuva Türkçesinde gök, mavi, deniz güvercini anlamlarında (Zabelin 1999:86) kullanılan kelime Eski Türkçe'de kökücen biçiminde (DTS:312) geçmektedir. Radloff'ta *kögükön/kögürçkön* biçimlerinde (RS1 II.I. 1233) bulunmaktadır.

4. *kara kankaz* 'kara kuğu' Karaçay Malkar Türkçesinde sadece *kankaz* 'kuğu' (TSKBYa 2002:547) biçimi kullanılmaktadır. Kumuk Türkçesinde *kuv* (KRS:202), Tatar Türkçesinde *akkoş* (TRS :28), Başkurt Türkçesinde *akkoş* (İşberdin 1986:117) biçiminde kullanılmaktadır. Tuva Türkçesinde *kuu* 'çağrı kuğu/fısıldayan kuğu' (Zabelin 1999:94) biçimindedir. Karaçay Malkar Türkçesinde *kaz* kelimesi *kuğu* karşılığında kullanılmaktadır.

5. *kara karga* ‘kara karga’, Karaçay Malkar Türkçesi sözlüklerinde *kale/ zağca/ çavka* biçimleri geçmekle birlikte (KBRS:728;TSKBYa 2005:884) konuşma dilinde *kara karga* kullanılmaktadır. Kumuk Türkçesinde *kara karga* ‘karga’ (ŞKRS :110), Tatar ve Başkurt Türkçelerinde de *kara karga* ‘karga’ (DTS:117; İşberdin 1986 :Ç120) biçimleri bulunmaktadır.

6. *kara karılgaç* ‘kırlangıç’ Türk lehçelerinde kırlangıç türleri farklı olarak verilmemiştir. Kırlangıç biçimi ortak olarak kullanılmaktadır. Karaçay Malkar, Kumuk Türkçelerinde *karılgaç* Tatar, Kırgız Türkçelerinde *karlıgaç* Eski Türkçe’de *garlıgaç* (DTS:428) biçimleri kullanılmaktadır. Radloff’ta *karlıgaç / karlıgaz / karlıgaş / kaplıgaç / kaplıgaç / kaplagaç / kaplagaş* (RS1.II) biçimleri verilmektedir.

7. *karakuş* ‘kara kartal’ Karaçay Malkar Türkçesinde kartal türü olarak kullanılır. *kuş* kelimesi daha çok Türk lehçelerinde genel adlandırma olarak kullanılır. Kumuk *kyuş* (KRS:209), Kırgız *kuş*, Kazak *kus*, Karakalpak *kus*, Özbek *koş*, Gagauz *kuş*, Tatar *koş* biçimlerindedir. Sadece Karaçay Malkar Türkçesinde *kuş* ‘kartal’ daha dar anlamda ‘erkek kartal’ anlamını (TSKBYa 2002:741) taşımaktadır. Burada *kuş* anlamında farklı kelimeler de bulunmaktadır. Mesela, *kuşbala* ‘kartal yavrusu’, *kara/geben kuş* ‘çalağan’, *millikçi kuş* ‘akbaba’, *çıkırbaş/çığır kuş* ‘beyaz başlı akbaba’ *eçkici kuş* ‘oğlak kartalı/ taylak kartalı’ gibi. *kuş* kelimesi Karaçay Malkar Türkçesinde *beyaz kuş* ‘belibağlı’, *gılın kuş* ‘baykuş’ kelimelerinde görüldüğü gibi genel adlandırma olarak da kullanılır ancak sözlük anlamı doğrudan ‘kartal’ karşılığındadır. *Kuş* kelimesinden *kuş töşek* ‘kuş tüyünden yapılmış yatak’, *kuş jastık* ‘kuş tüylü yastık’ kelimelerinde olduğu gibi birleşik isimlerin yapımında da kullanılmaktadır. Türk lehçelerinde *kartal* karşılığında Kumuk *kara kuş* (ŞKRS:286), Tatar *börket* ‘akbaba’ (RTS:354), Kırgız *bürküt* ‘akbaba’ (TRS:372), Başkurt *karagoş* ‘büyük orman kartalı’ (İşberdin 1986:120) örneklerinde olduğu gibi farklı adlandırmalar da bulunmaktadır.

8. *kara laçın* Karaçay Malkar Türkçesinde ‘şahin’ genel adı olarak *laçın* (TSKBYa 2002:831) kullanılmaktadır. Başkurt Türkçesinde şahin karşılığında *şongar* (İşberdin 1986:124), Kumuk Türkçesinde *laçın* (KRS:350), Kırgız Türkçesinde *şungar* ‘bozdoğan’ karşılığındadır ancak, *baypaktuu şumkar*, *kuyko şumkar*, *katuu bürkör*, *kara*

şumkar, *ak şumkar*, *itekti* olarak altı farklı türü bulunmaktadır (KRS:913). Radloff'ta *laçın* olarak (RS1 III/I:735) biçiminde geçmektedir.

9. *kara tartar* 'bıldırcın, çivi çıkartan' Karaçay Malkar Türkçesiyle birlikte diğer Türk lehçelerinde de görülür. Kumuk *tartar* (KRS:306), Tatar *tartar* (TRS:519), Kırgız *tartar* (TRS:342) gibi. Bu kelime Eski Türkçe'de 'kumruya benzeyen küçük kuş' olarak (DTS:539) tarif edilmiştir. Radloff'ta *tart* biçiminde 'çivi çıkartan' (RS1 III.I:857) geçmektedir.

10. *kara tavuk*, *sangıravtavuk* 'çalı horozu' Karaçay Malkar Türkçesi sözlüklerde bu biçim bulunmaz. Kumuk Türkçesinde *kıyır tavuk* 'çalı horozu' (ŞKRS:105), Tatar Türkçesinde *kır tavığı* (TRS: 507), Tuva Türkçesinde ise *daş kara kuju* 'kara taş kuşu/taş çalıhorozu', *kara kuş*, *daş agajça* gibi biçimleri (Zabelin 1999:92) bulunmaktadır.

11. *kara toygar* 'kara toygar' Karaçay Malkar Türkçesi sözlüklerinde *torgay* ortak isim olarak bulunmaktadır. Ancak, *boz torgay* 'boz torgay', *külbetli torgay* 'tuzlu torgay', *gitçe torgay* 'küçük torgay', *akkanat torgay* 'ak kanatlı torgay', *mongol torgay* 'mongol torgay', *kır torgay* 'tarla torgay' biçimlerinin de Türk lehçelerinde kullanıldığı bilinmektedir. Bu cins tarla kuşlarının adlandırılmaları hepsinin türlü özelliklerine göre oluşturulmuştur. Tüylerinin renklerine (siyah, sarı, boz, ak), başlarının şekline göre (çokkaybaş 'başı tüylü', müyüzlü 'boynuzlu'), boyutuna göre (gitçe 'küçük'), yaşadığı yere göre (kır 'bozkır') gibi. Toygar biçimi Türk lehçelerinin genelinde fonetik farklılıklar birlikte bulunur.

12. *kara çayka* Karaçay Malkar Türkçesinde *zağça* ve *dolaşa zağça* biçimlerinde (KBRS:728) bulunmaktadır. Kumuk Türkçesinde *kara karga* (ŞKRS:111), Tatar Türkçesinde *kara karga* (RTS:117), Tuva Türkçesinde *zağça taan*, *boluglejir kaargan* (Zabelin 1999:93) biçimlerinde bulunmaktadır.

13. *karabaş sıciyuk* 'karabaş sitta' Karaçay Malkar Türkçesi sözlüklerinde bulunmaz ancak ağızlarda kullanılır.

14. *karakur* Karaçay Malkar Türkçesi sözlüklerinde *ağaç tavuk* ‘yaban horozu’ (RKBS:624) biçiminde geçer. Kırgız Türkçesinde *çalıhoroz* (KRS I:322), Tatar Türkçesinde *kara kuş* ve *kurtu* biçimlerinde (Zabelin 1999:92), Kumuk Türkçesinde *kakkuma* ve *kakuma* (ŞKRS:482) biçimlerinde geçmektedir.

15. *karakuş* ‘çalı horozu’ Karaçay Malkar Türkçesinde çalı horozu karşılığında kullanılmamaktadır. *kara kuş* Karaçay Malkar Türkçesinde ‘kartal’ karşılığında (TSKBYa 2002:562) kullanılmaktadır. Kumuk Türkçesinde çalı horozu karşılığında *kır tavuk* ‘yabani tavuk’ ya da *bozkır tavuğu* (KRS:213;ŞKR:105), Tuva Türkçesinde *kara kuş* (Zabelin 1999:92), Gagauz Türkçesinde *kara kuş* ‘sığırcık’ anlamında (GRMS:247), Tatar Türkçesinde ise *suyer* ve *urman tavığü* (RTS:217) biçimleri bulunmaktadır. Kumuk Türkçesinde *bozki*, alan; Tatar Türkçesinde orman gibi kuşun yaşadığı yer esas alınarak adlandırılırken, Karaçay Malkar, Başkurt ve Tuva Türkçelerinde kuşun rengi ‘kara’ adlandırmada esas alınmıştır. Ancak, Türkçe’de *karakuş* genel olarak ‘kartal’ karşılığında bulunmaktadır.

VII. ‘KIZIL’ RENK ADIYLA KURULAN İSİMLER

Karaçay Malkar Türkçesinde ‘kızıl’ renk adı ile de kuş isimlerinin kurulduğu görülmektedir.

1. *kızıldım çarлак* ‘pembe martı’ Karaçay Malkar Türkçesi konuşma dilinde kullanılan bu kelime Kumuk Türkçesinde *çaykam çarлак kuş* ‘sallanan, kımıldayan ve ağlayan kuş’ ve *çabak kuş* ‘balık kuşu’ olarak iki ayrı adla sözlüklerde (ŞKRS : 524) bulunmaktadır. Tatar Türkçesinde *akçarлак* (RTS :695) biçiminde geçmektedir. Tuva Türkçesinde *mool akkuskun* ‘küçük martı’, *hol akkuskun* ‘göl martısı’, *çinge duşçuktuk akkuskun* ‘deniz güvercini’, *haylak akkuskun* ‘gümüş martı’, *kattırar akkuskun* ‘kahkaha atan martı’, *kögüldür fakkuskun* ‘mavi martı’, *yagaan kızıl akkuskun* ‘pembe martı’ biçimleri kullanılmaktadır. Radloff’ta *çarлак* ve *şayлак* biçimleri geçer. *çarлак* Teleüt Türkçesinde (RS1 III.II:1868), *şayлак* ise Şor Türkçesinde

(RS1 IV.I:928) bulunmaktadır. Karaçay Malkar Türkçesinde bu adlandırma kuşun renginin dışında çıkardığı seslerden dolayı verildiği görülmektedir.

2. *kızıl dordunkul* ‘pembe sığırcık’ Karaçay Malkar Türkçesinde *saban çıpçık* (KBRS :744) ve *dorbunkul* (TSKBYa 1996:682) biçimleri bulunmaktadır. Kumuk Türkçesinde *sıyrıtkuş* (KRS:293; ŞKRS : 442), Tatar Türkçesinde *sıyerçık* (RTS :572), Başkurt Türkçesinde *sıyırcık* ‘sığırcık’ (İşberdin 1986:122) biçimleri bulunur. Tuva Türkçesinde çayır kuşlarının genel adı olarak *baarzık* kelimesi ile karşılaşılır ancak renkleri ile de *borakaara baarzık* ‘boz sığırcık’, *kara baarzık* ‘kara sığırcık’, *yagaan kara baarzık* ‘pembe sığırcık’ (Zabelin 1999:93) gibi farklılıklar ifade edilir. Örneklerden de anlaşılacağı gibi sığırcık adı Türkçede oldukça yaygın olarak kullanılmaktadır. Karaçay Malkar Türkçesindeki *saban sığırcık* ‘toprağı sürme+çıpçık (serçe) birleşik isim olarak kurulmuş bir adlandırmadır. *dordunkul* adlandırması da yine Karaçay Malkar Türkçesinde *dorbun* = mağara+kul mağaralarda yaşayan olarak düşündüğümüzde adlandırmanın hangi düşünceyle kurulduğu da anlaşılmaktadır.

3. *kızıl karabay / çille boyun* ‘kırmızı yüzlü karabatak’, Radloff’ta *palıkçı* (RS1 IV.II:167) biçiminde bulunur. Karaçay Malkar Türkçesinde *kızıl* ve *kara* renk adları üzerine + *bay* ‘zengin’ kelimesi gelerek kurulmuştur. İkinci isim ise kuşun boyunun uzunluğu dikkate alınmış *çille* ‘ipek’ + *boyun* ‘ipek boyunlu’ birleşik isim olarak kurulmuştur.

4. *kızıl kuş* yine renk adı ve genel adlandırma *kızıl* + *kuş* birleşik ismi olarak kurulmuş olan bu isim çoğu Türk lehçesinde bulunmamaktadır.

5. *kızıl laçın* ‘kerkenez’ Karaçay Malkar Türkçesinde *laçın* genel adlandırması ‘şahin’ (TSKBYa 2002:830) karşılığında bulunmaktadır. Tatar ve Kumuk Türkçelerinde *laçın* ‘şahin’ (RTS :590; ŞKRS:454), Eski Türkçe sözlükte *laşın* ‘akdoğan, sungur, şahin’ (DTS :332) biçimi bulunmaktadır. Ancak, *kerkenez* adı *şahin* adlandırması gibi neredeyse bütün Türk lehçelerinde bulunmaktadır. Karaçay Malkar Türkçesinde kuşun tüy rengi esas alınarak *kızıl+laçın* adlandırılması yapılmıştır.

6. *kızıl ayak* ‘bıldırcın kılavuzu, kızıl su tavuğu’ bu kuş için Karaçay Malkar, Kırgız, Tatar ve Eski Türkçe’de *tartar* ‘büyük olmayan kuş, kumru, üveyik kuşuna benzeyen’ (DTS:539) adı da geçmektedir. Radloff’ta *taltar* biçiminde (RS1 III.I:893) bulunmaktadır. Tuva Türkçesinde Rusça’dan çeviri ögesi olarak *korostel* kelimesinden *kızıl su tavuğu* adlandırması (Zabelin 1999:893) kullanılmaktadır. Karaçay Malkar Türkçesinde kuşun ayaklarının rengi esas alınarak kızıl+ayak adlandırması yapılmıştır.

7. *kızıl kulak zıntıhçı* ‘kırmızı kulak kiraz kuşu’ bu adlandırma Karaçay Malkar ve Kumuk Türkçeleri sözlüklerinde bulunmamaktadır. Tatar Türkçesinde *solı çıpçığı* ‘kiraz kuşu’ (TRS:482) biçiminde geçmektedir. Başkurt Türkçesinde *haçıtamak turgay* ‘bahçe kiraz kuşu’ ve *holoturgay* ‘kiraz kuşu’ biçimleri (İşberdin 1986 :124) bulunmaktadır. Zabelin Tuva Türkçesinde Karaçay Malkar’da olduğu gibi *kırmızı kulak kiraz kuşundan* (Zabelin :1999:95) bahseder. Sadece Karaçay Malkar Türkçesinde *zıntıhçı* adı bulunur, diğer Türk lehçelerinde farklı adlandırmalar kullanılmaktadır. *zıntıhçı* ismi muhtemelen Osetince’den alıntı olmalıdır.

8. *kızıltöş* ‘ispinoz’ Karaçay Malkar Türkçesinde bu biçim bulunmaz. Tatar Türkçesinde *kızıltuş*, ‘şakrar kuşu, ispinoz, nar bülbülü’ anlamlarındadır (TRS:307). Başkurt Türkçesinde *kızıltuş* ‘ispinoz’ (İşberdin 1986:121) olarak geçer. Karaçay Malkar Türkçesinde bu adlandırma kuşun göğsünün tüylerinin renginden dolayı kızıl+töş birleşik ismi verilmiştir.

VIII. ‘SARI’ RENK ADIYLA KURULAN İSİMLER

Karaçay Malkar Türkçesinde ‘sarı’ renk adıyla kurulan kuş isimleri bulunmaktadır.

1. *sarıkıldak* ‘boz sarıasma’ Karaçay Malkar Türkçesinde jandet çıpçık ‘cennet kuşu’ (KBRS:224;TSKBYa 1996:811-812) biçimi kullanılmaktadır. Kumuk Türkçesinde *sarıca* (ŞKRS164) Karaçay Malkar diyalektlerinde *sarıça* (KBRS:543) biçimleri geçmektedir. Tatar Türkçesinde *jeulegen* (İşberdin 1999:95) Tuva Türkçesinde ise *baasarıg, sıgırğa, şoorju* (Zabelin 1999:95) biçimleri kullanılmaktadır.

2. *sarı jerkli* ‘sarı göğüslü arı kuşu’ Karaçay Malkar Türkçesinde *sarı* renk adı + yaşadığı yer *jerkli* (kızıl ağaç ormanı) birleşik ismi Tuva Türkçesinde *ulug kızıl* (Zabelin 1999:97) biçiminde geçerken bu adlandırma diğer Türk lehçelerinde görülmez. Karaçay Malkar sözlüklerinde bu kuşun adı genel adlandırma olarak *sarı laçın* biçimi (TSKBYa 2002:830) geçer. Eski Türkçe’de laçın, şahin, sungur olarak (DTS:332) üç biçimde verilir.

3. *sarı nızıcı* ‘sarı göbekli akçamlı’ her ne kadar Karaçay Malkar Türkçesi sözlüklerde bulunmasa da halk ağzında kullanılır. Tatar Türkçesinde *munta kuşu* (TRS:641), Başkurt Türkçesinde *şışı turgayı* (İşberdin 1986:124), Tuva Türkçesinde *beldir haay* ‘munta kuşu’ ve *ak çalgıynık beldir haay* ‘beyaz kanatlı munta kuşu’ (Zabelin :1999:88) biçimleri kullanılmaktadır. Kuşun sesleri taklit etme yeteneğinden dolayı adının verildiği anlaşılmaktadır. Sarı ve beyaz renk adları ise kuşun tüyünün renklerine göre ayırt edici sıfat olarak kullanıldığı görülmektedir.

4. *sarı urguyçu* ‘sarı sırtlı sinek kapan’ Karaçay Malkar Türkçesi halk ağzında kullanılan bu kuş adı Tatar Türkçesinde *çebençe* ‘sinek kapan’ (TRS:633) ve Tuva Türkçesinde *tayga kara seekçidi* ‘bozkır sinek kapan’, *ala kara seekçi* ‘rengarenkli sinek kapan’, *sibir kara seekçi* ‘sibirya sinek kapanı’, *kalbak dumçuktug kara seekçi* ‘geniş gagalı sinek kapan’ (Zabelin 1999:93) biçimleri bulunmaktadır. Başkurt Türkçesinde *ala seben turgayı* ‘rengarenk sinek kapan’ ve *uvak seben turgayı* ‘küçük sinek kapan’ (İşberdin 1986 :117,119) adları kullanılmaktadır. Karaçay Malkar Türkçesinde *sarı* ‘renk adı’ + *urguycu* ‘sivrisinekçi’ birleşik ismi olarak kurulmuştur.

5. *sarıbaş zınthıçı* ‘sarı şapka kirazkuşu’ bu adlandırma Karaçay Malkar ve Kumuk sözlüklerinde bulunmamasına rağmen halk ağzında özellikle yaşlılar tarafından bilinip kullanılmaktadır. Başkurt Türkçesinde *haritanak turgay* ‘sarı boyunlu çayır kuşu’ ve *holo turgay* ‘kiraz kuşu’ (İşberdin 1986: 124) biçimleri bulunmaktadır. Tuva Türkçesinde bu kuşun oniki türü bulunmakta bunlar içerisinde beyaz kafalı kiraz kuşu adlandırması da (Zabelin 1999:89) geçmektedir. Tatar Türkçesinde *solı çipçik* (RTS:341) biçimi bulunur.

6. *sarısan* ‘dağ ispinozu’ Karaçay Malkar Türkçesi sözlüklerinde bulunmamakla birlikte halk ağzında kullanılmaktadır. Başkurt Türkçesinde *akbayır turgay* ‘beyaz göğüslü çayır kuşu’ (İşberdin 1986 :117), Tatar Türkçesinde *tav çipçik* ‘dağ serçesi’ (TRS:640) biçimleri kullanılmaktadır. Tuva Türkçesinde *arga ala bora hakpeji* ‘dağ ispinozu’, *altay şovaaju* ‘himalaya dağı ispinozu’, *kılan bora şovaajik* ‘inci dağ ispinozu’ biçimleri (Zabelin 1999:97) bulunmaktadır. Örneklerde de görüldüğü gibi Türk lehçelerinin çoğunluğunda kuşun tüylerinin renkleri ad verilirken temel unsur olmaktadır.

7. *talğır* Karaçay Malkar Türkçesinde ‘rengarenk, kahverengi, kırmızıya yakın, açık kahve rengi’ anlamlarındaki *talğır* kelimesi ile de iki kuş adı kurulmuştur.

7.a. *talğır ağaç tavuk* ‘renkli ağaçkakan’ Karaçay Malkar Türkçesi sözlüğünde kuşun ortak adı olarak geçmektedir. Karaçay diyalektinde *ağaç kakın* ‘ağaç kakan’, Malkar diyalektinde *ağaç tayuk* ‘orman tavuğu’ (TSKBYa 1996:46) biçimleri geçmektedir. Kumuk Türkçesinde *tonktonk* (ŞKRS: 134), Tatar Türkçesinde *tukran* (TRS:554) isimleri kullanılır. Kırgız Türkçesinde *tonguldayuk* ‘ağaçkakan’ (RSI:1150), Barabin Tatar Türkçesinde *tikurtku – kara tokurtku* ‘siyah ağaç kakan’ (RSI III.I:1174) biçimleri kullanılmaktadır. Karaçay Malkar Türkçesinde ağaçkakan’ın bir türü olan bu kuş adı kuşun tüyünün rengi dikkate alınarak *talğır ağaç tavuk* şeklinde kurulmuştur.

7.b. *talğır sızgırıvçu* ‘ardıç kuşu’ daha çok halk ağzında kullanılan bir kuş adıdır. Tatar Türkçesinde urman çipçığı ‘orman kuşu’ (RTS :559), Başkurt Türkçesinde sukurgay ‘şarkı söyleyen kuş’ (İşberdin 1999:97), Tuva Türkçesinde sıgıtıkı ‘şarkı söyleyen’ (Zabelin 1999: 97) adları bulunur.

B. KUŞLARIN YAŞADIĞI YERLERE GÖRE ADLANDIRMALAR

Kuşların yetenekleri çıkarttıkları seslerle beraber kuşun tüylerinin renk alameti de ad verilmesinde önem taşımaktadır. Bunların dışında üçüncü unsur da kuşun yaşadığı yer mesken de isim verme kuruluşunda bulunmaktadır. Kuşların yaşadıkları ormanlar, dağlar, vadiler, bozkırlar, göller, denizler, nehirler, ağaçlık yerler, taşlık kayalık yerler gibi meskenler de kuş isimlerinin kuruluşlarında önemli bir unsurdur.

1. *ağaç köğürçün* ‘orman güvercini’ Karaçay Malkar Türkçesi sözlüklerde doğrudan geçmez ancak halk ağzında kullanılır. Kumuk Türkçesinde sadece genel ad

gögürçün (KRS:100) biçimi, Tatar Türkçesinde *urman kügerçene* ‘orman kumrusu’ (TRS:114) şeklinde bulunur. Tuva Türkçesinde *bizektik öyejik* ‘halkalı kumru’, *öyejik* ‘kumru’, *ulug öyejik* ‘büyük kumru’, *biçi öyejik* ‘küçük kumru’ (Zabelin 1999:101) biçimleri bulunmaktadır.

2. *ağaç tartar* “çulluk”. Karaçay Malkar Türkçesi sözlüklerde doğrudan geçmez ancak halk ağzında kullanılır. Tatar Türkçesinde *telteveç*, *urman kuligi* (RTS:53), Başkurt Türkçesinde *kurpısık* (İşberdin 1986:121), Tuva Türkçesinde *ayerganın ulug dılbıyı* (Zabelin 1999:92) biçimleri kullanılmaktadır.

3. *ağaç tavuk* ‘çalı horozu’ *ağaçkakan* anlamında geçmektedir. Karaçay Malkar Türkçesinde *ağaç kakıç* şekli de bulunmaktadır (TSKBYa 1996:46). Kumuk Türkçesinde *kakma tavuk*, tatar Türkçesinde *alanı tavuk* (alkışlayan tavuk) (RTS:626) olarak kullanılmaktadır. Radloff’ta *körtlok*, *kürkü*, *kürte*, *kürtük* biçimlerinin muhtelif Türk lehçelerinde kullanıldığı gösterilmiştir (RS1, II:1458). Karaçay Malkar Türkçesindeki *çalı horozu* isimlendirmesi ile yaşadıkları mekan esas alınarak verilmesi dikkat çekicidir.

4. *ağaç horoz* ‘çalı horozu, orman horozu’ Karaçay Malkar Türkçesi sözlüklerde doğrudan geçmez ancak halk ağzında kullanılır. Kumuk Türkçesinde *kır tavuk* (ŞKRS:105) kır kelimesi tarla, bozkır anlamlarında kullanılmıştır (KRS:213). Tatar Türkçesinde *suyerve urman taviği* (RTS:213) biçimleri kullanılmaktadır. Tuva Türkçesinde *kara kuş* ve *taş kara kuş* şekilleri bulunmaktadır. Radloff’ta Türk lehçelerinde *yırıska*, *kersedjek*, *saban*, *kara saban*, *celai* biçimlerinin kullanıldığı (RS1 I.II:1407) belirtilmiştir.

5. *kaya kögürçün* ‘kaya güvercini’ Karaçay Malkar Türkçesi, Kumuk Türkçesi ve Tatar Türkçesi sözlüklerinde özel bir adlandırma olarak geçmez genel adlandırma olarak *kögyurçün* biçimi bulunur. Tuva Türkçesinde *koguldurge*, *haya kogebugazı*, *kögezin* biçimleri Başkurt Türkçesinde *kök kügersen* (İşberdin 1986:120) biçimi kullanılmaktadır. Radloff’ta *yagjik*, *yuvajik*, *kogoljin*, *kuşkubuk*, *kumru*, *kökenek*, *köyürçün*, *kügerçin*, *kögarçkan*, *kügelcin*, *kürgüçün*, *govardjin*, *djuvana* biçimlerinin muhtelif Türk lehçelerinde kullanıldığı ifade edilmektedir.

6. *kır tavuk* ‘çalı horozu’ Karaçay Malkar Türkçesi Karaçay diyalektinde ‘çalı horozu’ karşılığında *çın tayuk*, Malkar diyalektinde *kır+tayuk* birleşik ismi (KBRS:610) kullanılmaktadır. Kumuk Türkçesinde *kır tavuk* (ŞKRS:105), Tatar Türkçesinde *urman tavığı* ve *suyer* (RTS:110), Başkurt Türkçesinde *huyır* (İşberdin 1986:124) biçimi bulunmaktadır.

7. *kırgaul* ‘siyah dağ tavuğu’ Karaçay Malkar Türkçesi sözlüklerinde *jaz+tavuk* birleşik adı geçer, *kırgaul* kullanımı daha çok halk arasında özellikle yaşlılar tarafından bilinip kullanılmaktadır. Kumuk Türkçesinde *kırgavul* ‘dağ tavuğu’ (ŞKRS:429), Tatar Türkçesinde *bojır* (İşberdin 1986: 122), Tuva Türkçesinde *sumna* (Zabelin 1999:101) biçimleri bulunmaktadır. Radloff’ta *nuha*, *torlo*, *çil*, *sinma*, *sumda* biçimlerinin muhtelif Türk lehçelerinde kullanıldığı (RS1 III.676) belirtilmektedir.

8. *kırgıy* ‘kızkuşu, deniz serçesi’ Karaçay Malkar Türkçesi sözlüklerinde bu biçimin karşılığı olarak daha çok *çaylak* olarak (TSKBYa 2002:784) verilmektedir. Sözlüklerde *kırgıy* karşılığı ‘zarafetli, bilenmiş’ sıfatları olarak verilmektedir. Bu tanımlar *kızkuşu* figürüne de çok benzemektedir. Başkurt Türkçesinde kızkuşu karşılığında *tegerlek* (RTS:699) adı bulunmakta, Kumuk Türkçesinde ise *kırgıy* karşılığı *aladoğan* olarak (KRS:214) verilmektedir. Tatar Türkçesinde *bibek* ve *tegerlek* (RTS: 699), Tuva Türkçesinde *şına sayıjı* birleşik ismi (Zabelin : 1999:95) geçmektedir.

9. *kır kaz* ‘yabani kaz’ karaçay malkar Türkçesinde erkek kaz ve tişi kaz olarak cinsiyet belirtilerek adlandırma yapılmakla (KBRS:374) birlikte av kazı-yaban kazı gibi ayırım yapılmaktadır.*kır kaz* doğrudan ‘yaban kazı’ karşılığında anlamlandırılmaktadır. Kumuk Türkçesinde sadece *kaz* kelimesi genel adlandırma olarak kullanılmakta (KRS:178), Tatar Türkçesinde evcil ve yabani olarak farklılık (TRS:207) gösterilirken Başkurt Türkçesinde *ala kaz*, *sıbar kaz* gibi renk ayrımları belirtilmektedir. Tuva Türkçesinde *boro kaz* ‘boz kaz’, *ak havaktık* ‘ak alınlı kaz’, *dıylaar kaz* ‘tiz kaz’, *dag kazı* ‘dağ kazı’, *şan kazı* gibi biçimleri bulunmaktadır (Orada :99-100).

10. *mırdı uku* ‘bataklık baykuşu’ baykuş genel adlandırması karşılığında Karaçay Malkar Türkçesinde *uku* (TSKBYa 2005:682) Kumuk Türkçesinde *kikimav*, *yabalak* biçimleri (ŞKRS:451) bulunmaktadır. Başkurt Türkçesinde *kyan yabalağı* ‘beyaz baykuş’, *ökö yabalağı* ‘kulaklı baykuş’, *haz yabalağı* ‘bataklık baykuşu’ (İşberdin 1986:121-123) biçimleri bulunmaktadır. Tatar Türkçesinde de baykuş karşılığı genel adlandırma olarak *yabalak* biçimi (TRS:698) bulunmaktadır. Tuva Türkçesinde *ak ugu* ‘beyaz baykuş’, *mystıg inek-sokpa* ‘kulaklı baykuş’, *tulaa ineksokpazı* ‘bataklık baykuşu’, *hirtıga deg ugujek* ‘aladoğan baykuş’ (Zabelin 1999:95-96) biçimleri kullanılmaktadır. Radloff’ta *baykuş* karşılığında *ükkü*, *ükkü*, *ügi*, *kukumav*, *baykuş*, *jankulak*, *çabalak*, *jabalak*, *jabala*, *zaganus*, *bidayak*, *merçitki* gibi biçimlerin Türk lehçelerinde kullanıldığı (RS1 IV:1362) ifade edilmektedir. Türk lehçelerinin genelinde *baykuş* karşılığı tek bir isim genel adlandırma olarak verilmesine rağmen bir tek Tuva Türkçesinde *baykuş* türleri ayırt edilmektedir.

11. *mırdı jöbeleyçü* ‘bataklık serçesi’ kuşun suyun üstünde hızlı koşması, hızlı hareket etmesi ve suya batmaması dikkate alınarak verilmiş bir adlandırmadır. Karaçay Malkar Türkçesinde serçe karşılığında genel adlandırma olarak *çıpçık* (KBRS :744) biçimi kullanılmaktadır. *çıpçık* kelimesi ile birleşik olarak Karaçay Malkar Türkçesinde muhtelif kuş isimleri kurulmaktadır. *ala çıpçık* ‘saka kuşu’, *jannet çıpçık* ‘sanasama kuşu’, *mırdı çıpçık* ‘cullut kuşu’, *saban çıpçık* ‘sığırcık’, *sarı çıpçık* ‘baştankara’, *suu çıpçık* ‘çobanaldatan’, *töppeli çıpçık* ‘çayır kuşu’, *çokaybaş çıpçık* ‘çayır kuşu’, *corbat çıpçık* ‘serçe’ (KBRS:744) örneklerinde olduğu gibi. Kumuk Türkçesinde *serçe* karşılığında *jımçık*, *karapay jımçık* (ŞKRS:82), Tatar Türkçesinde *çıpçık*, Başkurt Türkçesinde *iseiyort turgay* ‘ev serçesi’ ve *kır turgay* ‘tarla serçesi’ biçimleri bulunmaktadır. Tuva Türkçesinde *bora kokpej* ‘ev serçesi’, *hovu bara hokpeji* ‘taş serçesi-tarla serçesi’, *har bora hokpeji* ‘kar serçesi’ (Zabelin 1999:92) biçimleri bulunmaktadır.

12. *mırdı kuş* ‘bataklık gökdoğan’ Karaçay Malkar Türkçesinde gökdoğan cinsi kuşların ortak adı olarak *akkuş* (KBRS:433) kelimesi kullanılır. Kumuk Türkçesinde *karçıga* (KRS:103) ve *kırgıy* (ŞKRS:544) adları bulunmaktadır. Tatar Türkçesinde *saz karçıgası* ‘bataklık gökdoğan’ (RTS:252), Başkurt Türkçesinde ise *bilala* ‘çayır gökdoğan’, *basıu koygeneye* ‘tarla gökdoğan’, *kamışkara* ‘bataklık

gökdoğan' yalan köygeneye 'bozkır gökdoğan' (İşberdin 1986:118,120,125) adlandırmaları kullanılmaktadır. Tuva Türkçesinde tulaa kuskejizi 'bataklık gökdoğan', hovu kuskejizi 'bozkır gökdoğan', şoya kuskejizi 'tarla gökdoğan' şekilleri bulunmaktadır.

13. *mırdı çıkınjik* 'çulluk, bekas-saksağan' Karaçay Malkar Türkçesi sözlüklerde doğrudan geçmez ancak halk ağzında kullanılır. *çıkınjik* kelimesi Karaçay Malkar Türkçesinde *sakasağan* karşılığındadır (TSKBYa 2005:946). Karaçay Malkar sözlüklerinde *cülüüt* ve *çulluk* adları da (KBRS:476) geçmektedir. Türk lehçelerinde bu kuşların adı farklı şekillerde geçmektedir. Başkurt Türkçesinde *bekas-haralın*, *cüllüt-zırkıyıt*, *çulluk-komhayıçkanı*, *çulluk-teribotçu-tebet* (İşberdin 1986:123) biçimleri, Tuva Türkçesinde sadece *erik bora hokpeji* (Zabelin 1999:95) şekli, Tatar Türkçesinde *çullık*, *urman urdege* (RTS:35) biçiminde kullanılmaktadır. Radloff'ta *torlagban*, *kırlagan*, *çuuluk* ve *sır-acın* (RS1 III.I.:1187) isimlerinin muhtelif Türk lehçelerinde kullanıldığı ifade edilmektedir.

14. *suv babuş* 'karabatak' Karaçay Malkar sözlüklerinde *suv babuş* 'angut', *çeget babuş* 'yabani ördek', *erkek babuş* 'suna, erkek ördek', *ak babuş* 'kuğu' (KBRS:199) isimleri verilmektedir. Kumuk Türkçesinde *babuş* (KRS:57) kelimesi ördek ortak ismi olarak kullanılmaktadır. Tatar Türkçesinde *urdek* ortak isim dışında *ak başlı urdek* 'ak başlı ördek', *savka*, *ana urdek*, *ata urdek*, *bala urdek*, *dinez urdek*, *turpan*, *kır urdek*, *çurekey urdek* biçimleri bulunmaktadır. Başkurt Türkçesinde Tatar Türkçesindeki adlandırmaların yanısıra *sumgıç öyrek* 'kırmızı başlı yüzen ördek' biçimi de (Zabelin 1999:99) bulunmaktadır.

15. *suv juyuuldar* 'nehir sığırcığı' Karaçay Malkar Türkçesi sözlüklerde doğrudan geçmez ancak halk ağzında kullanılır. *suv* 'su'+*juyuuldar* 'yıkanan' (suda yıkanan) birleşik isim kuruluşu olarak kullanılır. Karaçay Malkar Türkçesi sözlüklerde *sığırcık* kuşunun ortak olarak *saban çıpçık* 'tarla serçesi' (RKBS:575) kelimesi, Kumuk Türkçesinde *sıyrtgıç* (ŞKRS:442), Tatar Türkçesinde *sıyerçık* (RTS:572), Kırgız Türkçesinde *cıyırçık* (KRS:884), Başkurt Türkçesinde *sıyrsık* (İşberdin 1986:122) adları kullanılır. Tuva Türkçesinde kuşun renk ayırımları esas alınarak verilen *bora kara barzık* 'boz sığırcık', *kara baarzık* 'sade sığırcık', *yagan kara barzık* 'pembe

sığırcık' (Zabelin 1999:93) biçimleri bulunur. Radloff'ta karbakçı, sığırcık, şıyrıçing biçimlerinin muhtelif Türk lehçelerinde kullanıldığı (RS1 IV.II:2032) ifade edilmektedir.

16. *suv kırılgaç* 'sahil kırlangıcı' her ne kadar Karaçay Malkar Türkçesi sözlüklerde kuşun genel adı *kırılgaç* (KBRS:397) biçimi bulunmaktaysa da halk ağzında kuşun bir türü olan *suv kırılgaç* şekli de kullanılmaktadır. Kumuk Türkçesinde *kırılgaç* (ŞKRS:212), Tatar Türkçesinde *karlıgaç*, *tav karlıgaç* 'dağ kırlangıcı', *yar karlıgaç* 'sahil kırlangıcı', *kereşe* 'köy kırlangıcı' (TRS:235) biçimleri bulunmaktadır. Başkurt Türkçesinde *ayıl karlıgas* 'köy kırlangıcı', *yar karlıgas* 'sahil kırlangıcı' (İşberdin 1986 :118,120,125) kullanımları vardır. Tuva Türkçesinde *erik haraaçıgay* 'sahil kırlangıcı', *çalım haya haraaçıgay* 'kaya kırlangıcı', *suu haraacay* 'köy kırlangıcı', *kızıl kurnug haraaçıgay* 'kırmızı kemerli kırlangıç (Zabelin 1999 :96) biçimleri bulunmaktadır. Kırgız Türkçesinde ortak isim olarak *karlıgaç* (KRS I:552) adı yanında *kıştak çabalekey* 'köy kırlangıcı', *şaar çabalekey* 'şehir kırlangıcı', *sarıbel çabalekey* 'kızıl sırtlı kırlangıç' (Şukurov 1986 :46), *boz çabalekey* 'boz kırlangıç', *jar çabalakey* 'sahil kırlangıcı' (Orada :45) adlandırılmaları da kullanılmaktadır. Radloff'ta *karaçai*, *karılık*, *kyuar*, *kırlanıç*, *köröyşe* biçimlerinin muhtelif Türk lehçelerinde kullanıldığını (RS1 II.I:162) gösterir.

17. *suv kuş* 'pelikan, kaşıkçı kuşu' Karaçay malkar Türkçesi sözlüklerde bulunmamasına rağmen halk ağzında bu adlandırma kullanılmaktadır. Kumuk Türkçesinde *pelikan*, *birkyazan*, *suvda bolgan ulu kuş* (ŞKRS:309), Tatar Türkçesinde *baba koşı*, *su koşı*, Başkurt Türkçesinde *bizgelek* (İşberdin 1986:188), Tuva Türkçesinde *omaaş dumcuk* (Zabelin 1999:94) biçimleri kullanılmaktadır. Radloff'ta *kotan* (RS1 II.I:607) şekli yer almaktadır.

18. *suv tavuk* 'su tavuğu ya da hasır kuşu' Karaçay Malkar Türkçesi sözlüklerde bulunmamasına rağmen halk ağzında bu adlandırma kullanılmaktadır. Tatar Türkçesinde *kamış çıpçık* biçiminde birleşik isim olarak (RTS:209) bulunmaktadır. Başkurt Türkçesinde *kamış tauk* (İşberdin 1986 : 120), Tuva Türkçesinde *hurıguş kuju* (Zabelin 1999:93) biçimleri bulunmaktadır. Radloff'ta *ötlegen* (RS1 II.I: 234) biçimi

bulunmaktadır. Kuşun çalılık ve kamışlık yerlerde yaşaması adlandırılmasına esas alınmıştır.

19. *tav kuş* ‘dağ kartalı’ Karaçay Malkar Türkçesinde kuşun bu biçimi bulunmamakla beraber başka türleri sözlüklerde geçmektedir. Adlandırmada dağ ve bozkır kartalı şeklinde ayırt edilmektedir. Kumuk Türkçesinde *kara kuş* (ŞKRS:286), Tatar Türkçesinde *karakoş* (TRS:229), Başkurt Türkçesinde *yalan börkötö* ‘bozkır kuşu’, *kösegen* ‘mezarlık kartalı’, *dinez börkete* ‘beyaz kuyruklu kartal’ (İşberdin 1986:119,120,125) biçimleri kullanılmaktadır. Tuva Türkçesinde *biçin ezir* ‘bodur kartal’, *hovu eziri* ‘bozkır kartalı’, *algiji ezir* ‘büyük kartal’, *bazırık eziri* ‘mezarlık kartalı’, *burkut* ‘altın kartal’, *uzun kuduruktug kartal* ‘uzun kuyruklu kartal’ (Zabelin 1999:96) gibi çeşitlilik adlandırmaları bulunmaktadır. Radloff’ta *ürnüük, kartaljık, kıyıçı, küçügan, küzügen, neşer, nürküt, büktürmo, mürküt* gibi şekillerin değişik Türk lehçelerinde kullanıldığı ifade edilmektedir. Karaçay Malkar Türkçesinde kayalık dağlık yerlerde yaşayana *tav kuş* ‘dağ kartalı’, bozkır bölgelerde yaşayanlara *kır kuş* ‘bozkır kartalı’ adlandırmaları yaygın olarak kullanılmaktadır.

C. KUŞLARA VERİLEN FARKLI ADLANDIRMALAR

1. *azançı* ‘kızılgerdan kuşu’ semantik olarak bir diğer benzerliği olan adlandırma Kırgız Türkçesinde bu kuşa verilen *tançı* adlandırmasıdır. Bu metaforik bir adlandırmadır.

2. *ayrıkuyruk* ‘büyük çaylak’ Karaçay Malkar Türkçesinde *kartçıga* ve *laçın* (KBRS:34) adlandırmaları da bulunmaktadır. Çatallaşan kuyruk anlamına gelen bu adlandırma kuşun kuyruk şekline göre verilmiştir.

3. *baykuş* ‘baykuş’ Karaçay Malkar Türkçesi sözlüklerinde bulunmayan bu adlandırma halk ağzında kullanılmaktadır. Kuşun isminin temelinde *bay* ‘efendi, zengin’ kavramı olan kelime bulunmaktadır. Kelime muhtemeldir ki kuşun uyumlu ve tüylerinin güzelliğinden verilmiştir.

4. *bayramjak* ‘çavuşkuşu’ Karaçay Malkar Türkçesi sözlüklerinde (RKBS:656) bulunan bu ismin temelinde *bayram* kelimesinin anlamı bulunmaktadır. Bu kuş mavi, yeşil ve sarı parlak renkleriyle bazıları siyah, beyaz ve pas kırmızısı renkleriyle egzotik görünümüne sahiptir. Türkçe’de *hüdhüd kuşu* olarak bilinir.

5. *bakbak* ‘yaban ördeği’ Karaçay Malkar halk ağzında kullanılmaktadır. Ördeğin çıkardığı ses esas alınarak adlandırma yapılmıştır. Burada ördek türü verilmeden doğrudan kuşun ses taklidine göre isim verilmiştir. Bu ördeğin Türk lehçelerinde huna ördek, kır urdege, çırğıraş ödörek gibi adlandırmalarının olduğu görülmektedir.

6. *bizmurun-mizburun* ‘mızrak gagalı’ Karaçay Malkar halk ağzında kullanılmaktadır. Bu kuş adı Başkurt Türkçesinde *biz burun* (İşberdin 1986:118), Tuva Türkçesinde *şivegey dumucuk kuş* (Zabelin 1989:97) şekilleri kullanılmaktadır. Kuşun gaga yapısı üzerine bu adlandırmanın yapıldığı anlaşılmaktadır.

7. *biçen kuş* ‘bir cins şahin’ Bu adlandırma Karaçay Malkar halk ağzında kullanılmaktadır. Karaçay Malkar Türkçesinde *kuş* adıyla kuş bala, kara kuş, mıllıkçı kuş, çırırbaş kuş, eçkiçi kuş, ak kuş, gılın kuş gibi adlandırmalar yapılmaktadır. *biçen* ‘ot, saman’+*kuş* ‘kartal’ (TSKBYa 2005:114) birleşik isim olarak kurulmuştur.

8. *boran kuş* ‘gök baştankara’ Bu adlandırma Karaçay Malkar halk ağzında kullanılmaktadır. Bu adlandırmanın *fırtına habercisi* anlamında verildiği anlaşılmaktadır. Tatar Türkçesinde bu kuşa *zenger çıpçık* ‘gök (mavi)+çıpçık’ (İşberdin 1986:120), Tuva Türkçesinde *cıncır kök hökpeş* (Zabelin 1999:94), Kırgız Türkçesinde *ak kaşka çımçık* (Şukurov 1986:59) şeklinde bulunmaktadır.

9. *jabalak* ‘baykuş’ Karaçay Malkar Türkçesi sözlüklerinde bulunmayan bu adlandırma halk ağzında kullanılmaktadır. muhtemelen *jaba* (yaba)’kapalı’+*kulak* birleşik isminden *jabakulak*>*jabalak* gelişmesiyle ortaya çıkan bir adlandırmadır.

10. *jumarık* ‘yabani hindi’ Karaçay Malkar Türkçesinde bulunan bu isim (TSKBYa 2002:930), yanında *kırım tayuk* ‘Kırım tavuğu’, *algaç gura* ‘orman hindisi’, *gura* ‘ev hindisi’, *gürgür gura* ‘erkek ev hindisi’, *gura bala* ‘yavru hindi’ biçimleri de

kullanılmaktadır. Muhtemelen *jum-* 'yummak fiili'(göz süzmek, kapatmak)+*ar-ık* (göz süzen) biçiminde bir kuruluş olmalı (TSKBYa 1996:938).

11. *cilkıcı (eçkici, toklucu) kuş* 'akbaba, kartal, kuzu kaçırabilen kartal' Karaçay Malkar Türkçesi sözlüklerinde (KBRS:433) bulunan bu ad, kuşun kuzu, tay, keçi gibi küçük cüsseli hayvanları taşıyabilmesi ve yemek yeme yeteneğine göre verilmiş. Bu tür kartal veya akbabalar en büyük ve yırtıcı kuş olarak sayılırlar. Kumuk Türkçesinde ortak ad olarak *karakuş* 'kartal' (ŞKRS:286) biçimi bulunmaktadır.

12. *jirlauçu gerge* 'şarkı söyleyen toygar' karaçay Malkar Türkçesi sözlüklerde toygar karşılığı sadece *gerge* biçimi (KBRS:184) biçimi bulunmaktadır. Diğer Türk lehçelerinde toygar kuşunun şarkı söyleme özelliği dikkate alınarak adlandırma bulunmamaktadır.

13. *dorbunkul* 'sığırcık' Bu kuş adı Karaçay Malkar Türkçesi sözlüklerinde (TSKBYa 1996:682; KBRS:207) bulunmaktadır. *dorbun* 'mağara'+*kul* birleşik isim kuruluşudur. Karaçay Malkar Türkçesinde pembe sığırcık-kızıl dordunkul, koy çıpçık, suv juvuldar, kaya dordunkul gibi biçimler de bulunmaktadır.

14. *jak tauk* 'keklik' Karaçay Malkar Türkçesi sözlüklerde 'son bahar kekligi' olarak (KBRS:611) bulunmaktadır. Kumuk Türkçesinde kuşun yaşadığı yer belirtilerek *kır tavuk* 'bozkır kekligi' (/ŞKRS: 210), Başkurt Türkçesinde *kır tauğı* 'boz keklik' (İşberdin 1986:121) biçimleri bulunmaktadır. Tuva Türkçesinde *aganük* 'kar tavuğu', *daş agnaa* 'kaya kekligi' ve *bora torlaa* 'sakallı keklik' (Zabelin 1999:92) adları bulunmaktadır.

15. *juvuldar* 'çekirge yiyen kuş' Karaçay Malkar Türkçesi sözlüklerinde bu kuş adı bulunmamaktadır. Ancak bazı Türk lehçelerinde kullanılmaktadır. Kelime muhtemelen *juvulda-* 'ıslık çalmak' fiilinden *juvuldar* 'ıslık çalan' şeklinde kurulmuş.

16. *kekelli gergejiz* 'tepeli baştankara' Karaçay Malkar Türkçesi sözlüklerinde daha çok gerge çıpçık, gerge, gergeji 'toygar' biçimleri geçmektedir (TSKBYa 1996:587-582: KBRS:184). Bu kuş adı Tatar Türkçesinde *pesnek* (RTS:569), Başkurt Türkçesinde *böyrekle tepenek* (İşberdin 1986:118), Kırgız Türkçesinde

çonkaşka çımçık ‘büyük baştankara’, *fergan kaşka çımçık* ‘boz baştankara’, *kızılmoyun kaşka çımçık* ‘kızıl boyunlu baştankara’ (Şukurov 1976:58) şekilleri bulunmaktadır.

17. *kendir çıpçık* ‘keten kuşu’ muhtemelen kuşun keten yemesi ya da keten içinde yaşamasından dolayı bu ad verilmiştir. Karaçay Malkar Türkçesi sözlüklerinde bu biçim bulunmaz ancak Tatar Türkçesinde *kinder çıpçık* ‘keten kuşu’ (RTS:226), Başkurt Türkçesinde *kinder turgay* ‘keten kuşu’ (İşberdin 1986:119), Kırgız Türkçesinde *kadimki kendirçi ve tuu kendirçi* ‘dağ kendir kuşu’ (Şukurov 1976:12, 93-114) şekilleri bulunmaktadır.

18. *kerti boran bilgiç* ‘gerçek fırtına bilen martı’ Karaçay Malkar Türkçesi sözlüklerinde bulunmaktadır. Kuşun adının karşılığı ‘gerçek, hakiki fırtınanın yaklaştığını haber veren’ anlamındadır. Tatar Türkçesinde de *davıl haberçese, davıl koşı* ‘fırtına, kasırga habercisi’ (RTS:50), Türkiye Türkçesinde de *fırtına kuşu* (TRS:194) olarak birleşik kelimeyle bulunur.

19. *keçegi kuş* ‘keç sağan, çoban aldatan’ Karaçay Malkar Türkçesi sözlüklerinde bu biçim bulunmaz ancak halk ağzında kullanılmaktadır. Kırgız Türkçesinde *teli kuş* ‘kısavrak yakalayan kuş’ (Şukurov 1986:29), Türkiye Türkçesinde *keçi sağan* (TRS:329) şekli kullanılmaktadır. Keçi sağılırken onun altında uçuşan gezen böcekleri tutan bu kuş adını da buradan almaktadır. Tatar ve Başkurt lehçelerinde *tönkü gerçene* ‘gece kırlangıcı’ (RTS:220), *tönkü gersene* ‘gece kırlangıcı’ (İşberdin 1986:123) biçimleri bulunmaktadır. Tuva Türkçesinde *aza kuju, dokpakçaak, kırıraaş, öşkü saar ve ulug öşku saar* (Zabelin 1999: 93) isimlendirmeleri bulunmaktadır.

20. *kiyik kögürçin* ‘yaban güvercini’ Karaçay Malkar Türkçesi sözlüklerinde bulunmayan ancak halk ağzında kullanılan bir adlandırmadır. Tatar Türkçesinde *eberçen ve urman kügerçin* ‘orman güvercini’ (DTS :102), Başkurt Türkçesinde *alatuba* (İşberdin 1986:117), Tuva Türkçesinde *köge buga* (Zabelin 1999:94, 101) biçimleri bulunmaktadır.

21. *kayınçı* ‘ispinoz’ Karaçay Malkar Halk ağzında kullanılan bu kuşun 137 çeşidi bulunan ve oldukça geniş coğrafyaya yayılmış bir ailesi (KRE III:897)

bulunmaktadır. Kırgız Türkçesinde *too tarançı* ‘dağ ispinozu’, *gimolay mukuru* ‘Himalaya ispinozu’, *berment tarançısı* ‘inci ispinozu’ (Şukurov 1986:120) adlandırmaları bulunmaktadır.

22. *kakma* ‘siyah erkek keklik-benekli keklik’ az kullanılan bu adlandırma Karaçay Malkar sözlüklerinde bulunmaz ama halk ağzında görülür. *kak-* fiili vurmak, iki şeyi birbirine vurmak, anlamlarındadır. Kuşun kanatlarının vurarak çırpınması ve alkışlar gibi ses çıkarması bu ismin de verilmesinde esas alınmıştır. Bu adlandırma Kumuk Türkçesinde yaygındır. Kumuk Türkçesinde *kakma tavuk* ve sadece *kakma* biçimleri keklik karşılığında (ŞKRS :482) bulunmaktadır.

23. *kilkuyruk* ‘kıl kuyruk (tığ kuyruk, biz kuyruk)’ halk ağzında görülen bu kelime Karaçay Malkar Türkçesi sözlüklerinde geçmez. Kuşun adının verilmesi kuyruğunun keskin bir yapıda olması sebebiyle olduğu anlaşılmaktadır. Bu semantik yapı Tuva Türkçesindeki *şiveşey kuduruk* ‘mızrak biz kuyruk’ (Zabelin 1999:94) adlandırmasında da görülür.

24. *kıymıja boyun* ‘akbaba’ daha çok halk ağzında kullanılan bu kelimenin karşılığı Türk lehçelerinde *akbaba* ya da *yırtıcı kuş* olarak geçer. akbaba’nın boyun yapısının tüysüz ve kırmızıya çalan deri yapısının olması esas alınarak bu ismin kurulduğu anlaşılmaktadır.

25. *kıru tartar* ‘çulluk’ halk ağzında görülen bu kelime Karaçay Malkar Türkçesi sözlüklerinde bulunmaz. Bu ismin kuruluşunda iki ayrı kuşun adından birleşik bir başka kelime oluşturulduğu görülmektedir. *kıru* ‘hindi’ + *tartar* ‘su tavuğu’= *kırutartar* ‘çulluk’ gelişimi gibi. Başkurt Türkçesinde büyük, orta ve küçük çulluk adlandırması *köyölde*, *haj köyölde* ve *yar köyölde* (İşberdin 1986: 119,123,125) biçimleriyle kullanılmaktadır. Tuva Türkçesinde *biçin dargıy* ‘küçük çulluk’, *ırgak dulcuk* ‘büyük çulluk’, (Zabelin 1999:101-102) isimleri bulunmaktadır.

26. *kış çıpçık*, *balıkçı* ‘yalı çapkını’ halk ağzında görülen bu kelime Karaçay Malkar Türkçesi sözlüklerinde bulunmaz. Kırgız Türkçesinde *kök kanat*, *çabakçı çıpçık* (Şukurov 1986:21), Tuva Türkçesinde *kök şiljek* (Zabelin 1999:97) adlandırmaları

bulunur. Karaçay Malkar Türkçesindeki *kış çıpçık* ‘kış serçesi’ adlandırmasının kuşun daha çok kış mevsiminde görülmesinden olduğu anlaşılmaktadır.

27. *munta kuşu* ‘çapraz gagalı munta kuşu’ Karaçay Malkar halk ağzında kullanılmaktadır. Muhtemelen kuşun çam kozalağı ile beslenmesi esas alınarak bu isim verilmiştir. Tatar Türkçesinde *çukır*, Başkurt Türkçesinde *şırşı* şekilleri vardır. Kırgız Türkçesinde kuşun gagasının şekli esas alınarak verilen *kayçı tumçuk*, *kayçı ooz*, *karagayçı kayçı tumşuk* (Şukurov 1986:186) isimleri bulunmaktadır.

28. *oba kuş* ‘mezarlık kuşu’ kartalın yaşadığı yer esas alınarak verilen bu isim Karaçay Malkar halk ağzında kullanılmaktadır. Karaçay Malkar Türkçesinde *oba* ‘mezarlık’ karşılığında da kullanılmaktadır. *oba* ‘mezarlık’+*kuş* ‘kartal’ >*obakuş* ‘mezarlık kartalı’ şeklinde birleşik isim yapılmıştır.

29. *oburkanat* ‘büyük kanatlı baykuş, kukumav’ Karaçay Malkar halk ağzında kullanılmaktadır. Bu isim iki kelimededen oluşmuştur. *obur* ‘büyücü, cadı, kurt adam’ mecazi anlamı ‘akıllı, keskin zekalı’ + *kanat* >*oburkanat* biçiminde oluşmuştur. Karaçay Malkar Türkçesinde *baykuş* karşılığında *üy kuş* ‘ev (iyi huylu peri) baykuşu, *baykuş*, *baybırgan*, ‘benekli baykuş’, *bızdık* ‘baykuşçuk’ kelimeleri de kullanılmaktadır. Tuva Türkçesinde *selbegir buttug iybangı ugu* ‘tüylü paçalı baykuş’, *ıybangu ugu* ‘serçe baykuş’ (Zabelin 1999:95-96) biçimleri bulunmaktadır. *baykuş* adı diğer Türk lehçelerinde de *maspaçak*, *baykız*, *uku*, *baykuş*, *oshas*, *baygış* gibi muhtelif şekillerde kullanılmaktadır. Ancak Karaçay Malkar Türkçesi dışında hiç bir Türk lehçesinde temel anlamı ‘büyücü’ olan bir isimlendirme bulunmamaktadır.

30. *ot kuyruk* ‘sade kızıl kuyruk’ halk ağzında görülen bu kelime Karaçay Malkar Türkçesi sözlüklerinde bulunmaz. Tatar Türkçesinde *ut kuyruk* ‘ateş kuyruk’ (İşberdin 1986:123), Tuva Türkçesinde *ak havaktıg kızıl kudurug* (Zabelin 1999:93), Kırgız Türkçesinde *kızıl kuruk*, *kadimki kış kuyruk* (Şukurov 1986:74) biçimleri bulunmaktadır. Kuşun kuyruğunun parlak renkli olması sebebiyle verildiği anlaşılmaktadır.

31. *saban çıpçık* ‘baştan kara’ Karaçay Malkar Türkçesi sözlüklerinde daha çok sarı çıpçık biçimi geçmektedir, bu şekil de halk ağzında bulunmaktadır. Karaçay

Malkar Türkçesinde *kekelli gergejiz* ‘ibikli baştankara’, *myıklı mamıkkaş* ‘bıyıklı baştankara’, *kegizek* ‘büyük baştankara’ biçimleri de bulunmaktadır. Tatar Türkçesinde *pesnek* (RTS:59), Başkurt Türkçesinde *korolday*, *kükbaş turgay* (İşberdin 1986:120-121), Kırgız Türkçesinde *çon kaşka çimçik* ‘büyük baştankara’, *fergan kaşka çimçik* ‘boz baştankara’, *ak kaşka çimçik* ‘mavi baştankara’, *sarı töş kaşka çimçik* ‘sarı dös baştankara’, *kara kaşka çimçik* ‘kara baştankara’, *kızıl moyun kaşka çimçik* ‘kızıl (altın) boyunlu baştankara’, *toodogu kaşka çimçik* ‘kahverenkli başlı baştankara’, *kurkulday* ‘baştankara’ (Şukurov 1986:57-59) isimleri bulunmaktadır. Tuva Türkçesinde *erin saldıg kökhökpeş* ‘bıyıklı baştankara’, *uzun kuduruktug kök hökpeş* ‘uzun kuyruklu baştankara’, *ulug kök hökpeş* ‘büyük baştankara’ (Zabelin 1999:94-95) kelimeleri kullanılmaktadır. Radloff’ta *köktügaş*, *göçgan*, *taigam*, *daskan*, *çulguş*, *nichak* gibi isimlerin muhtelif Türk lehçelerinde kullanıldığı ifade edilmektedir.

32. *sakallı bezgeldek* ‘sakallı keklik’ halk ağzında özellikle yaşlı kesim arasında bilinen bu kelime Karaçay Malkar Türkçesi sözlüklerinde bulunmaz. *sakal+lı+bezgeldek* ‘yerinde duramayan’ birleşik isim olarak kurulmuştur. Keklik karşılığında Türk lehçelerinde şu isimler kullanılmaktadır: soyguru (Tuva), aguna (Baskurt), kır tavuk (Tatar, Kumuk), agaun (Barabin), üskül (Osmanlı), tırlan (Çağatay), turaç (Osmanlı), bezgeldek (Kırgız) (RS1 III.I: 704). Türkçede daha çok kınalı keklik olarak bilinen bu kuş türü görüldüğü gibi neredeyse Türk dünyasının tamamında bilinmektedir.

33. *senek kuyruk kırtçıga* ‘laçin- çatal kuyruk çaylak’ Karaçay Malkar Türkçesi sözlüklerinde bulunmamasına rağmen halk ağzında kullanılan bir isimdir. Kuşun adı kuyruğunun şekline göre verilmiştir. Kuşun bu adlandırması diğer Türk lehçelerinde bulunmamaktadır. ‘çaylak’ kuşunun karşılığı olarak Tuva Türkçesinde *sogurjap* (Zabelin 1999: 96), Başkurt Türkçesinde *tölögög* (İşberdin 1986:123), Tatar Türkçesinde *tilgen* (RTS:231) biçimleri kullanılır. Radloff’ta *ak-lat*, *aja*, *kajın*, *çaylak*, *kuladı*, *mailigan*, *maglagan*, *milgan*, *mülagan*, *gailan* gibi isimlerin muhtelif Türk lehçelerinde kullanıldığı belirtilmektedir.

34. *stambul tauuk* ‘beç tavuğu’ Karaçay Malkar Türkçesi sözlüklerinde (RKBS:607; KBRS:570) bulunmaktadır. Kumuk Türkçesinde beç tavuğu mısır tavuğu

olarak geçmektedir. Muhtemelen Karaçay Malkar Türkçesinde tavuğun geldiği yer ‘İstanbul’ esas alınarak adlandırma yapılmıştır. Osmanlı döneminde Viyana’dan getirilen bu cins tavuklar da adını (Macarcadan alıntı ‘Beç’) burdan almıştır.

35. *taş tauk* ‘çalı horozu’ Karaçay Malkar Türkçesi sözlüklerinde *çın tavuk* (KBRS:613) ve *agaç tavuk* (KBRS:613) *taş tauk* biçimi halk ağzında kullanılmaktadır. Kumuk Türkçesinde *kır tavuk* (ŞRKS:105), Tatar Türkçesinde *suyeri* ve *urman tavık* (RTS:110), Başkurt Türkçesinde *huyır* (İşberdin 1986: 124), Tuva Türkçesinde *kara kuş*, *daş kara kuş* (Zabelin 1999:92) biçimleri bulunmaktadır. Karaçay Malkar Türkçesinde kuşun tavuğa benzemesi ve yaşadığı yerin kayalık olması esas alınarak adlandırma yapılmıştır. Radloff’ta *ırıska*, *karsajak*, *saban*, *çaylai*, *sojır*, *nagam* gibi isimlerin muhtelif Türk lehçelerinde kullanıldığı gösterilmiştir.

36. *taş kuş* ‘taş ardıç (pamukçuk)’ Karaçay Malkar Türkçesi sözlüklerinde ‘taş ardıç kuşu’ için *golunkıldı* (TSKYa1996:603) biçimi geçmektedir. Kumuk Türkçesinde *kara tavuk* (ŞKRS 1986:64-72) biçimi bulunurken Kırgız Türkçesinde *boz targıldak*, *çaar targıldak*, *sayragıç targıldak*, *ak kaş targıldak*, *kara tamak targıldak*, *töşlü ardıç*, *kara targıldak*, *mayna sagızgan*, *ala sol targıldak* (Şukurov 1986: 64-72) biçimleri kullanılmaktadır. Kuşun yaşadığı yer, tüylerinin rengi, kafalarının yapısının şekli, şarkı söyleme yeteneği gibi özellikler adlandırmalarda esas alınmaktadır. Başkurt Türkçesinde *barkıldak*, *kara barkıldak*, *kıldılbour barkıldak*, *mışar barkıldag* (İşberdin 1986 : 118-122), Tuva Türkçesinde *bülürtun baarjik*, *kızıl boostaalıg baarjik*, *kara boostaalıg baarjik*, *naumannın baarji*, *hoorus baarji*, *ak kirbiktik baarju*, *ulug baarju*, *songu çüktun baarju*, *şokar baarju*, *sokar haya baarju* (Zabelin 1999:93) biçimleri bulunmaktadır. Radloff’ta *koybat*, *küibrak*, *parlak*, *şahsak* (RS1 II.I:507) biçimlerinin değişik Türk lehçelerinde kullanıldığı kaydedilmiştir.

37. *tepeli çokaybaş çıpçık* ‘ibikli toygar’ Karaçay Malkar Türkçesi sözlüklerinde bulunan bu isim Karaçay diyalektinde *tepeli çıpçık*, Malkar diyalektinde *çokaybaş çıpçık* (KBRS:744) biçimleri kullanılır. Karaçay Malkar Türkçesinde *toygar* kuşunun *orman çokaybaş*, *gitçe çokaybaş*, *tüz çoğaybaş*, *müyüzlü gerge*, *kazak gerge*, *jırlavçu gerge*, *hüthüt toygarı* gibi biçimleri bulunmaktadır. Bu adlandırmalarda kuşun yaşadığı yer *orman*, *tüz* (tarla), başının yapısı *müyüzlü* (boynuzlu), rengi *kara*, ötmesi *jırlavçu*, boyutu *giççe* gibi özellikleri ayırt edici unsur olarak kullanılmaktadır. Tatar

Türkçesinde *turgay* ve *saban turgayı* (RTS:148), Kırgız Türkçesinde *torgoy*, *jol torgoy*, *moldo torgoy*, *sonu torgoy*, *boz torgay* (KRS II:254) biçimleri bulunmaktadır. Başkurt Türkçesinde *akbau turgay*, *buz turgay*, *yurelek turgay*, *yapıldak turgay* adlandırmaları vardır. Tuva Türkçesinde *sogsoot boljmor* ‘tepelşi turgay’, *byalzuumar* ‘küçük turgay’, *orog bor byalzuumar* ‘boz turgay’, *dersniy boljmor* ‘tuzlu toygar’, *mongol boljmor* ‘Moğol turgayı’, *cagaalig* ‘beyaz kanatlı toygar’, *haralday boljmor* ‘siyah toygar’, *şooron alag boljmor* ‘boynuzlu toygar’, *borolzoy boljmor* ‘tarla toygar’ (Zabelein 1999:99) biçimleri kullanılmaktadır. Radloff’ta *külgan*, *moigap*, *torgaik*, *tırgai* (RS1 III.II:1790) şekillerinin de muhtelif Türk Lehçelerinde kullanıldığı belirtilmektedir.

38. *törelı duuadık* ‘sade toy kuşu’ Karaçay Malkar Türkçesinde (KBRS:210) ortak adlandırma olarak geçmektedir. farklı adlandırmaları yoktur. Bu kuşun *dudak*, *duvadık*, *toy kuşu*, *tugazan*, *togduk*, *biçin togduk*, *buga togduk* gibi şekilleri muhtelif Türk Lehçelerinde kullanılmaktadır. Radloff’ta *mavdak*, *dogdak*, *jek*, *bürçügai* biçimlerinin Türk Lehçelerinde kullanıldığı (RS1 IV.I: 67) belirtilir.

39. *tüe kuş* ‘deve kuşu’ Karaçay Malkar Türkçesi sözlüklerinde (TSKBYa 2005: 642) bulunan bu adlandırma birleşik bir isimdir, kuşun ismi kendi boyuna göre mecazi olarak verilmiştir.

40. *tüz tauk* ‘boz keklik’ Karaçay Malkar Türkçesi sözlüklerinde bu kuşun adı *jaz tauk* olarak da (KBRS :611) geçmektedir. Halk arasında *agunda* ‘beyaz keklik’, *tüz tauk* ‘boz keklik’ biçimleri de kullanılmaktadır. Kumuk Türkçesinde *kır tavuk* (ŞRKS:210), Tatar Türkçesinde *kır tavuk* (RTS:241), Başkurt Türkçesinde *aguna* (İşberdin 1986:117), Tuva Türkçesinde *agalak* ‘beyaz keklik’, *daş anaa* ‘tundra keklığı’, *daguurin yatuu* ‘sakallı keklik’ biçimleri bulunmaktadır. Radloff’ta *agan*, *agıy*, *agun*, *körtlök*, *tırlan*, *turaç*, *bezgöldök* (RS1 IV. II:1634) biçimlerinin muhtelif Türk Lehçelerinde kullanıldıkları belirtilmiştir.

41. *uzun kanat karılgaç* ‘erkek sağan, eabil’ Karaçay Malkar Türkçesi sözlüklerinde bulunmayan bu adlandırma halk arasında kullanılmaktadır. Kuşun kırlangıça benzemesi sebebiyle bu adlandırma yapılmıştır.

42. *çaykar* ‘su kırlangıcı’ Karaçay Malkar Türkçesi sözlüklerinde bulunmayan bu adlandırma halk arasında kullanılmaktadır. Başkurt Türkçesinde *iyilga sarlagı* ‘nehir kırlangıcı’ ve *kara sırlak* ‘kara kırlangıcı’ (İşberdin 1986: 119-121) kullanımları vardır. Tuva Türkçesinde *kara sug haraaçığıyı*, *ak çıçınıg haraaçığıyı*, *ak çaaktıg araaçığıyı*, *kuskun haylık sug haraaçığıyı*, *sug haraaçığıyı*, *biçin sug haraaçığıyı* (Zabelin 1999:96-103) biçimleri bulunmaktadır.

43. *çalı kuşu* ‘keklik’ Karaçay Malkar Türkçesinde keklik adı çın tauk olarak da (KBRS :611) geçmektedir.

44. *çil kuş* ‘kırmızı orman tavuğu’ Karaçay malkar Türkçesi sözlüklerinde *çalı horozu*, *orman horozu*, *yaban horozu* karşılıklarında da kullanılır.

45. *çokay tepe* (*çokay baş*) çipçik Karaçay diyalektinde *töppeli çipçik*, Malkar diyalektinde *çokay baş çipçik* olarak (KBRS:744) kullanılmaktadır. Karaçay malkar Türkçesinde tarla kuşu türlerine *orman çokaybaş çipçik*, *gitçe çokaybaş çipçik*, *töppeli çipçik*, *tüz çokaybaş çipçik*, *tüz gerge çipçik*, *jırlavçu gerge çipçik* gibi adlandırmaları bulunmaktadır. Bu adlandırmalarda kuşun tüylerinin rengi, yaşadığı yer, çıkardığı ses ayırt edici öge olarak kullanılmıştır. Kumuk Türkçesinde *torgay* (KRS:320), Tatar Türkçesi *turgay*, Başkurt Türkçesinde *turgay*, Kazak Türkçesinde *boztorgay*, Kırgız Türkçesinde *torgoy*, Uygur Türkçesinde *torgay*, Hakas Türkçesinde *postorgay* biçimleri kullanılmaktadır. Kırgız Türkçesinde çayır kuşları *torgoy*, *talaa torgoyu*, *kiçine tala torgoyu*, *moldo torgoy*, *ükü baş torgoy*, *zopu torgoy*, *nazik tumşuk torgoy*, *boz torgoy*, *şor torgoyu*, *kara torgoy*, *ak kanat torgoy*, *çon tala torgoy*, *ala moyun torgoy*, *kara kaş torgoy*, *muyuzdüü torgoy*, *jol torgoy* (Şukurov:1986 35-40) gibi çeşitli adlandırmaları bulunmaktadır.

46. *emen çipçik* ‘meşe burun, balta burun’ Karaçay Malkar Türkçesi sözlüklerinde bulunmayan bu isim halk ağzında kullanılmaktadır. Adın verilmesinde kuşun meşe ağacında yuva kurması ve yiyecek olarak meşe palamutlarını yemesi muhtemelen esas alınmıştır. Tuva Türkçesinde *mondumcuk* ‘meşe burun’ (Zabelin 1999:97), Kırgız Türkçesinde *balta tumşuk* ve *arçaçı tumşuk* (Şukurov 1986:108) biçimleri kullanılır.

D. KUŞ ‘KUŞ, ÇIPÇIK VE TAVUK’ KELİMESİYLE KURULAN İSİMLER

1. Muhtelif hayvan isimleriyle birlikte tekrarlanan ‘kuş’ kelimesiyle birlikte isimler verilmiştir. Bu tür verilen isimlere aşağıdaki örnekleri verebiliriz:

eçkici kuş ‘kartal – akbaba’, *toklucu kuş* ‘kuzu kartalı’, *jilkıcı kuş* ‘baykuş’, *ak kuş* ‘gökdoğan’, *gılın kuş* ‘ baykuş’, *çıgırbaş kuş* ‘beyazbaşlı akbaba’, *mılıkçı kuş* ‘kartal – akbaba’, *geben kuş* ‘kartal’, *tüye kuş* ‘devekuşu’, *tengiz kuş* ‘balık kartalı’, *tutuy kuş* ‘papağan’.

2. Muhtelif hayvan isimleriyle birlikte tekrarlanan ‘çipçik’ kelimesiyle birlikte isimler verilmiştir. Bu tür verilen isimlere aşağıdaki örnekleri verebiliriz:

ala çipçik ‘saka kuşu’, *teppeli çipçik* ‘ardıç kuşu’, *çokaybaş çipçik* ‘çayır kuşu’, *sarı çipçik* ‘baştankara’, *suu çipçik* ‘çobanaldatan’, *mirdi çipçik* ‘su çulluğu’, *şorbat çipçik* ‘serçe’, *jandet çipçik* ‘sarıasma kuşu’.

3. Muhtelif hayvan isimleriyle birlikte tekrarlanan ‘tavuk’ kelimesiyle birlikte isimler verilmiştir. Bu tür verilen isimlere aşağıdaki örnekleri verebiliriz:

kırım tauk ‘hindi’, *agaç tauk* ‘ağaçkakan’, *altın tauk* ‘tavus kuşu’, *gurt tauk* ‘gurk tavuk’, *kara tauk*, ‘çalı horozu’, *jaz tauk* ‘keklik’, *jumaruk tauk* ‘dağ hindisi’, *stambul tauk* ‘beç tavuğu’, *suu tauk* ‘su tavuğu’ gibi.

KARAÇAY MALKAR TÜRKÇESİ KUŞ İSİMLERİ LİSTESİ

Karaçay Çerkes Cumhuriyeti sınırları içerisinde dağılmış olan 170 civarında kuş türü ve adı belirlenmiştir. Bunlardan 87'si Ağaçkakan, Ardıç kuşu, Atmaca, Çalikuşu, Karatavuk vb gibi yuvası olan türdür.

Bölgeye mahsus Kafkas Huş Tavuğu gibi endemik kuş türleri de bulunmaktadır.

İncelemeye esas aldığımız kuş türlerinin Karaçay-Malkar Türkçesi isimler karşılığında Türkiye Türkçesi verilerek Alfabetik sırayla verilmiştir.

1.	Ağaç Çıpçık	: Ağaç Pipit
2.	Ağaç Horoz	: Erkek Çalı Horozu
3.	Ağaç Kakgıç	: Ağaçkakan
4.	Ağaç Tavuk	: Siyah Erkek Keklik
5.	Agunda	: Beyaz Keklik
6.	Ağaç Kögürcün	: Gülen Güvercin
7.	Ak Balıkçı	: Beyaz tahta Yalı Çapkını
8.	Ak Çakinjik	: Aksaksağan
9.	Ak Gotan	: Beyaz Pelikan
10.	Ak Kankaz	: Akkuğu
11.	Ak Torgay	: Beyaz Mavi Baştankara
12.	Ak Uku	: Ak Baykuş
13.	Akbaba	: Akbaba
14.	Akbaş Kıldı	: Kızıl Ardıç Kuşu
15.	Akbaş Zınhıç	: Çam Kiraz Kuşu
16.	Akbiyçe	: Şakrakkuşu
17.	Akboyun Karılgaç	: Akboyunlu kırlangıç
18.	Akboyun	: Akboyun
19.	Akdörden	: Baykuş Cinsi
20.	Akgöz	: Beyaz göz, Akgöz
21.	Akkuyruk Çıpçık	: Akkuyryklu Kızkuşu
22.	Akkuyruk	: Akkuyruk
23.	Aktöş Tavuk	: Işıklı Tavşan Kuşu
24.	Ala Karga	: Ala Karga

25.	Ala Karga	: Ala Karga
26.	Ala Kırgıy	: Bozkır Kız Kuşu
27.	Ala Kögürçün	: Erkek Güvercin
28.	Alaboyun	: Yağmurkuşu
29.	Alakanat Çıpçık	: Kara İskete, İspinoz
30.	Alakanat	: Beyaz Ala Kızkuşu
31.	Alakuş	: Kafkas Kızıl kuyruk
32.	Altın Çabdarçı	: Altın Yağmurcun
33.	Altın Kögercin	: Tavuskuşu Güvercini
34.	Altın Kuş	: Anka Kuşu
35.	Altın Tavuk	: Tavuskuşu
36.	Altınbiy Tavuk	: Erkek Tavuskuşu
37.	Anka	: Anka Kuşu
38.	Artış Çıpçık	: Dağ Ardıcı
39.	Arzı Çıpçık	: Huma Kuşu
40.	Asan	: Kara keklik
41.	Avlak Kuş	: Bozkır Kartalı
42.	Azançı	: Zaryanka
43.	Babuş	: Ördek
44.	Bakbak	: Yeşilbaş Ördek
45.	Bala Çakinjik	: Yavru Saksagan
46.	Balapan Kuş	: Şahin Balaban
47.	Balapan	: Balaban
48.	Balıkçı Çille	: Büyük Ak Balıkçıl
49.	Balovan	: Erkek şahin
50.	Bataklı	: Erkek Su Çulluğu
51.	Batbatak	: Gri Ardıç Kuşu
52.	Baybırgan	: Benekli Baykuş
53.	Baykuş	: Baykuş
54.	Bayramjak	: İbibik
55.	Bebek	: Ala Kızkuşu
56.	Bezeldek	: Yavru Toy Kuşu
57.	Bezger Kögürçün	: Ala Güvercin

58.	Bezgilnek	: Yavru obanaldata
59.	Bitildik	: Aktar Kuşu
60.	Bızdık	: Baykuş
61.	Biçen Kuş	: Şahin
62.	Bittirkoç	: Yarasa
63.	Biya ıpcık	: Dansçı Kuş
64.	Boran Kuş	: Mavi Baştankara
65.	Boyunbur	: Boyunburan Kuşu
66.	Boyunçak	: Erkek Bülbül
67.	Boz Karaknak	: Gri �r�mcek Kuşu
68.	Boz Kaz	: Gri Kaz
69.	Bozçuk	: Yavru Şahin
70.	Bozkutan	: Gri Balıkçıl
71.	B�dene	: Bildircin
72.	Buadak	: eltikçi Kuşu
73.	Bulbul	: Bülbül
74.	Burkut	: Erkek Altın Kartal
75.	Cabalak	: Erkek Baykuş
76.	Cada ıpcık, Sırkıldık	: Bülbül
77.	Caşıl Torgay	: Yeşil Torgay
78.	Caz Tavuk	: Keklik
79.	Cebelev	: Ağaç Serçesi
80.	Cırlavuvçu Kıldı	: Şarkıcı karatavuk
81.	Cumgalak	: Erkek Dağ Serçesi
82.	abdarçı	: Akkuyruklu Kız Kuşu
83.	akırak	: �ten Kuğu
84.	alık	: alıkuşu
85.	alıkuş	: Çalı Horozu
86.	apran	: �tre Kuşu
87.	avka	: Kale Kuşu
88.	aykar	: Nehir Sumru
89.	emur	: Kara Kızkuşu
90.	ıdırbaş Kuş	: Kızıl Akbaba

91. Çıkınjik : Kara Ağaçkakan
92. Çıkınjik : Saksagan
93. Çın Tavuk : Sülün
94. Çırıy Zurnuk : Kapşonlu Turna
95. Çırlan : Yavru Balıkçıl
96. Çil : Erkek Balıkçıl
97. Çilkuş : Çil Keklik
98. Çille : Balıkçıl
99. Çilleayak : Dişi Balıkçıl
100. Çilleayak : Yavru Karabaşlı İskete
101. Çokay Töppe, Çokaybaş : Toygar
102. Çomaça Köğürçün : Kumru
103. Çomak : Karabaşlı İskete
104. Çomgalak, Kar Çıpçık : Kar Serçesi, Dağ İspinozu
105. Çoykır : Kara Saka Kuşu
106. Çörtleükçü : Fındıkkıran
107. Çubar Çıpçık : Saka Kuşu
108. Çubara Babuş : Çıkırıkçın Kuşu
109. Çukar : Çulluk Cinsinden Kuş
110. Çulgu : Çulluk
111. Çulluk : Çulluk, Avrasya Çulluğu
112. Çulun : Yavru Çulluk
113. Dangıl Çıpçık : Büyük Benekli Kartal
114. Davurbasçı : Gri Ağaçkakan
115. Dogun : Dişi Şahin
116. Donguldak : Kahverengi Ağaçkakan
117. Doppanbaş Çıpçık : Şarkı Söyleyen Ardıç Kuşu
118. Dorbunkul : Sığircık
119. Duadak : Toy Kuşu
120. Duana : Yavru Atmaca
121. Dudak : Toy Kuşu Cinsinden
122. Duvalak : Erkek Toy Kuşu
123. Duvazak : Yavru Toy Kuşu

124.	Emen ııçık	: İspinozgillerden
125.	Epildik	: Dişi balaban
126.	Erkek Ağaç Gura	: Hindi
127.	Geben Kuş	: Kızıl Kuyruklu şahin
128.	Gezderçi	: şarkıcı Guguk Kuşu
129.	Gılın Kuş	: şahin Baykuş
130.	Gırgın Babuş	: Testeregagalı Ördök
131.	Gitçe Artış ııçık	: Küçük Dağ Ardıcı
132.	Gitçe aykar	: Küçük Sumru
133.	Gitçe okaybaş	: Küçük Toygar
134.	Glavçuk	: Nar Bülbülü
135.	Goş Mursaçı	: Goş alıkuşu
136.	Gotan	: Pelikan
137.	Gotman Tavuk	: Kivi Kuşu
138.	Gugurukku	: Horoz
139.	Gura	: Evcil Hindi
140.	Gurgur Gura	: Evcil Erkek Hindi
141.	Haram ııçık	: Büyük tepeli Batağan
142.	Harslı ııçık	: Orman ııgını
143.	Hıngıt	: Küçük Yaban Kazı
144.	Humur	: Güvercin türü
145.	İnci ııçık	: İnci Makara, Himalaya Serçesi
146.	Jabalak Kuş	: Baykuş
147.	Jagalbalta	: şahin
148.	Jamarık	: Erkek Keklik
149.	Janalbay	: Erkek İskete
150.	Jandet Kuş	: Cennet Kuşu, alıkuşu
151.	Jaşılıcık	: Saka
152.	Javbedek	: Karabaşlı İskete
153.	Jaylak	: Çaylak, Kara şahin, Kara Uçurtma
154.	Jaz Tavuk	: Fındık Tavuğu
155.	Jemjegul	: Yavru İskete
156.	Jerkli	: ütre Kuşu

157.	Jilkıçı Kuş	: Yağmacı Kuş
158.	Jırçı Bulbul	: Ardıç Bülbülü
159.	Jırlavçu Gerge	: Şarkıcı Toygar
160.	Jırlavçu Sarıgoş	: Şarkıcı Kiraz Kuşu
161.	Jırthıç Kuş	: Akbaba
162.	Julan	: Örümcek Kuşu
163.	Jumarık	: Vahşi Hindi
164.	Juvuldar	: Cırcır kuşu
165.	Kajar	: Boynu Kara Akbaba
166.	Kakma	: Ala keklik
167.	Kamış Çıpçık	: Çalı Bülbülü
168.	Kankaz	: Kuğu
169.	Kara Avlak Kuş	: Kara Bozkır Kartalı
170.	Kara Çavka	: Kara Çavka
171.	Kara Gotan	: Siyah pelikan
172.	Kara Kankaz	: Karakuğu
173.	Kara Karılgaç	: Ebabel
174.	Kara Karılgaç	: Kır Kırlangıcı, Kara kırlangıç
175.	Kara Kögercin	: Çizgili Kum Kuşu
176.	Kara Kögürçün	: Boynu Halkalı Güvercin
177.	Kara Kuş	: Kara Kartal
178.	Kara Kuştun	: Kara Kepçe, Karatavuk
179.	Kara Laçın	: Delice Doğan
180.	Kara Mursaçı	: Siyah Çalikuşu
181.	Kara Oba Kuş	: Kara Şah Kartal
182.	Kara Tartar	: Çulluk
183.	Kara Tavuk	: Karatavuk
184.	Kara Torgay	: Karabaş Ötleğen, Karabaşlı Yalı Bülbülü
185.	Kara Turna	: Kara Taçlı Turna
186.	Karabaş Çavka	: Baştankara Kuşu
187.	Karabaş Sadraç	: Karabaşlı Taş Kuşu
188.	Karabaş Sınçıvuk	: Siyah Sıvacı Kuşu
189.	Karabay	: Karabatak

190.	Karakur	: Kara Keklik
191.	Karakuş	: Dişi çalı Horozu
192.	Karatöş	: Bataklık Kuşu
193.	Karga	: Karga
194.	Karılgaç	: Kırlangıç
195.	Karşak	: Yavru şahin
196.	Kartçıga	: Atmaca
197.	Kasardak	: Flamingo, Allı Turna
198.	Kaya Dorbunkul	: Kaya Sığırcık
199.	Kaya Kögercin	: Kayalık Güvercini
200.	Kaya Tavuk	: Keklik
201.	Kayınçı	: Dağ İspinozu
202.	Kaykaldak	: Pamukçuk
203.	Kaz	: Kaz
204.	Kazak Gerge	: Siyah Kuş
205.	Keçegi Kara Kırgıy	: Kara Çulluk, Kaya Çulluğu
206.	Keçegi Kırgıy	: Çakır Kuşu, Kocagöz
207.	Keçegi Kuş	: Çobanaldatan
208.	Kegizek	: Büyük Baştankara
209.	Kekelli Gergemiz	: Tepeli Baştankara
210.	Keken	: Gökgerdan
211.	Kekik	: Yavru Guguk Kuşu
212.	Kendir Çıpçık	: Keten Kuşu
213.	Keygergen	: Gri Fındıkkıran
214.	Kıgavul	: Erkek Sülün
215.	Kijna	: Benekli Ağaçkakan
216.	Kılkuyruk	: Kılkuyruk
217.	Kımıjaboyun	: Akbaba
218.	Kır Tavuk	: Keklik
219.	Kır Tavuk	: Dişi Sülün
220.	Kırgavul	: Kara keklik
221.	Kırım Tuuk	: Evcil Hindi
222.	Kırır Tartay	: Bildircin Cinsi

223.	Kırkaz	: Yaban Kazı
224.	Kış Çıpçık, Balıkçı	: Yalı Çapkını
225.	Kızgış	: Kızkuşu
226.	Kızgış	: Kızkuşu
227.	Kızıl Dorbuncuk	: Kızıl Sığırcık
228.	Kızıl Karabay, Çille Boyun	: Kızıl karabatak
229.	Kızıl Kuş	: Alamecek Kuşu
230.	Kızıl Laçın	: Kerkenez
231.	Kızıl ayak	: Bildircin Cinsi Kuş
232.	Kızıl kulak Zınehıçı	: Kızıl kulak Yulafezmesi Kuşu
233.	Kızıl tös	: Yavru İspinoz
234.	Kiyik Bappuş	: Ördekgillerden
235.	Kiyik Kaz	: Yaban Kazı
236.	Kolan Azançı	: Benekli Zaryanka
237.	Kolan Kendirçi	: Benekli Keten Kuşu
238.	Korulday	: Yavru Çulha Kuşu
239.	Koy Çıpçık	: Erkek Sığırcık
240.	Koykar	: Erkek Şahin
241.	Kögercin	: Güvercin
242.	Kök Kuzgun	: Gök Kuzgun
243.	Kökçar	: Benekli Balıkçıl
244.	Köksül Bulbul	: Kök Bülbül, Mavi Bülbül
245.	Kubşikbay	: Yavru Saka Kuşu
246.	Kukuk	: Guguk Kuşu
247.	Kulbuga	: Erkek Balaban
248.	Kum Kögercin	: Kum Güvercini
249.	Kurku	: Huş Tavuğu, Siyah Erkek Keklik
250.	Kurkuv	: Gri Keklik
251.	Kurta	: Huş tavuğu
252.	Kurtul	: Bayağı Çulha Kuşu
253.	Kuş	: Baykuş
254.	Kuşkul	: Erkek Keklik
255.	Kuş tun Çıpçık	: Su Karatavuk, Kepçe Kuşu

256.	Kuyu Kuş	: Peçeli Baykuş
257.	Kuzgun	: Kuzgun
258.	Küren Çıpçık	: Söğüt Baştankara
259.	Laçın	: Şahin
260.	Leklek	: Büyük Ak Balıkcıl
261.	Lelek, Lakıldak	: Lylek
262.	Maymuk	: Yavru Ebabil
263.	Meşuk	: Yavru Baykuş
264.	Mıga	: Yavru Bildircin
265.	Mıgıy	: Şahin Türü Uçurtma
266.	Mıllıkçı Kuş	: Sakallı Akbaba
267.	Mıllıkçı Laçın	: Şahin Cinsi
268.	Mırdı Cebelev	: Bataklık Serçesi
269.	Mırdı Çıknjık	: İstiridye Avcısı
270.	Mırdı Kuş	: Saz Delicesi
271.	Mırdı Tartay	: Kum Çulluğu
272.	Mırdı Uku	: Kır Baykuşu
273.	Mıyıklı Mamıkaş	: Bıyıklı Baştankara
274.	Mizburun	: Alaca Kılıçgaga
275.	Mursa Çıpçık	: Çalığışu
276.	Müyüzlü Gerge	: Kulaklı Toygar
277.	Naratçı Çıpçık	: Papağan
278.	Nazı Çıpçık	: Kızıl İspinoz
279.	Nazıcı	: Kırmızı İspinoz
280.	Oba Kuş	: Şah Kartal
281.	Oba Kuş	: Şahin
282.	Oburkanat	: Büyük Baykuş, Obur Baykuş
283.	Orman Çokaybaş	: Orman Toygar
284.	Otkuyruk Kızıltöş	: Kızıl Kuyruk
285.	Palapi Kuş	: Balaban
286.	Popuk	: Erkek İbibik
287.	Saban Çıpçık	: Baştankara
288.	Saban Çıpçık	: Kuyruk Sallayan

289. Sadraç Çıpçık : Çayır Taş Kuşu
290. Sakallı Bezgeklek : Sakallı keklık
291. Sakallı Kuş : Sakallı Akbaba
292. Saltabaş : Çekiçbaş, Gölge Kuşu
293. Salun : Yavru Sülün
294. Sangırav Tavuk, Kara Tavuk : Çalı Horozu
295. Sargılgıldım : Gri Kiraz Kuşu
296. Sarı Gaga : Sarı Gagalı Çalıkuşu
297. Sarı Jerkli : Sarı Çütre Kuşu
298. Sarı Kakiç : Sarı Kuyruk Sallayan
299. Sarı Laçın : Şahin Doğan Cinsinden
300. Sarı nazıçı : Sarı İspinoz
301. Sarı Urgan : Sarı Sinekkapan Kuşu
302. Sarıgıldak : Kiraz kuşu
303. Sarımsa : Siyah Kiraz Kuşu
304. Sarın : İspinoz
305. Sarısan : Dişi Dağ Serçesi
306. Sasık : Yavru İbibik
307. Saz Torgay : Mahmut Otu Kuşu
308. Serçek : Serçe
309. Sın Kuş : Şahin
310. Sınçıvuk : Sıvacı Kuşu
311. Sızgırıç Bulbul : Işık Çalan Bülbül
312. Sızgırıvşu : İpekkuyruk
313. Sirkulak : Kulaklı Baykuş
314. Suv Babuş : Ördek, Su Kuşu
315. Suv Juvuldar : Su Sığırıcığı
316. Suv Karılgaç : Kum Kırılancı
317. Suv Kuş : Balık Kartalı
318. Suv Tavuk : Su Tavuğı
319. Sülün : Sülün, Sarı Balıkçıl
320. Şaldi : Taşıyıcı
321. Şava : Dişi iskete

322. Şaykıldık : Erkek Taş Kuşu
323. Şekilçi : Sarı Saka Kuşu
324. Şorbat Çıpçık : Serçe
325. Şunkar : Akdoğan
326. Taküzük Çıpçık : Ardiç Kuşu
327. Talgır Ağaç Kakgıç : Benekli Ağaçkakan
328. Tamgalı Alabaş : Benekli Çakır Kuşu
329. Tamgalı Orakburun : Benekli Aynakgaga
330. Taragay : Benekli Su Çulluğu
331. Taralçı : Yavru Fındikkıran
332. Targak : Bozdoğan türü
333. Tartay : Bildircin
334. Tartay : Bildircin Kılavuzu
335. Taş Çıpçık : Kuyrukkakan Kuşu
336. Taş Tavuk : Kaya Horozu
337. Taşkuş : Kaya Ardıcı
338. Tav Çavka : Dağ Kargası (Sarı Gagalı)
339. Tav Kuş : Dağ Kartalı
340. Tavkuduret : Su Çulluğu
341. Tavuk : Yabani tavuk
342. Tepsevçü Çıpçık : Dansçı Ardiç Kuşu
343. Terek Torgay : Ağaç Bülbülü
344. Terek Torgay : Boz Ötleğen, Bahçe Ötleğen
345. Tiligin : Dişi Şahin
346. Tokutar : Kadın Tavuğu
347. Topal Tavuk : Beç Tavuğu
348. Torbaş : Gri Ötücü İspinoz
349. Toygun : Atmaca
350. Toygun : Bozdoğan
351. Toykuş : Küçük Toy Kuşu
352. Töppeli : İbikli Toygar
353. Tumçuk : Serçe Yavrusu, Cıvciv
354. Turaç : Yavru Keklik

355.	Turku	: akır Kuşu
356.	Turumşuk	: Gagalı Akbaba
357.	Turumtay	: Turumtay Kuşu
358.	Tülkü Kırgıy	: Yağmur Kuşu, Kız Kuşu
359.	Tyrbaşçı	: Cıvcıv Ağaçkakan
360.	Tz okaybaş	: Tarla Kuşu
361.	Tz Tavuk	: il Keklik
362.	Ukaz	: Bean Kaz
363.	Uku	: Baykuş
364.	Ukuuk	: Küçük Baykuş
365.	Ullu Ağaç Kgrcn	: Büyük veyik
366.	Urgunu ıpcık	: Sinekkapan Kuşu
367.	Uvu Kuş	: Altın Kartal
368.	Uzunkanat Karılgaç	: Erkek Ebabik
369.	Uzunkuyruk Baştan	: Uzunkuyruklu Baştankara
370.	y Kuş	: Ev Baykuşu
371.	Zınthıı	: Kiraz Kuşugillerden, Yulaf Ezmesi Kuşu
372.	Zınthıı	: Ortolan, Kiraz Kuşu
373.	Zurnuk, Turna	: Turna

SONUÇ

Karaçay Malkar Türkçesi kelime hazinesi sosyal hayattaki değişiklikler, yenilikler vb tesirlerle gelişimini sürdürmektedir. Kelime hazinesi kendi kaynakları ile veya diğer dillerden ödünçleme yoluyla aldığı kelimelerle hızla gelişimini devam ettirmektedir. Ancak kelime hazinesinin temel unsurlarını Eski Türkçeden bu yana ortak Türkçenin kelimeleri oluşturmaktadır.

Bu temel unsurların en önemli katmanı da hayvan isimleridir. Bu isimlerin büyük çoğunluğu Türkçe kaynaklıdır. Ancak uzun asırlar komşu olarak ya da iç içe birlikte yaşadığı Fars, Moğol, Arap, Kafkas halklarının dillerinden ödünçleme aldığı kelimeler de bulunmaktadır.

Bu kelimeler tavukçuluk terminolojisinden, balıkçılığa, arıcılığa ve benzeri hayvancılık kelimelerinde bulunmaktadır.

Yüzyıllar boyunca Karaçay Malkarların ataları Moğol, Osetin, Kabardin, Adige, Svan ve son yüzyıllarda Ruslarla temas halinde yaşamışlardır. Ayrıca onsekizinci yüzyılda Müslüman olan Karaçay Malkarlar din yoluyla Arap ve Fars kültürünün de tesiri altına girmişlerdir. Bu saydığımız milletlerin hepsiyle ekonomik, siyasi ve kültürel etkileşim içerisine girmişlerdir.

Bu sebeplerle Karaçay Malkar Türkçesinde özellikle evcil hayvanların isimleri başta olmak üzere ortak adlar kullanılmıştır. Karaçay Malkar Türklerinin farklı tarihi dönemlerde farklı milletlerle de temasta olmuşlardır. Bu temaslar sonucu bazı hayvan adları da ortak kullanım olarak karşımıza çıkar. Mesela Arapça'dan *kunduz* 'su samuru', *maymul* 'maymun', *pil* 'fil'; Farsça'dan *kadır* 'katır', *bulbul* 'bülbül', *horoz* 'horoz', *çabak* 'balık': Kabardin – Çerkez dilinden *adaka* 'horoz', *goguş* 'hindi', *maça*, *maja* 'çekirge'; Rusça'dan *balina*, *sazan*, *mors*; Osetince'den *gılu* 'sıçan', *jugutur* 'dağ keçisi', *bittir* 'yarasa', *didin* 'yaban arısı', *gıby* 'örümcek', *mıga* 'bildircin'; Kabardince'den *dombay* 'bizon', *jubran* 'tarla sincabı' gibi

Türk lehçelerinin genel söz varlığında olduğu gibi Karaçay Malkar söz varlığında da Moğolca ve Mançu Tunguz dillerinden ortak kelimeler bulunmaktadır. Bu kelimeler arasında birçok hayvan isimi ve hayvancılık terimleri de vardır. Bu da Karaçay Malkar kelime hazinesi ile genel Türk dili kelime hazinesinin kaynak açısından ortak olduğunun göstergesidir.

Ancak, Karaçay Malkar Türkçesi söz varlığında hayvan isimleri ve hayvancılık terimlerinin ana varlığı dilin kendi tarafından üretilmiştir.

Dilde Rusça ve Rusça yoluyla farklı dillerden alıntı kelimeler ya da çeviri ögesi olarak kelimelerin kullanıldığı görülmektedir. Mesela *tengiz julduz* ‘denizyıldızı’, *jer bürçe* ‘toprak piresi’ gibi çeviri ögeleri, *ak gorilla* ‘albinos goril’ alıntı kelimeleri gibi.

Tabii *sıncıuuk* ‘sıvacı kuşu’, *boyunbur* ‘dönerboyun kuşu’, *otkuyruk* ‘sade kızılkuyruk’ v.b. kelimeler de doğrudan Karaçay Malkar Türkçesi dil mantığıyla yapılmıştır.

Kelime hazinesinde kullanılan kelimelerin bölge, köy gibi ağız özellikleri ve farklı tercihler de kullanılmaktadır. *uku* (Malkar) / *gılan kuş* (Karaçay), *kakgıç* (Malkar) / *ağaç tauk* (Karaçay), *gumuljuk* (Malkar) / *kumursha* (Karaçay), *göbelek* (Malkar) / *gebenek* (Karaçay) örneklerinde olduğu gibi.

Karaçay Malkar Türkçesinde, Türkiye Türkçesi ve diğer Türk lehçelerinde olduğu gibi hayvan isimlerinin verilmesinde hayvanın çıkardığı ses, becerisi, sürekli yaptığı eylem, yaşı, cinsi, büyüklüğü, rengi, yaşadığı yer, beden şekli, karakter ve hareketleri ile insanlarla benzerlikleri, halk inanışları v.b. unsurlar dikkate alınmıştır.

Eski Türkçe sözlüklerde bulunan bazı hayvan isimlerinin fonetik farklılıklarla kullanılması yanında diğer Türk lehçelerinden de farklı olan biçimlerin de kullanıldığı görülmektedir.

Çalışmamızda genel olarak aşağıdaki başlıkların muhtevasında ele alınmıştır.

1. Temel ilkeler ve hayvanlara isim koyma yöntemleri
2. Yeni hayvan isimlerinin verilmesinin yöntemleri
3. Hayvan isimlerinin diğer Türk lehçeleriyle ilişkisi
4. Hayvan isimlerinin verilmesinde diğer dillerin tesirleri.
5. Hayvan isimlerinin kelime ve anlamlandırmaları.

Hayvan isimlerinin morfolojik yapıları üzerinde durulmuş ancak bir kaç dışında etimolojik inceleme incelemeler verilememiştir. Bu da kelimelerin etimolojik sözlüklerde bulunmayışından kaynaklanmıştır.

Çalışmamızda gördüğümüz bir konu da hayvan isimlerinin kurulmasında birleşik isim olarak kurulmasıdır. Bu yapılandırmada farklı terkipler karşımıza çıkmaktadır.

isim+fiil *börü+bas* (kurt+bas-), *kuş+jeter*, sıfat fiil+isim *uçhan jılan* ‘kobra’, sayı sıfatı+sıfat fiil *üç+jaşar*, sıfat+isim *ullu jılan* ‘ejderha’ gibi.

Hayvan isimlerinin kuruluşunda kelime kökü üzerine semantik – morfolojik ve sentaks birleşmesi ile (*jüz+ayak* ‘yüzbacaklı’, *müyüz+burun* ‘gergedan’, *börü tutar* ‘kurt köpeği’) de yapılmıştır.

Hayvanların avcılık ya da karakteristik yönleri dikkate alınarak *ürkek* ‘koyun’, *urucu* ‘boynuz vurma’, *üçlü* ‘üç yaşında ya da üç memeli’, *sarı jalka* ‘sarı yelesi’, *eki jaşar* ‘iki yaşında’ gibi kelimeler de kurulmaktadır.

Hayvan adlarının verilmesinde nida ve yankılanan kelimelerin de kullanıldığı, bu kelimelerden hayvanların çağırılmasında ya da yönlendirilmesi için de istifade edilmektedir. *bije bije* ‘buzağıya seslenmek için’, *çuh çuh* ‘civcive seslenmek için’ gibi. Hayvanların çıkardığı sesleri ikileme olarak *gak gak* ‘karga’, *gur gur* ‘kurbağa’ *hav hav* ‘köpek’ kelime hazinesinde yer tutmaktadır.

Hayvanların vasıflarına göre *semiz* ‘yağlı, besili’, *jaş* ‘genç’, *kart* ‘yaşlı’, *aruv* ‘güzel’, *ullu* ‘büyük’, *ak* ‘beyaz’, *toru* ‘doru’ adlandırmalar da yapılmaktadır.

KAYNAKÇA

1. Abaev V.I. Osetinskiy yazık i folklor, Moskva-Leninkrad, 1949.
2. Abaev V. İ. İstoriko–etimologiçeskiy slovar osetınskoko yazıka. Moskva-Leninkrad, 1958 (I), 1973 (II), 1979 (III), 1989 (IV).
3. Adılov M.İ. Slojneslova v sovremennom azerbaydjans komyazıke: Avtoref. diss. kand. filol. nauk. Baku, 1958.
4. Adamenko P.A. Leksiko-semantiçeskaya kruppaslov, oboznaçayuşih selso- Hozyaystvennih jivotnih. Leninkrad, 1971.
5. Ahmanova O.S. Oçerki poobşey i russkoy leksikologii. M., 1966.
6. Ahmatov İ.H. Leksika karaçaevo-balkarskoko yazıka v sravnitel nomosveşenii. Konspekt leksiy. Nalçık, 1988.
7. Ahmetyanov V. K. Etimologiçeskieosnovı leksiki tatarskokoyazıka. Avtoref. diss. kand. filol. nauk., Kazan, 1976.
8. Akanın R.A. Povtorı i odno rodnıeparnıe soçetaniya v sovremennom turetskom literaturnom yazıke. Moskva, 1959.
9. Akanın R.A. O prinsipah podaçı podrajatelnihslov v turetskih slovaryah // Tyurksko-monkolskoe yazıko znanie i folkloristika. Moskva, 1960.
10. Alefirenko N.F. Spornıe problemı semantiki. Moskva, 2005. 324st.
11. Apresyan Y. D. Obrazçeloveka podannım yazıka: popıtkasistemnoko opisaniya // Vorpocı yazıkoznaniya , №1, 1995.
12. Apresyan Y.D. Metafora v semantiçeskom predstavlenii emotsiy // Voprosı yazıkoznaniya, №3. 1993.
13. Arhipov K.A., İvanov V. İ. ZoonımıUdmurtii // Onomastika Povoljya. Gorkiy, 1971.
14. Arutyunova N.D. Yazık i mir çeloveka. Moskva: Şkola “Yazıki russkoy kultırı”, 1999.
15. Arutyunova N.D. Metafora. Yazıkoznaniya.Bolşaya Ensiklopediçeskiy slovar. Moskva, 1998.
16. Astemirova F.B.,Kadjihmedov N.E. Şkolnyı russko-kumıkskiy slovar (ŞRKS). Mohaçkale: İzd-vo “Lotos”, 2008.

17. Asanova M.S. Slovo obrazovanie po konversii v karaçaevo-balkarskomi-anكليyskom yazıkah. Av toref.dıss. kand. filol. nauk. , Mohaçkale, 2007.
18. Aşmarin N. İ. O morfologiçeskih kategoriyah podrajeniy v çuvaşskom yazıke. Kazan, 1928.
19. Aymurzaeva A.A. Substantivasiya – odın iz sposobov slovoobrazovaniya // Vestnik Karakalpakskoko filiala ANUzb.SSR. №2. Nukus, 1958.
20. Aytaş, Gıyaseddin ‘ ‘ Türkülerde Turna’’, Gazi Üniversitesi Hacı Bektaş Veli Araştırmaları Dergisi, sayı:28 s.13-33, 2003
21. Azerbaydjansko-ruskiy slovar. Baku, 1965.
22. Bang W. Studienzurvergleichenden Grammatik der Türksprachen, 2 – Stük: Über das verbum al “nehmen” alsHilfszeitwort. SPAW, Jahrgang 1916, Halbband 2. Berlin,1916.
23. Belçikov Y. A. Paronimiya // Linkvistiçeskiy Ensiklopediçeskiyslovar. Moskva, 1990.
24. Bijeva Z. H. Adıkskaya yazıkovaya kartina mira. Nalçık, 2000.
25. Botaşev M.O. Karaçaevo-balkarsko-ruskiy terminologiçeskiy slovar obyektov prirodu. Kislovodsk, 1998.
26. Bozkaplan, Doç. Dr. Şerif Ali,Kutadgu Bilig’deki Hayvan Adları Üzerine Bir İnceleme, Turkish Studies International Periodaical Fort he Languages, Literature and History of Turkish or Turkıc Volume 2/4 2007
27. Böme R.L., DipetsV. L. i dr. Ptitsı. Ensiklopediya prirodu Rossii / Red. V.E. Flint. Moskva, 1978.
28. Böme R.L., Kuznetsov A.A. Ptitsılesov i kor. Moskva: Prosveşenie, 1984.
29. Böme R.L., Kuznetsov A.A. Ptitsıvodoemov i okolo vodnihprostranstv SSSR. Moskva, 1983.
30. Brem A.E. Jiznji votnih. Ptitsı. t.6-9. SPb., 1911-1915.
31. Brockelman C. MiteltürkischenWortschatznach Mahmud al- Kasgaris Divan lugat at-Turk Budapest; Leipzig, 1928.
32. Budakov P.A. Vvedenie v nauku o yazıke.Moskva, 1965.
33. Bulakovskiy L. A. Morfologiçeskaya problematika russkih naimenovaniy ptits // Voprosı yazıkoznaniya, №4, 1968.
34. Bulakovskiy L. A. Obşeslavyanskienaz vaniyaptits //İzv . ANSSSR. OLY.
35. Burkanov N. Kazanskaya zoonimiya// OnomastikaPovoljya. Korkiy, 1974.

36. Buryatsko-russkiy slovar Moskva, 1973.
37. Byatikova O.N. Leksika ribolovstva v tatarskom literaturnom yazıke. Avtoref. diss.kand. filol. nauk. Kazan, 2003.
38. Bairova L.V. Kličidomaşnihjivotnih v buryatskihyazıke // Voprosı onomastiki. Sverdlovsk, 1975,
39. Baişev T.K. Terminologičeskiy slovarpozoologii. Ufa, 1952.
40. Barsukova R.S. Leksika, oboznaçayuşaya jivotniy mir v zabolotnomgovore Tobolo- İrtışskogo dialekta // Aktualnev oprosı tatarskoko yazıkoznanıya. Vıp.3. Kazan: Fiker, 2004.
41. Baskakov N.A. Vvedenie v izučenje tyurkskih yazıkov. Moskva: Vısşayaşkola, 1969.
42. Baskakov N.A. Klički sobak u karakalpakov // Onomastika SredneyAzii. Moskva: Nauka, 1978
43. Başkirsko-russkiy slovar. Moskva, 1958.
44. Bayçorov S. Y. Drevnetyurkskie runičeskie pamyatniki Evropı. Otnoşenie Severekavkazskogo areala drevnetyurkskoy runičeskoy pismennosti k Volkodonskomu i Dunayskomuarealom. Stavropol, 1989.
45. Bayçorov S.Y. O protobulkarskih keografıçeskih nazvaniyah v Verhovyah Kubani // Voprosıvzaimovliyaniya i vzaimoobogaşeniya yazıkov.Çerkesk, 1978.
46. Bazarova D.H. K etimologiine kotorih drevnetyurkskih nazvaniyptits // Sovetskaya tyurkolokiya. Baku, 1975.
47. Bazarova D.H. İstoriya formirovaniya i razvitiya zoologıçesko terminologii uzbekskoko yazıka (namaterialenazvaniyptitsa). Taşkent, 1978.
48. Bazarova D.H. O narodno-etimologıçeskomo smısleniine kotorih zvuko podrajatelnih nazvaniy ptits v uzbekskomyazıke. // Sovetskaya tyurkolokiya. Baku, 1974.
49. Begjanov T. Zametki obetimologiine kotorih skotovodçeskih terminov v karakalpakskom yazıke // Sovetskaya tyurkolokiya,№4.,Baku, 1980.
50. Beglyarova S.A. Adverbializatsiya v sovremennom azerbaydjanskom yazıke. Avtoref. diss.kand.filol.nauk.,Baku, 1979.
51. Bertagaev T.A. Vnutrennyaya rekonstruktsiya i etimolokiyaslov v altayskih yazıkah // Problema obşnosti altayskih yazıkov. Leninkrad.:Nauka 1971.

52. Bogaçeva O.İ., İmohina N. A. Opıt semantiçeskoko analizaleksemı “voron” v russkom yazıke // Yazık i literatura. Ufa, 1995.
53. Borodihin İ. Ptıtçı Alma-Atı. Alma-Ata, 1968.
54. Bozıev D.H., Şautaeva N.N. Balkarskie nazvaniyarasteniy i jivotnıh. Nalçık, 1999.
55. Çepkoko T. Frazelogizmı, voshodyaşie k obrazam jivotnoko mira . 1990
56. Çoruhlu, Yaşar, “Türk Sanatında Yırtıcı Olmayan Kuşların Sembolizmi”, Türk Dünyası ve Kültür Dergisi, Sayı:102, s.63 Haziran 1995
57. Çeçenov A.A. İstoriçeskaya fonetika Karaçaevo-balkarskoko yazıka. Moskva, 1996
58. Danilenko V.P. Russkaya terminologiya: Opıt linkivistiçeskoko opisaniya. Moskva, 1977.
59. Danzan K. Şuvuunı nereıyn jak saalt. Ulsın nep tometı komıssın medee. № 78, 79, 80. Ulanbaatar, 1969.
60. Demidova A.K. Obrazovanie nareçiy iz predlojno- imennıh soçetaniy v sovremennom russkom yazıke: Avtoref. diss. kand. filol.nauk. Moskva, 1960.
61. Djurtubaev H.Ç. Leksiçeskiy sostav i semantiçeskie tipı Karaçaevo- balkarskih antroponimov. Avtoref. diss. kand. filol.nauk. ,Nalçık: 2004.
62. Dmitriev N.K. Krammatika başkirkokoko yazıka. Moskva-Leninkrad, 1948.
63. Doerfer G. Türkische und mongolische Elemente um Neupersischen. Wiesbaden, 1963.
64. Dolkuşın İ. A. idr.Ptıtsı Kazahstana. Alma-Ata, 1-5t., 1960-1974.
65. Drevnetyurkskiy slovar. Leninkrad: Nauka, 1969.
66. Dudnikov A.V. Sovremenniy russkiy yazık. Moskva, 1990.
67. Dementev K.P. Ptıtsı naşey strani. Moskva: İzdatelstvo MKU, 1962.
68. Dementev K.P.Ptıtsı Turkmenistana. Aşhabad, 1952.
69. Entsiklopediçeskiy slovar-spravoçnik linkvistiçeskih terminov i ponyatıy. Moskva: Flinta.
70. Ekorov N. İ.,Petrov L.P. Etimologiya nekotorıh çuvaşskihornitonimov // Sovetskaya tyurkolokiya, №6, Baku, 1982.
71. Ekorov N. İ.Eropov.,Petrov L. P. Etimologiya nekotorıh çuvaşskih fitonimov // Sovetskaya tyurkologiya, №6, Baku, 1982.
72. Ekorov V. K.Etimologiçeskiy slovar çuvaşskoko yazıka. Çeboksarı, 1966.

73. Ekorov V. K. Slovoslojenie v tyurkskih yazıkah // Struktura i istoriya tyurkskih yazıkov. Moskva, 1971.
74. Etimolokiçeskiy slovar tyurkskih yazıkov, I- II t. Moskva: 1974. 1978.
75. Etimolokiçeskiy slovar tyurkskih yazıkov. Obşetyurkskie i mejtyurkskie osnovi na bukvi “V”, “K” i “D”. Moskva: Nauka, 1980.
76. Etimolokiçeskiy slovar tyurkskih yazıkov. Obşetyurkskie i mejtyurkskie osnovi na bukvi “J”, «J,” i “Y”. Moskva: Nauka, 1989.
77. Evstikneeva M. V. Vnutrennyaya forma slova v knoseolokiçeskom aspekte (na materiale naimenovaniy ptits). Diss. kand. filol.nauk. Samara, 1998.
78. Fahrutdinova F.F. FE s animilistiçeskim komponentom v sovremennom russkom yazıke. Diss. kand. filol.nauk. Rostov-na Donu.
79. Filin F.P. O Leksiko-semantiçeskih kruppah slov // Eziloverski issledovaniya v çest na akademik Stefan Mladentsov. Sofiya, 1967.
80. Filippov A.V., Şanskiy N. M. Leksikologiya // Sovremenniy russkiy literaturniy yazık. Moskva, 1981.
81. Flint V.E., Böme R.D., Kostin Y.V., Kuznetsov A.A. Ptitsı SSSR. Moskva: Mysl, 1968.
82. Fasmer M. Etimologiçeskiy slovar russkoko yazıka. Moskva: Prokress, 1t. 1964.
83. Fomin V. E., Bold A. Katalokptits Monkolskoy Narodnoy respubliki: Moskva: Nauka, 1991.
84. Fomina M.İ. Sovremenniy russkiy yazık: Leksikolokiya. Moskva, 1990.
85. Gadjeva N.Z. Tyurko yazıçnie arealı Kavkaza. Moskva. Nauka, 1979.
86. Grammatika sovremennoko başkirskoko literaturnoko yazıka . Moskva: Nauka, 1981.
87. Grammatika sovremennoko yakutskoko literaturnoko yazıka . Moskva: Nauka, 1982.
88. Gadjev İ. Z. Zoonimi v azerbaydjanskom yazıke // Onomastika Kavkaza. Ordjenikidze, 1980.
89. Hacilaev N. M. Oçerki Karaçaevo-balkarskoe leksikolokii, Çerkessk, 1971.
90. Hak V.K. Transpozitsiya // Linkvistiçeskiy Ensiklopediçeskiy slovar. Moskva, 1990.
91. Hudoykuliev M. Podrajatelme slova v turkmenskom yazıke. Aşkabad, 1962.

92. Habiçev M.A. İmennoe slovoobrazovanie i formoobrazovanie v kumanskikh yazıkah. Moskva: Nauka, 1989.
93. Habiçev M.A. Vzaimovliyaniye yazıkov narodov zapadnogo Kavkaza. Çerkessk, 1980.
94. Habiçev M.A. Karaçaevo-balkarskoe imennoe slovoobrazovanie: Opıtsravnitelno-istoričeskoye izučeniye. Çerkassk, , 1971.
95. Haçirova E.M. Problemy substantivatsii klakolov i imen prilakatelnykh v balkarskom yazıke: Uçebnoye posobie. Karaçaevsk, 2009.
96. Haritonov L.N. Neizmenyaemye slova v yakutskom yazıke. Yakutsk, 1943
97. Heynrot O. İz jizni ptit Moskva. 1979
98. Hodjiberdiev T. Jivotnovodçeskaya leksika uzbekskogo yazıka. Avtoref. diss. kand. filol.nauk. Taşkent, 1975.
99. İbrakimov K. Nekotorye drevnyetyurkskie nazvaniya ptits i ih paralleli v sovremennykh tyurkskikh yazıkah // Sovetskaya tyurkologiya, Baku, 1974.
100. İşberdin E. F. Başkortstan koştarı. OFO, 1986.
101. İşberdin E. F. İstoričeskoye razvitiye leksiki başkirskogo yazıka. Moskva: Nauka, 1986.
102. İşberdin E. F. Nazvaniya jivotnykh i ptits v başkirskikh kovorah: Avtoref. diss. dokt. filol.nauk, Ufa, 1970.
103. İşberdin E. F. Nekotorejivotnykh i ptits v başkirskom i monkol'skom yazıkah// Problemy obşnosti altayskikh yazıkov. Leninkrad, 1971.
104. İşmuhametov Z.K. Podrajatelnye slova v başkirskom yazıke // Başkirskaya leksika. Tematiçeskiy sbornik. Ufa, 1966.
105. İvanov A.İ., Kozlova E.V., Portenko A.A., Tukarinov A.Y. Ptitsy SSSR. t. 1-4, Leninkrad, 1951-1960.
106. Jabelova L.J. Slojnye imena suşestvitelnye v Karaçaevo-balkarskom yazıke: Avtoref. diss. kand. filol.nauk. , Moskva, 1982.
107. Jabelova L.J. Slojnye imena suşestvitelnye v Karaçaevo-balkarskom yazıke. Nałık, 1986.
108. Jivotnyy mir Başkirii, Ufa, 1977.
109. Jizn jivotnykh t. 6. Ptitsy. Moskva: Nauka, 1986.
110. Kaciahmedov N. E. Darginskoye vliyaniye na kaytakskiy dialekt kumıkskogo yazıka // Tyurksko – Dagestanskoye vzaimootnaşeniye. Mahaçkala, 1985

111. Kadiradjiyev K.S. İskonnaya leksika kumixskoko yazıka (s toçki zreniya ee proishojdeniya): Avtoref. diss. kand. filol. nauk., Moskva: 1981.
112. Kadiradjiyev K.S. Morfoloğiçeskaya struktura nazvaniy jivotnoko mira v kumixskom yazıke // OTRASLEVAYA LEKSİKA DAKESTANSKİH YAZIKOV: NAZVANIYA JIVOTNİH İ PTİTS. MAHAÇKALA: İZDATELSTVO RŞYL, 1988.
113. Kakauzsko- russko-moldavskiy slovar. Moskva, Sovetskaya Entsiklopediya , 1973.
114. Kalaeva L. H. Fitonimiçeskaya leksika v inkuşskom yazıke: Avtoref. diss. kand. filol.nauk. Nalçık, 2006.
115. Kalinin A.V. Leksika russkoko yazıka. Moskva:1978.
116. Kaniev F. A. Slovoobrazovanie // Tatarskayakrammatika. I; Kazan, 1995.
117. Kaniev F. A. Konversiya v tatarskom yazıke. Kazan, 1985.
118. Kaniev F. A. Konversiya kak odin iz sposobov slovoobrazovaniya v sovremennom tatarskom yazıke // Uç. zap. Az. KU. Yazık i literatura, 1969.
119. Kaniev F. A. Konversiya v tatarskom yazıke // Sovetskaya Tyurkolokiya. 1990
120. Kaniev F. A. Funktsionalnoe slovo obrazovanie klakolov v sovremennom tatarskom literaturnom yazıke. – Kazan, 2009.
121. Kanihodjaeva M. Prilagatelnie tsveta uzbekskogo yazıka v sravnitelno-istoriçeskom aspekte. Diss.kand. filol. nauk., Taşkent, 1986.
122. Karaçay- Malkar folklor. Nalçık: El-Fa, 1996.
123. Karaçay- Malkar tilni angilatma sözlüğü (Üçtomluk). Nalçık, 1996, 2002, 2005.
124. Karaçay- Malkar tilni grammatikası . Nalçık, 1966.
125. Karahan, Yrd. Doç. Akartürk, Codex Cumanicus'ta Havyvan Adları, Turkish Studies, Internal Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 8/1 Winter 2013, p. 1839-1865, Ankara- TURKEY
126. Karipov T.M. O kličkah jivotnıh u başkir // Başkirskiy dialektologiçeskiy sbornik. Ufa, 1959.
127. Karaimsko – polsko – russkiy slovar. Moskva:Nauka, 1974.
128. Kartaşov N. İ. Sistematika ptits. Moskva: 1974.
129. Karaçaevtsı. Çerkassk: Karaçaevo–Çerkesskoe otdelenie Stavropolskoko knijnoko izdatelstva, 1978.
130. Karaçaevo- balkarsko- russkiy slovar. Moskva:Russkiy yazık, 1989.
131. Karakalpaksko-russkiy slovar. Moskva: 1958.

132. Karakaev Y.İ. Leksika passivnoko upotrebleniya v nokayskom yazıke. Karaçaevsk: İzdatelstvo KÇKU, 2006.
133. Katembaeva B. Ş. Podrajatelme slova v kazahskom yazıke. Avtoref. diss. kand. filol.nauk. Alma-Ata.
134. Katsalova L. B. Neologiya kak nauka v obşey paradikme sovremenoko yazıkoznaniya (na materiale russkoko iosetinskoko yazıkov): Avtoref. diss.dokt. filol.nauk. Nalçık, 2005.
135. Kelyaeva A. İ. Çelovek vyazıkovoy kartine mira. Nalçık, İzdatelstvo KBKU, 2002.
136. Kinatullin M.M. K issledovaniyu motivatsii leksiçeskih edinits (na materiale naimenovaniy ptits). Avtoref. diss.kand. filol.nauk. Alma-Ata, 1972.
137. Kinatullin M.M. K issledovaniyu motivatsii leksiçeskih edinits (na materialenaimenovaniy ptits). Diss. kand. filol. nauk., Alma-Ata, 1973.
138. Kluşko E.A., Medvedev Y. M. Sovremennie krılatie slova i vrajeniya . Moskva, 2000
139. Kolub İ. B. Leksikolokiya // Sovremenniy russkiy yazık. Moskva, 2008.
140. Как V.K. K tipologii linkvistiçeskih nominatsiy // Yazıkovaya nominatsiya: obşie voprosı. Moskva, 1977.
141. Kelyastanova T.S. Paronimi v karaçaevo- balkarskom yazıke. Nalçık, 2007.
142. Kerimov İ. A. Kratkaya harakteristika Buynakskkk i podkornoko dialektov kumkskogo yazıka // Uç. zap. Zapadno – dakestanskoko ped. İnstituta im. G. Sadası. t. 4., Mohaçkala, 1967.
143. Kerimov İ. A. Oçerki kumkskoy dialektologii. Mohaçkale: Daguçpedgiz, 1967.
144. Kiekbaev J. K. Hezerge başkort telenen leksikası hem frazeologiyası. Ufa, 1966.
145. Kirgizsko- russkiy slovar . 1-2 t. Moskva, 1965.
146. Kiştikova L. H. Slovoobrazovatelnyy potencial nareçiya v tyurkskih yazıkah: Avtoref. diss. kand. filol. nauk., Nalçık, 2004.
147. Kiştikova L. H. Adverbializatsiya (na materiale karaçaevo- balkarskoko yazıka): uçebnoe posobie. Nalçık, 2004.
148. Knika o loşadi. Moskva, 1959.
149. Kolovanova E.N., Pukinskiy Y.B. Ptitsı vokruk nas. Leninkrad, 1964.
150. Koçnev V.V. O kliçkah sobak v mansiyskom yazıke // Voprosı onomastiki. Sverdlovsk, 1974.

151. Kolşanskiy K. V. Linkvo- kneseologičeskie osnovi yazikovoy nominatsii // Yazikovaya nominatsiya. Obşie voprosi. Moskva, 1977.
152. Komle N.K. Slovo, detonatsiya i kartina mira // Voprosi filosofii. №11, 1981
153. Kostyuhin E.A. Tipi i formi jivotnoko eposa // İssledovaniya po folkloru i literatüre Vostoka. Moskva: 1987.
154. Koşarskiy M. Turkiy suzlar devoni (devonulugot it turk). Taşkent: 1960-1963.
155. Kotelova N.Z. Semantičeskaya harakteristika terminov v slovaryah // Problematika opredeleniya terminov v slovaryah raznih tipov. Leninkrad, 1976.
156. Kratkaya Bolşaya Rossiyskaya ensiklopediya. Moskva, 2004
157. Krasnaya knika Kabardino- Balkarskoy Respubliki. Nalçik: El-Fa, 2000.
158. Krotkih E.K. Strukturnie i semantiko- prakmatičeskie aspekti leksiko-slovo obrazovatelnih kompleksov zoonaimenovaniy. Diss. kand. filolok. nauk., Leninkrad, 1988.
159. Kubryakova E.S. Çasti reçi s koknitivnoy toçki zremiya. Moskva: 1997.
160. Kubryakova E.S. Yazık i znanie. Rol yazıka v poznanii mira. Moskva: Yazıki slavyanskoy kulturi, 2004.
161. Kudaybergenov S. Podrajatelnie slova v kirgizskom yazıke. Frunze, 1957.
162. Kudaylanı M. Kanatlılanı orus, Karaçay – Malkar em birsi türk tillede jürügen atları // Mingi-Tau (Elbrus). №4. Nalçik, 2002.
163. Kumahova Z. Y. Razvitie adıkskih literaturnih yazıkov. Moskva: 1972.
164. Kumıksko-russkiy slovar. Moskva: Sovetskaya Ensiklopediya, 1969.
165. Kunkurov R. İzobrazitelnie slova v sovremennom uzbekskom literaturnom yazıke .Avtoref. diss. kand. filol. nauk., Taşkent, 1962
166. Kura A.B. Simvolika jivotnih v slavyanskoy narodnoy traditsii. Moskva, 1997.
167. Kusev L. Y. Ornitonimı v folklornom tekste. Diss. kand. filol. nauk., Kursk, 1996.
168. Kuzeev J. M. O kvalifikatsii dvoynako funkcioniruyuşih slov v tyurkskih yazıkah // Elburus . Nalçik, 2002
169. Kuzeev J. M., Çoçayeva T.Y. Slovoobrazovanie po konversii v sovremennom karaçevo- balkarskom yazıke. Nalçik, 2004.
170. Kuzelanı J. M. Busakatdakı karaçay- malkar literatura til: 2-çi keseki.: Morfemika, morfolokiya, Sezkuray. Karaçayşahar, 2006.

171. Kuzelani J. M. Busakatdaki Malkar til: Kaḫartı-Malkar kiral universitetni pedakokika kolledjini okuuçularına derslik. Nalçık, 1999
172. Küçük, Yrd. Doç. Serhat, Eski Türkçede Kuş İsimleri, İnternal Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, vol. 8/13 Fall 2013, 1237-1246.
173. Kuznetsova İ. N. Paronomiya v sovremennom fransuzskom yazıke: Avtoref. diss. kand. filolok. nauk., Moskva: 1977.
174. Kuznetsova E. V. Leksikologiya russkoko yazıka. Moskva, 1989.
175. Lankaker R.U. Koknitivnaya krammatika, Moskva: 1992.
176. Lilkailov K.Ş. Zаметki ob avarskoy zoonimii // Onomastika Kavkaza. Ordjenikidze, 1980.
177. Linko T.B. Zoonimiçeskie sistemi v kazahskom yazıke i kovorah Povolja // Şestaya konferensiya po onomastike Povoljya, Volkograd, 1989.
178. Linkvistiçeskiy ensiklopediçeskiy slovar. Moskva: Sovetskaya ensiklopediya, 1990.
179. Lipets R. S. Obrazı batıra i eko konya v tyurko – monkol'skom epose. Moskva: 1984.
180. Loparev H. Drevnerusskie skazaniya o ptitsah // Pamyatniki drevney pismennosti. Moskva: 1896.
181. Lakoff Dj., Djonson M. Metaforı, kotorimi mı jivem. Moskva: 2004.
182. Macyutova H.H. Terminologiya konevodstvau başkir // Voprosı leksikologii i leksikografii başkirskoko yazıka. Ufa, 1983.
183. Mahmutova L.T. Opit issledovaniya tyurkskih dialektov. Minorskiy dialekt tatarskoko yazıka. Moskva: Nauka, 1978.
184. Malçevskiy A. S. Ornitologiçeskie ekskursı. Leninkrad, 1981.
185. Malkar halk comakla. Nalçık, 1959.
186. Malkondunev H. H. Etniçeskaya kultura balkartsev i karaçaevtsev. Nalçık: Elbrus, 2001.
187. Masyutova N.H. Materialı po leksie ayskih başkir // Başkirskaya leksika. Ufa, 1966.
188. Makovskiy M.M. Sistemnost i asistemnost v yazıke. Opitissledovaniya antinomii v leksike i semantike. Moskva: URSS, 2006.

189. Makovskiy M.M. Yazık – mif - kultura. Simvoli jizni i jizn simbolov. Moskva: 1996.
190. Menzbir M.A. Ptitsı Rossi. t.1-2. Moskva, 1895.
191. Minaeva L. V. , Fedeneva B.B. Paronimiya v yazıke i reçi // Voprosı Yazıkoznaniya, 1982.
192. Musaev K.M. Leksika tyurkskih yazıkov v sravnitelnom osveşenii (zapadno kıpçaksкая kruppa). Moskva:Nauka. 1975.
193. Musaev K.M. Leksika tyurkskih yazıkov. Moskva:Nauka, 1984.
194. Moiseeva L. F. Nazvaniya ptits v russkom yazıke. Avtoref. diss. kand. filol.nauk.Kiev, 1974
195. Monkol –oros tol. Monkolsko-russkiy slovar. Moskva:Kosizdatelstvo inostrannih i natsionalnih slovarey. 1957.
196. Mokienko V.N. Sposobi nazvaniya v zoonimii // Onomastika Povoljya. Moskva: 1976
197. Nadel-Çervinskaya M.A.,Çervinskiy P.P. Ensiklopediçeskiy mir V. Dalya Kn.1. Ptitsı / Tolkoviy slovar VI. Dalya: taynı zakrıtoy knigi. Rostov-na- Donu: Feniks, 1996.
198. Naymitova R. Y. Aspektı izuçeniya zoonimov // Onomastika Kavkaza. Ordjenikidze, 1980.
199. NemetY. Balkarsko- Kumıkskiy slovar. Budapeşt, 1911.
200. Nekotorie osobennosti kliček ohotniçyih sobak // Voprosı onomastiki. Sverdlovsk, 1980.
201. Neronova N. B. Naimenovaniya ptits v russkom yazıke (Semantiko-grammatičeskiy aspekt): Avtoref. diss. kand. filol. nauk.,Moskva: 2000.
202. Nikonov V. A. İmya i obşestvo. Moskva: Nauka, 1974.
203. Nokaysko- russkiy slovar. Moskva: Kosizdatelstvo inostrannih i natsionalnih slovarey, 1963.
204. Novikov N. A. Semantika russkoko yazıka .Moskva: Vışşaya şkola . 1982.
205. Novikova K.A. İnoyazıçnie elementı v tunkuso-mançjurskih naimenovaniyah jivotnih // Problema obşnosti altayskiyh yazıkov. Leninkrad: Nauka, 1971.
206. Novikova K.A. İnoyazıçnie elementı v tunkuso-mançjurskoy leksike, odnosyaşeyssa k jivotnomu miru // Oçerki sravnitelnoy leksikolokii altayskih yazıkov. Leninkrad, Nauka, 1972.

207. Novikova K.A. Nazvaniya domaşnih jivotnih v tunkuso-mançjurskih yazıkah // İssledovaniya v oblasti etimologii altayskih yazıkov. Moskva:Nauka, 1979.
208. Obşee yazıkoznanie. Formı suşestvovaniya, funksii, istoriya yazıka. Moskva: Nauka, 1971.
209. Obşee yazıko znanie. Metodı linkvistiçeskih issledovaniy. Moskva: 1973.
210. Obşee yazıko znaniye. Vnutrenyaya struktura yazıka. Moskva: Nauka, 1972.
211. Okdanova Ç.Ç. Zoomorfnaya leksika kak frakment russkoy yazıkovoy kartını mira: Avtoref. diss. kand. filol.nauk., İrkutsk, 2000.
212. Olmesov N.H. Sravnitelno- istoriçeskoe issledovanie dialektnoy sistemi kumkskoko yazıka. Fonetika. Morfologiya. Mahaçkala: DKU 1997.
213. Olmesov R. N. Slova, svyazannie s ovtsevodstvom (şerst, şkura) // Kultura i istoriya tyurkskih narodov. Mohaçkala, 2000.
214. Olmesov R. N. Nazvaniya jivotnih i ptits v kumkskom yazıke // Sovremennie problemi kavkazskoko yazıkoznaniya i tyurkologii. Vıp.2 Mohaçkale: DKPU 2000.
215. Olmesov R. N. Sravnitelno- istoriçeskoe issledovanie hozyaystvennoy leksiki kumkskoko yazıka (Nazvaniya domaşnih jivotnih i ptits). Mohaçkale, 2004.
216. Otarov İ. M. K izuçeniyu professionalnoy leksiki karaçaevo- balkarskoko yazıka // Sovetskaya tyurkolokiya, №3, Baku, 1977.
217. Otarov İ. M. Oçerki karaçaevo- balkarskoy terminologii. Nalçık: Elbrus, 1987.
218. Pahraddinov K.A. Jivotnovodçeskaya leksika v karakalpakskom yazıke: Avtoref. diss. kand. filol.nauk. Nukus 1992.
219. Petrov L.P. İz istorii çuvaşskih nazvaniy ptits // Sovetskaya tyurkolokiya, №6, Baku, 1986.
220. Petrov L.P. K etimologii çuvaşskih ornitonimov // İssledovaniya po leksikologii i frazeologii çuvaşskoko yazıka. Çeboksarı, 1982.
221. Poppe N. Altaisch und Urtürkisch. Berlin-Leipzig, 1928.
222. Problema obşnosti altayskih yazıkov. Leninkrad: Nauka, 1971.
223. Promptov A.İ. Ptitsı v prirode. Leninkrad: Uçpedkiz, 1957.
224. Ptitsı Sovetskoko Soyuzı . Moskva: 1951-1954.
225. Ptitsı SSSR. ç.1-4. Moskva-Leninkrad, 1950-1960.
226. Ptitsı Voljsko- Kamskoko krayı. Kn.1-2. Moskva, 1977-1978.
227. Ptitsı Kirgizii. Frunze, 1961.
228. Ptitsı Kazanstana. t.1-5. Alma-Ata, 1960-1974.

229. Ptitsy Sovetskogo Soyuzu. t.1-6. Moskva: 1951-1954.
230. Pekarskiy E. K. Slovar yakutskogo yazıka. Leninkrad, 1907-1930.
231. Radlov V.V. Opıt slovary tyurkskih nareçiy.SPb., 1893.
232. Rozental D. E., Telenkova M.A. Slovar-spravoçnik linkvistiçeskikh terminov. Moskva: 1985
233. Russko – monkol'skiy slovar. Moskva, 1960.
234. Russko- tuvinskiy slovar / Red. A.A. Palmbah. Moskva, 1953.
235. Russko-- tuvinskiy slovar / Red. D.A. Monkuş. Moskva: 1980.
236. Russko- tatarskiy slovar. Kazan, 1995.
237. Russko– tatarskiy slovar. Moskva: Russkiy yazık. 1985.
238. Russko– turetskiy slovar. Moskva: Sovetskaya ensiklopediya 1972.
239. Russko-azerbaydjanskiy slovar. Baku, 1991.
240. Russko–karaçaevo-balkarskiy slovar. Moskva:Sovetskaya ensiklopediya, 1965.
241. Russko-kazak'skiy slovar. Alma-Ata, 1978.
242. Russko–osetinskiy slovar .Moskva: Kosudarstvennoe izdatel'stvo inostrannıh i natsionalnih slovarey. 1950.
243. Ruzin İ.K. Koknitivnie strategii imenovaniya: modusı perçepsii (zrenie, sluh, osyazanie. Obonyanie, vkus) i ih vırajenie v yazıke // VYA. №6, 1994.
244. Reformatskiy A.A. Vvedenie v yazıkovedenie.Moskva: 1967.
245. Rol çeloveçeskogo faktora v yazıke: yazık i kartina mira. Moskva: 1988.
246. Sadikova, Z. R. Zoonimiçeskaya leksika tatarskogo yazıka, Kazan, 1994.
247. Safarov P.S. K formirovaniyu zoonimov uzbekskogo yazıka: nazvaniya koz i ovets // Sovetskaya tyurkolokiya, №5. Baku, 1989.
248. Safina E.İ. Nazvaniya ptits v tatarskom yazıke i ih leksikografirovanie: Avtoref. diss. kand. filol. nauk.,Kazan, 2005.
249. Semantika i katekoriya. Moskva.:Nauka, 1991.
250. Semasiologičeskie slavyanskije naimenovaniya ptits // Voprosı slavyanskogo yazıkoznanija. Lvov , 1948.
251. Serebrennikov B.A. Nominatsiya i problema vıbora // Yazıkovaya nominatsiya: Obşie voprosı. Moskva: 1977.
252. Serebrennikov B.A. Rol çeloveçeskogo faktora v yazıke: Yazık i mişlenie. Moskva: Nauka, 1988.

253. Setarov D.S. İmenovaniya jivotnih: printsipi i motivizatsii v slavyanskikh i tyurkskikh yazıkah. Diss. kand. filol.nauk. Moskva, 1992.
254. Setarov D.S. Tyurkizmi v russkikh nazvaniyah ptits // Sovetskaya tyurkolokiya, . №2. Baku, 1970.
255. Setarov D.S. Tyurkizmi v russkoy konevodçeskoj terminologii // Tyurkizmi v vostoçnoslavyanskikh yazıkah. Moskva: Nauka, 1974.
256. Sevortyan E. V. Etimologiçeskiy slovar tyurkskikh yazıkkov (obşetyurkskie i mejtyurkskie osnovi na bukvi “V”, “K” i “D”). Moskva: Nauka, 1980.
257. Sevortyan E. V. Etimologiçeskiy slovar tyurkskikh yazıkov. (obşe tyurkskie i mej tyurkskie osnovi na bukvi “B”). Moskva: Nauka, 1978.
258. Sevortyan E. V. Etimologiçeskiy slovar tyurkskihyazıkov (obşetyurkskie i mejtyurkskie osnovi na klasnie) . Moskva:Nauka, 1974.
259. Sevortyan E. V. Krımsko –tatarskiy yazık // Yazıki narodov SSSR. Tyurkskie yazıki. Moskva: Nauka, 1966.
260. Smirnitkiy A.İ. K voprosu o slove // Voprositeorii i istorii yazıka: Sb. nauç. tr., Moskva: 1952.
261. Sokolova Z.P. Kult jivotnih v religiyah. Moskva: 1972.
262. Sovremenniy tatarskiy literaturniy yazık. Moskva: Nauka, 1971.
263. Sunik O.P. Obşaya teoriya çastey reçi. Moskva,1966.
264. Sunkurov A.N. Ekskursionniy opredelitel ptits Evropeyskoy çasti SSSR. Moskva: 1960.
265. Suyunçev H.İ. Karaçaevo-balkarskie i monkolkskie leksiçeskie paralelli . Çerkassk, 1977.
266. Şakirov A.K. Etimologiçeskiy slovar adıkskikh yazıkov. Moskva: Nauka, 1977.
267. Şakirov A.K. Zaimistvovannaya leksika abhazo-adıgeyskikh yazıkov. Moskva: Nauka, 1989.
268. Şanskiy N. M. Leksikologiya sovremennoko russkoko yazıka . Moskva, 1972.
269. Şıhali Haşımşev H.H.,Bolov A.P. Jivotniy mir Kabardino - Balkarii. Nalçik: Elbrus, 1987.
270. Şihmurzaev C. M. İpponımı v folklore nokaytsev // Otrasleyaya leksika dakestanskikh yazıkov: nazvaniya jivotnih i ptits. MaHaçkala, 1988.
271. Şmelev D.N. Problemi semantiçeskoko analiza leksiki. Moskva: 1973.
272. Şmelev D.N. Sovremenniy russkiy yazık. Leksika. Moskva: 1977.

273. Şmelev D.N. Omonimiya // Linkvistiçeskiy entsiklopediçeskiy slovar. –Moskva: 1990.
274. Şukyurov E. D. Ptitsı Kirgizii. Frunze: Mektep, 1986.
275. Şur K.S. Teoriya polya v linkvistike. Moskva: 1974.
276. Şvedçikova T.V. Suffiksatsiya kak sposob otrajeniya v naimenovanii priznaka pola jivotnoko // Filol. Jurnal. Vip. 9, 2000.
277. Şafnikov S.K. Yazıkovie universalii i problemi leksiçeskoj semantiki, Ufa, 1998.
278. Şavaeva Ş.A. Zoonimiçeskaya leksika Karaçaevo-balkarskoko yazıka: Avtoref. diss. kand. filol. nauk.,Nalçik, 2009.
279. Şavaeva Ş.A. Karaçaevo-balkarskie zoonimiv ih otnoşenii k nominatsyam jivotnih v rodstvennih yazıkah // Semantika yazıkovih edinits . Nalçik, 2009.
280. Şavaeva Ş.A. Mnokoznaçnost zoonimov i ih omonimiya v Karaçaevo-balkarskom yazıke // Russkiy yazık kak yazık mejnatsionalnoko obşeniya v obrazovatelnom prostranstve v polietniçeskoj Rossii // Materialı vsrossiyskoj konferentsii. Makas, 2007.
281. Şerbak A.M. Nazvaniya domaşniH idikih jivotnih v tyurkskih yazıkah // İstoriçeskoe razvitie leksiki tyurkskih yazıkov. Moskva: İzd-vo ANSSSR, 1961
282. Şkolniyrussko –kumıkskiy slovar . Moħaçkala, 2008.
283. Şimakova O. B. Leksiko- semantiçeskaya kruppa “Ornitonimi” (na materiale russkoko i frantsuzskoko yazıkov): Avtoref. diss. kand. filol.nauk. Orel, 2004.
284. Tatarsko-russkiy slovar. Moskva: Sovetskaya entsiklopediya, 1966.
285. Taymashanova T.K. Terminologiya konevodstva v kumıkskom yazıke // Otrasleyaya leksika Dakestanskih yazıkov. Nazvaniya jivotnih i ptits. Moħaçkale: İYNDak. RANSSSR, 1988.
286. Teliya V.N. Metafora kak proyavlenie printsipa antrotsentrizma v estetsvennom yazıke // Yazık i lokiçeskaya teoriya. Sbornik nauçnih trudov. Moskva: 1987.
287. Teliya V.N. Tipı yazıkovih znaçeniy. Svyazannoe znaçenie. Slova v yazıke. Moskva: Nauka, 1981.
288. Tembotov A.K., ŞHaşamişev H.H. Jivotny mir Kabardino-Balkarii. Nalçik, 1984.
289. TenişevE.R. Stroy salarskoko yazıka. Moskva: Nauka, 1976.

290. Tihonova R.İ. Slovoobrazovatelnyy i strukturnyy analiz imen suşestvitelnykh nazvaniy jivotnykh v sovremennom russkom yazıke. Diss. kand. filol.nauk. Kuybışev: 1968.
291. Tramova Z. H. Slovoobrazovanie imen suşestvitelnykh i nareçiy po konversii (na materiale karaçaevo-balkarskoko yazıka): Avtoref. diss. kand. filol.nauk. Nalçık, 2006.
292. Turetsko -russkiy slovar Moskva: OKİZ, 1945.
293. Turkina R.V. Semantiçeskaya struktura slova. Kalinin: 1977.
294. Tuvinsko – russkiy slovar Moskva: 1955.
295. Tuvinsko – russkiy slovar Moskva: 1968.
296. Tolkoviy slovar karaçaevo-balkarskoko yazıka . (v treh tomah). Nalçık, 1996.
297. Tokyürek, Yrd. Doç. Hacer, Eski Uygurcada Hayvan Adları ve Bunların Kullanım Alanları, Türklük bilimi araştırmaları, vol.33, Bahar 2013, 221-281
298. Toprak, Prof. Dr. Funda, Çağatay Şiirinde Vahşi Hayvanlar ve Yırtıcı Kuşlar, Internal Periodical For he Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 8/9 Summer 2013
299. Tsintsius V.İ. Problemissravnitelno- istoriçeskoko izuçeniyaleksiki altayskiy yazıkov// İssledovaniyav oblasti etimologii altayskiy yazıkov. Leninkrad: Nauka, 1979.
300. Tsintsius V.İ. K etimologii altayskiy terminov rodstva // Oçerki sravnitelnoy leksikologii altayskiy yazıkov. Leninkrad: Nauka, 1972.
301. Tatarskaya krammatika, t. 1. Kazan, 1995.
302. Ufimtseva A.A. Sementika Slova / Aspekti semantiçeskiy issledoviy M., 1980
303. Ulakov M.Z. O nekotorıkh jivotnovodçeskiy terminah vkaraçaevo-balkarskomyazıke // İssledovaniya pokaraçaevo-balkarskomuyazıku. Vıp.1. Nalçık, 1997.
304. Ulakov M.Z. Terminı jivotnovodstva v karaçaevo-balkarskomyazıke: Avtoref. diss. kand. filol.nauk.Baku, 1983.
305. Uzbeksko-russkiy slovar Moskva: 1959.
306. Vatletsov S. K. Sistematika zoomorfoyleksiki i eeanklo-russkaya ekvivalentnost: Avtoref. diss.kand. folol. nauk. Volkokrad, 2001.
307. Viktorov B. Ptitsapevçaya, ptitsalovçaya // Drujbanarodov, №9, 1994.

308. Vinogradov V.V. İzbrannı etrudı. Leksikolokiya i leksikokrafiya. Moskva: Nauka, 1977
309. Vişnyakova O.V. Paronimı kak yazıkovıe yavlenie // Voprosı yazıkoznaniya. 1981.
310. Vişnyakova O.V. Paronimı sovremennoko russkoko yazıka, Moskva, 1987.
311. Vişnyakova O.V. Paronimı isinonimı // Russkiy yazık v škole. 1967,
312. Vişnyakova O.V. Slovar paronimov russkogo yazıka. M., 1984.
313. Voprosı sravnitelnoy leksikolokii altayskih yazıkov // Problemi obşnosti altayskih yazıkov. Leninkrad. Nauka , 1971.
314. Vtorov P.P., Drozdov N.N. Opredelit ptits SSSR. Moskva, Prosveşenie, 1980.
315. Vvedenskaya L. A. i dr. Sovremenniy russkiy literaturniy yazık . Rostov-n/D, 1979.
316. Valeev F.T. Nomen klatura domaşnihjivotnih u Sibirskih tatar podannım polevih nablyudeniy // Etnokenez i etniçeskaya istoriya tyurkskih narodov Sibiri i sopredelnih territoriy. Omsk, 1983.
317. Vejbitskaya A. Yazık. Kultura. Poznanie. Moskva: Russkieslovari, 1996.
318. Voronin S. V. Osnovı fonosemantiki. Moskva: URSS, 2006.
319. Vorontsov E.M. Ptitsı Korkovskoy oblasti. Korkiy, 1967.
320. Yakovleva E.S. Frakmenti russkoy yazıkovoy kartını mira // Voprosı yazıkoznaniya, 1994.
321. Yakutsko – russkiy slovar. Moskva, 1972.
322. Yanko – Trinitetskaya N.Y. K izuçeniyu paronimov // Russkiy yazık v škole, 1979.
323. Yazıkovaya nominatsiya. Obşie voprosı. Moskva: Nauka, 1977.
324. Yuhanova A. V. O razkranıçenii paronimii i semejnih yavleniy // Aktualnie issledovaniya leksiki (nemetskoko yazıka). Kalinin , 1982.
325. Yuldaşev A.A. Printsipi sostavleniya tyurksko – russkih slovarey, Moskva, 1972.
326. Yuldaşev A.A. Slojnie slova v tyurkskih yazıkah // Voprosı tyurkologii, 1971.
327. Yuldaşev A.A. Zvatelnie slova v tyurkskih yazıkah. Morfologiya. 1-2t. Moskva: Nauka, 1950
328. Yuldaşev A.A. K Karakteristike tyurkskih slojnih slov // Voprosı yazıkoznaniya, 1969.

329. Yuldaşev A.A. Konversiya v tyurkskih yazıkah i ee otrajenie v slovaryah // Sovetskaya tyurkolokiya, Baku, 1970.
330. Yusifov Y.K. Zoologičeskaya leksika azerbaydjanskoko yazıka (na osnove fitonimov): Avtoref. diss. kand. filol.nauk. Baku, 1985.
331. Yusupova P. K. Suffiksı, obrazuyuşie nazvaniya samok i detemşey jivotnih // Russkaya reç, №6. Moskva: 1979.
332. Zabelın V.İ. i dr. Şestiyazıçnıy slovar nazvaniy ptits Tuvı i Zapadnoy Monkolii. Novosibirsk, 1999.
333. Zabelın V.İ. Taksonomiçeskiy spisok ptits Ubsu-Nurskoy kotlovinı. Kızıl: İzdatel-vo Kızılskoko pedinstituta, 1993.
334. Zayonçkovskiy İ.F. Jivotnie, primetı i predrassudki. Moskva: 1991.